

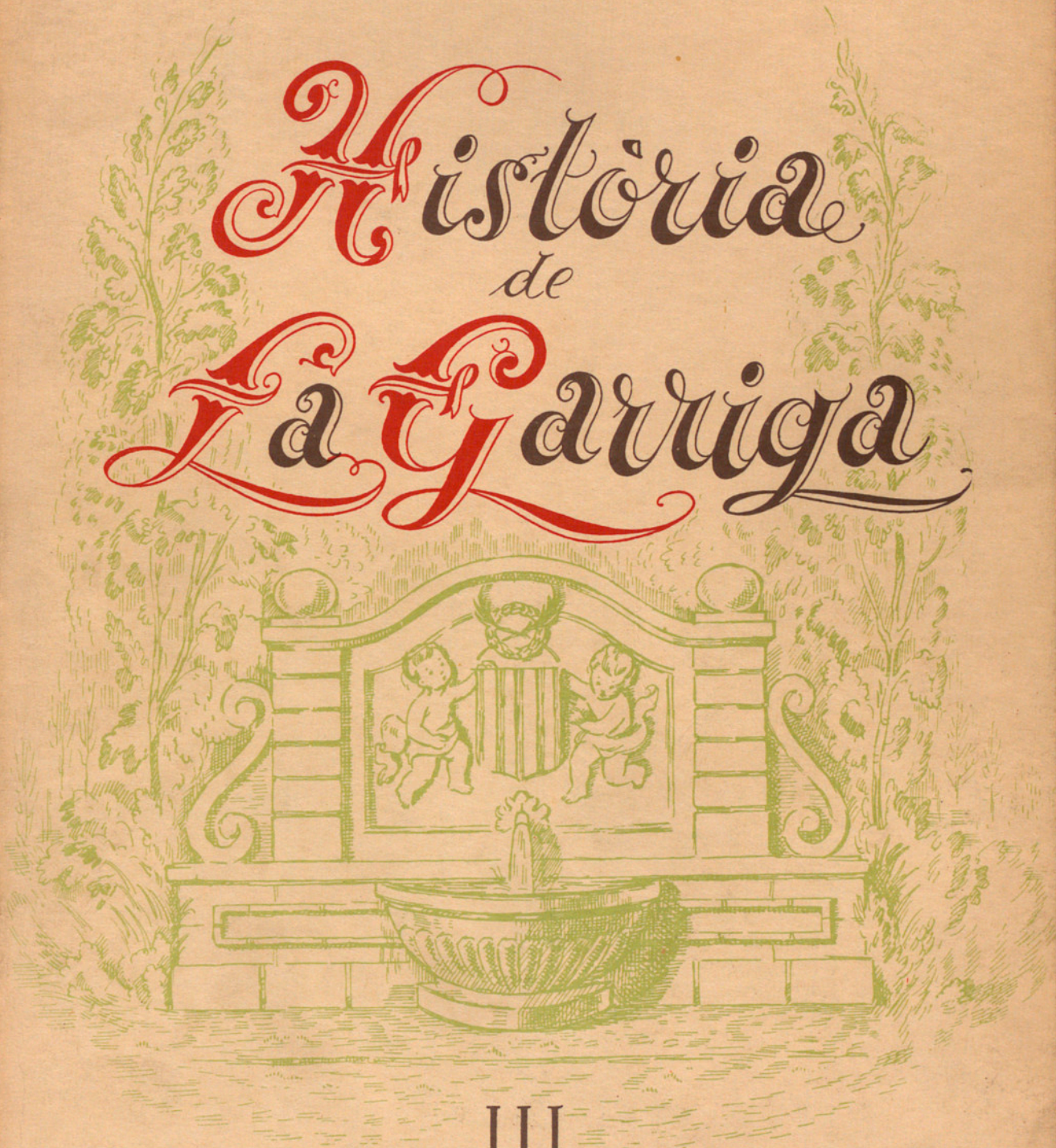
Josep Mauri Serra

I. MAURÍ SERRA

HISTÒRIA
DE
LA GARRIGA

Historia
de
La Garriga

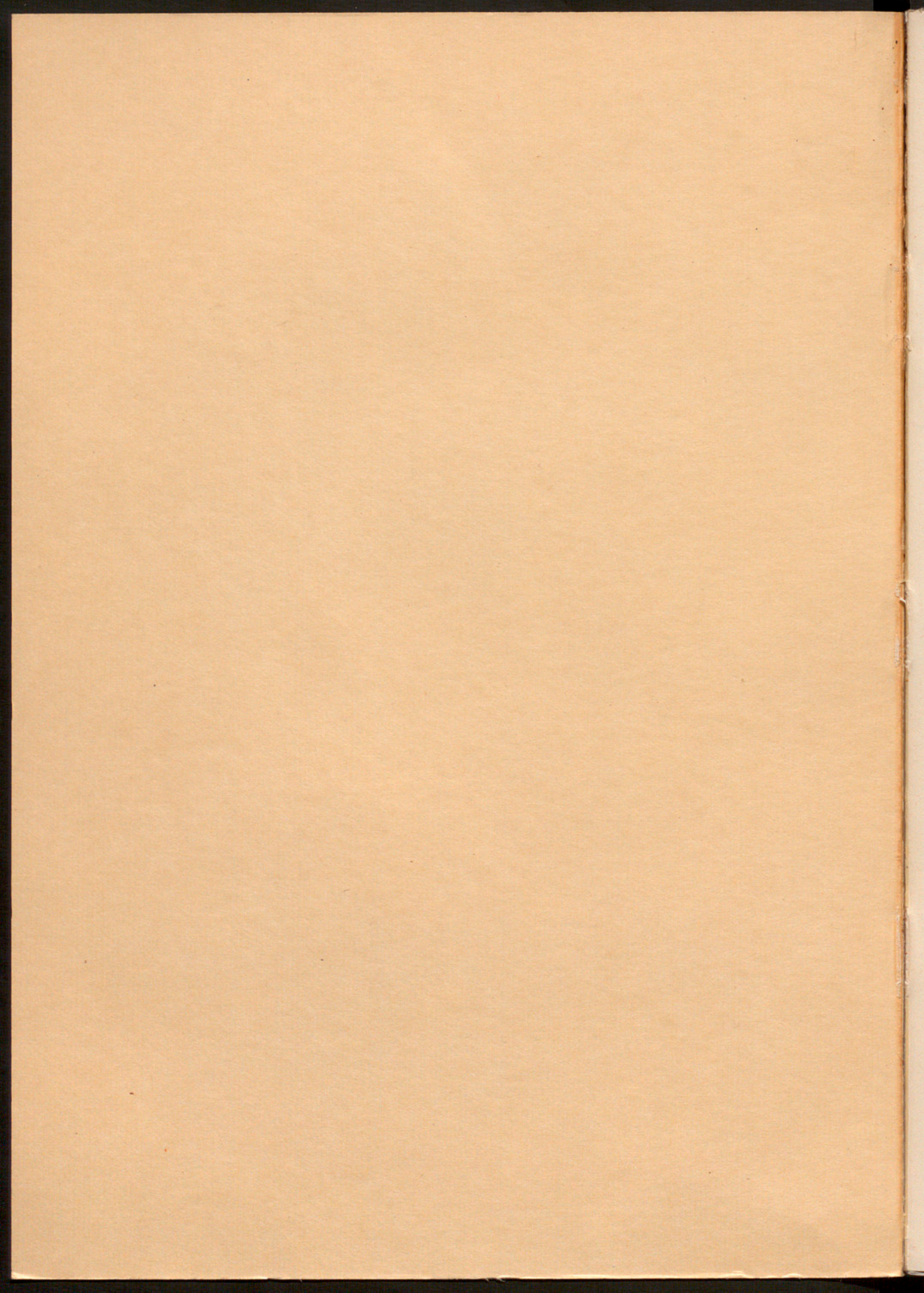
III

MCMLIV

III

MCMLIV

LIBRARY OF THE
MUSEUM OF NATURAL HISTORY
NEW YORK

HISTÒRIA
DE
LA CARRIGA

LA CARRIGA DE LA MONTAÑA DE LA CARRIGA
LA CARRIGA DE LA MONTAÑA DE LA CARRIGA

LA CARRIGA DE LA MONTAÑA DE LA CARRIGA
LA CARRIGA DE LA MONTAÑA DE LA CARRIGA
LA CARRIGA DE LA MONTAÑA DE LA CARRIGA
LA CARRIGA DE LA MONTAÑA DE LA CARRIGA

La Fundació Maurí agraeix a la germana de l'autor la
cessió dels drets per l'edició d'aquesta obra.

ISBN 84-300-3184-7 (obra completa)
ISBN 84-300-3185-5 (t. III)
Depósito Legal: B. 29.871-1980
ROMARGRAF, S.A. - Juventud, 55
Hospitalet de Llobregat (Barcelona)

INSTITUTO AMATLLER
DE ARTE HISPÁNICO

HISTÒRIA
DE
LA GARRIGA

D'aquest tercer volum de la
HISTÒRIA DE LA GARRIGA
s'han editat cinquanta exemplars
especials, numerats amb xifres
romanes, i altres tres-cents cin-
quanta exemplars sense numerar.

"Obispado de Barcelona. - NIHIL OBSTAT
El Censor, Juan Puntí Collell, Pbro. - Barcelona,
30 de octubre de 1954. - IMPRÍMASE: † Gregorio,
Arzobispo-Obispo de Barcelona. - Por mandato
de Su Excia. Rdma: Alejandro Pech, Pbro.,
Canciller-Secretario."

JOSEP MAURÍ SERRA

HISTÒRIA
DE
LA GARRIGA

Volum III

BARCELONA

1954

Sebastià Llobet Ribas que, d'acord amb el contingut i la idea més brillant del respectiu volum, va posar lletres gòtiques i un dibuix del Rei Martí a la coberta del volum I d'aquesta Història de La Garriga; i posà unes lletres barroques, sobre el fons del portal de l'església nova, en el volum II; ha escrit lletres romàntiques, sobre una composició que evoca la moderna vila de La Garriga, amb el seu escut, les seves aigües, les construccions senyoriales i els seus jardins, en la coberta del present III volum de la Història de La Garriga.

GN els dos primers volums d'aquesta *Història de La Garriga* diríem que el treball fou recercar el major nombre possible de notícies anteriors a l'any 1715. En aquest tercer volum, en canvi, la feina ha estat garbellar el copiosíssim material conservat, per a deixar fora uns bons feixos de petites notícies; això s'ha esdevingut sobretot en arribar als nostres dies. Per tant, si algú cregués que tal o qual fet hauria pogut ressenyar-se, pensi que la mutilació ha pogut ésser imprescindible per a no fer exorbitant aquesta història.

Se'ns permetrà de dir també que ens hem entretingut detallant la vida americana de Fra Benet de La Garriga, perquè, ultra l'interès del tema, es refereix a un dels garriguencs de més relleu de tot el curs de la nostra història, i, endemés, es tracta d'uns fets encara inèdits o rarament coneguts. En canvi, les referències a algunes personalitats actuals garriguenques, verament importants, les hem enllestides breument, car tots ja en coneixem les seves particularitats i d'algunes àdhuc hi ha abundància de notícies ja publicades en altres llocs.

Per altra part, calia deturar el curs de la narració en arribar determinat moment, perquè hi ha fets encara tan vius i cuejants que potser hauria estat impietós de tocar-los en el petit clos local. Per això havíem tancat de cop la narració en acabar l'any 1925; però vam obrir un esvoranc a la muralla, amb referència a la parròquia, perquè això no semblava haver de produir lesions de susceptibilitats...

i tot seguit s'escorregueren çà i enllà una multitud de notícies posteriors (com els permisos de noves edificacions fins a 1936), de manera que la major part d'aspectes locals els hem fet arribar fins a les últimes hores, romanent en el clos de veda gairebé tan sols la diguem-ne vida política posterior al 1925.

I ara ja no ens cal sinó repetir el nostre agraïment a totes aquelles entitats — començant per l'Ajuntament de La Garriga —, i particulars, que amb la seva cooperació o amb les seves paraules ens han fet veure flors i garlandes sobre les parets ertes d'aquests volums. Que tot sigui per l'enaltiment d'aqueixa llenca de terra on vàrem néixer i on voldríem finalment reposar.

J. M.

Blanes, 3 d'agost de 1954.

Í N D E X

LLIBRE TERCER. - La moderna vila de La Garriga

PRIMERA PART

La parròquia fins a la guerra napoleònica (1714-1808)

Pàgs.

CAPÍTOL I. — FINS A INAUGURAR L'ESGLÉSIA NOVA, L'ANY 1737.

403. Dels últims anys del rector Angelet, degà del Vallès ...	5
404. Del rectorat del doctor Jacint Malet... ..	8
405. Comença la visita del bisbe Felip d'Aguado, en 1737...	10
406. De la nova església de La Garriga	12
407. Per mantenir la llàntia del Santíssim a l'església nova.	14
408. A 13 de maig de 1737 fou beneïda l'església nova... ..	16
409. Un gran dia de la història garriguenca : 14 de maig de 1737	17
410. Decret erigint en parroquial l'església nova... ..	19

CAPÍTOL II. — LA SEPARACIÓ DE LES DUES ESGLÉSIES.

411. Notícies sobre els encontorns de la nova església... ..	22
412. De la «festa major» de l'any 1737... ..	25
413. Visita pastoral de l'any 1739	26
414. En 1740 el bisbe Castillo ordena separar les dues esglésies	29
415. Es distribuïren els objectes entre les dues esglésies ...	31
416. La inter-relació de les dues esglésies... ..	33
417. La primera part de l'any, segons la consuetud de 1740.	34
418. Acabament de la consuetud de 1740... ..	37

CAPITOL III. — INTERLUDI DEL SEGLE XVIII. Pàgs.

419. Accessoris de l'església nova	41
420. De la rectoria nova	43
421. Des de la visita de 1744 fins a l'any 1755... ..	46
422. De la visita de l'any 1756 fins a la de l'any 1766... ..	49
423. El bisbe Climent visita la parròquia en 1771... ..	51
424. L'inventari dels arxius parroquials en l'any 1771	54
425. Visita pastoral de l'any 1776	57

CAPITOL IV. — DEL PARE BENET DE LA GARRIGA I ALTRES CAPUTXINS.

426. Erol de caputxins garriguencs	61
427. El Pare Benet de La Garriga, missioner a La Guaiana.	63
428. Les prefectures del Pare Benet de La Garriga... ..	66
429. Exploracions del Pare Benet de La Garriga... ..	69
430. La fi del Pare Benet de La Garriga	72

CAPITOL V. — EPIGONS D'UNA ÈPOCA.

431. L'edifici de l'església nova no respon al pla primitiu.	76
432. Altres accessoris de l'església nova... ..	78
433. Del campanar	80
434. Del sagristà o monjo de l'església nova	82
435. Visites pastorals de 1781 i 1791; el rector Creus	84
436. Les obres garriguenques dels escultors Josep Molist i Antoni Barri (1802-1807)	87
437. La Doma; qüestions amb el rector Quadres	90

SEGONA PART

El municipi en el règim uniforme de la dinastia borbònica

CAPITOL I. — CONTROL DE LES PERSONES I DE LES COSES

438. Del cadastre de l'any 1716	95
439. Estadístiques de l'any 1716... ..	97
440. Del cens de la població de 1717	99
441. Altres cinquanta famílies del cens	102
442. Cinquanta famílies més del mateix cens... ..	104
443. Les darreres notes del cens de la població	106

CAPITOL II. — AMB LA «NOVA PLANTA» DE FELIP V.

444. Acords dels regidors del municipi	111
445. Qüestions amb el municipi de La Garriga... ..	118

446. Els impostos aclaparadors	116
447. L'arrendament del trentè dels grans... ..	118
448. L'arrendament de la fleca	120
449. Els arrendaments de pesca i drogues; de l'oli; de grans grossers; i del glaç	122
450. L'arrendament de l'hostal	124

CAPITOL III. — UNIFORMISME MUNICIPAL DEL SEGLE XVIII.

451. Esporàdiques municipals del segle XVIII	127
452. Els mestres de minyons... ..	129
453. Minuciosa intervenció de l'Estat	131
454. Els comptes de l'escrivà Llobateres... ..	134
455. Els comptes municipals des de l'any 1778	136
456. Restabliments de les aigües... ..	138
457. Qüestions per raó del rec Monar	140
458. «Tabba per lo rec i resclosa de Blancafort per lo any 1780»	142
459. Informe mèdic sobre La Garriga	144

CAPITOL IV. — DELS GRANS TRASBALSOS, SEQÜELES DE LA REVOLUCIÓ FRANCESA.

460. La «guerra gran» contra la revolució francesa, del 1792 a 1795	146
461. Intermedi entre dues guerres amb França	149
462. Espetecs de la guerra napoleònica en 1808... ..	150
463. El sometent a la guerra dels francesos en 1809... ..	152
464. Els primers ajuntaments constitucionals	154
465. Retorn a l'antic règim de 1814 a 1819	156
466. Nou període de constitucionalisme, 1820 a 1823... ..	158
467. Sota la reacció absolutista de Ferran VII, des de 1823.	160
468. De la normalitat municipal fins a 1828	162

CAPITOL V. — PRIMERES GUERRES CIVILS DELS CARLINS.

469. Comença la primera guerra carlista... ..	166
470. Violència de la guerra... ..	168
471. Novament amb la constitució de Càdiç	171
472. Sota la constitució de l'any 1837... ..	173
473. Fins a l'acabament de la guerra en 1839... ..	175
474. Darrers anys de la minoria d'Isabel II	177
475. Endegant la reacció... ..	179
476. De la segona guerra carlista, dita dels matiners	181

TERCERA PART

Via dolorosa i gloriosa per a la parròquia

CAPITOL I. — PERVIVÈNCIES DEL RÈGIM ANTIC.		<u>Pàgs.</u>
477.	De com La Garriga fou espoliada de l'antic tresor parroquial	187
478.	Visita pastoral del dia de Corpus de l'any 1816... ..	189
479.	Restauració parroquial	192
480.	Desavinences a la parròquia	195
481.	Espigolant en el folklore garriguenc... ..	197
482.	La majordona i el mosso del domer	199
483.	Notes de la casa del domer Gastó	201
CAPITOL II. — TEMPS DE GUERRES I D'ANTICLERICALISME.		
484.	Els flagells de la guerra i de la persecució	204
485.	Segueixen les dificultats de la parròquia... ..	206
486.	De quan es visità la parròquia en 1850	208
487.	Una nova custòdia d'argent... ..	211
488.	La Doma és convertida en tenència coadjutora... ..	212
489.	Visites pastorals de 1860 i 1867	214
490.	Algunes notes municipals de qüestions religioses... ..	217
CAPITOL III. — COMENÇA UNA TONGADA DE PROSPERITAT PARROQUIAL.		
491.	Estat de l'església parroquial segons un informe de 1886	219
492.	Continuació de l'esmentat informe sobre la parròquia.	221
493.	Primera visita pastoral del bisbe Català, en 1887 ...	223
494.	En 1893 la segona visita pastoral del bisbe Català...	225
495.	Del convent de monges de l'ensenyança... ..	227
496.	La música al redós de la parròquia	228
CAPITOL IV. — EN EL PÒRTIC DEL SEGLE XX.		
497.	Del rector mossèn Mujal i l'ajuntament... ..	232
498.	Visites pastorals de 1899 i 1907	234
499.	El col·legi dels Germans Maristes	236
500.	De l'informe de mossèn Forns en 1915	239
501.	El bisbe Reig a La Garriga - Mossèn Jaume Oliveras	241
502.	«La Caritat» i l'Asil-Hospital de La Garriga	244
503.	Garriguencs missionant a Ultramar	246

	<i>Pàgs.</i>
CAPITOL V. — DEL RECTORAT DE MOSSÈN JOSEP VICH.	
504. La personalitat del rector Josep Vich	249
505. Informació sobre la parròquia en l'any 1921	251
506. De l'estat de l'església parroquial en 1921	254
507. Més detalls sobre la parròquia en 1921	256
508. La parròquia va arribant al zenit cap al 1927	259
509. Acabant el major esclat de vida parroquial a La Garriga... ..	262

QUARTA PART

El poble durant la segona meitat del segle XIX

CAPITOL I. — DURANT EL REGNAT D'ISABEL II.

510. Comença la segona meitat del segle XIX... ..	267
511. De les ordenacions municipals de l'any 1851... ..	269
512. Canació i pla geomètric del terme de La Garriga	271
513. Segueix la vida municipal, 1853-1856	273
514. Canvis de política i d'ajuntament	275
515. Dels últims anys del regnat d'Isabel II	277

CAPITOL II. — MENTRE L'ESTAT PERDIA LA CARTA DE NAVEGAR

516. Les juntes revolucionàries de l'any 1868... ..	280
517. Provant d'endegar la vida pública	282
518. Eferscència revolucionària, en 1872 i 1873... ..	285
519. De la darrera guerra carlina	287
520. De la nova carretera i del ferrocarril	290

CAPITOL III. — S'INICIA LA GRAN ÈPOCA DE LA GARRIGA.

521. Comença a formar-se la moderna població	293
522. Desvetllament balneari a La Garriga	295
523. Importants plans d'urbanització... ..	299
524. Continua la prosperitat de la població des de 1879... ..	301
525. Febre constructora, de 1885 a 1887	303
526. Segueix el nou ritme de construccions	306

CAPITOL IV. — DELS BENS COMUNALS DE LA GARRIGA.

527. De com fou adquirida la nova casa del comú en 1879... ..	310
528. Conseqüències de la nova adquisició... ..	313
529. De l'escorxador municipal	314
530. Del rec Monar	316

	<i>Pàgs.</i>
531. Del pou calent... ..	318
532. Noves qüestions sobre el pou calent des de 1888... ..	320
533. Acabant les disputes del pou calent... ..	323

CAPÍTOL V.—BARALLES POLÍTIQUES DE L'ACABAMENT DEL SEGLE.

534. Van desfermades les passions locals... ..	326
535. De la germandat de socors mutus	328
536. Del lustre 1891-1895... ..	331
537. Les ordenances municipals de La Garriga	333
538. Del trienni 1896-1898	335
539. El tumult dels burots, en 1898... ..	337
540. Acabament del segle, amb llum de gas	339

C I N Q U E N A P A R T

La Garriga arriba als temps actuals

CAPÍTOL I. — LA PRIMERA DÈCADA DEL SEGLE XX AL MUNICIPI.

541. Activitat constructora de primeries de segle... ..	345
542. Segueix l'ímpetu urbanístic en 1904 i 1905	347
543. De la plaça major	349
544. Esperit renovador de 1906 a 1908	352
545. Permisos de construcció de cases durant el lustre 1906-1910	354
546. Interessants acords dels anys 1909 i 1910	356

CAPÍTOL II. — CONTINUA LA PROSPERITAT DE LA POBLACIÓ.

547. Acords municipals	359
548. Les festes del bosc de can Terrés	361
549. Construcció de cases noves, de 1911 a 1917	363
550. Les desavinences polítiques a l'ajuntament, de 1914 a 1917	365
551. Prosperitat durant el bienni 1918-1919	367
552. Les antigues fàbriques garriguenques	369
553. De la moderna indústria balnearia i del foraster... ..	372

CAPÍTOL III. — A LA POSTA DEL REGNAT D'ALFONS XIII.

554. Interès per les coses del poble de 1920 a 1923	375
555. Nova ordenació de l'escorxador i del rec Monar	378
556. Nous permisos per a construir cases fins a 1925... ..	380

	<i>Pàgs.</i>
557. De l'ajuntament fins acabar l'any 1925	382
558. Continua la urbanització del poble... ..	385
559. Permisos per a edificar cases concedits durant el quinquenni 1925-1929... ..	387
560. Permisos de nova edificació fins a 1936, segons els llibres del Municipi... ..	389

CAPITOL IV. — CIÈNCIES I BELLES ARTS.

561. Josep Sancho Marraco i Manuel Blancafort... ..	392
562. Entitats corals garriguenques	395
563. Danses i espectacles... ..	398
564. Periòdics garriguenques	400
565. Miscel·lània literària... ..	403
566. De la gent de carrera	408
567. Arquitectura i altres belles arts... ..	410
568. La casa de Lluís Plandiura... ..	413

CAPITOL V. — VIDA MODERNA.

569. Ultimes estadístiques de la població... ..	415
570. De la moderna agricultura	417
571. Noves indústries garriguenques	419
572. De l'art de la construcció i del metall... ..	422
573. Botigues i despatxos	423
574. Del futbol a La Garriga... ..	426
575. Dels altres esports	428

A P È N D I X

De la parròquia en els nostres dies

576. En el prelude del gran temporal... ..	432
577. De la regència parroquial de mossèn Fàbregas	434
578. La parròquia destrossada de 1936 a 1939... ..	435
579. Comença la restauració de la parròquia amb l'ecònom mossèn Fàbregas	437
580. L'església reconstruïda fou inaugurada en 1941	439
581. Nous objectes del temps de mossèn Fàbregas	441
582. Comença el rectorat de mossèn Josep Girona en 1948	445
583. Altres obres d'art de la parròquia	446

ADVERTIMENT IMPORTANT

Seguint l'estil dels dos volums anteriors, advertim que els números posats entre claudàtors [] després del títol de les fotografies, al peu de les làmines intercalades en aquest llibre, indiquen els corresponents números del text on es troba l'explicació o la referència a la cosa fotografiada.

PRIMERA PART

LLIBRE TERCER

La moderna vila de
La Garriga

LIBRARY
The University of
California
La Jolla
California

PRIMERA PART

La parròquia fins a la guerra
napoleònica (1714-1808)

- I. - Fins a inaugurar l'església nova, l'any 1737.
- II. - La separació de les dues esglésies.
- III. - Interludi del segle XVIII.
- IV. - Del Pare Benet de La Garriga i altres caputxins garriguencs.
- V. - Epígons d'una època.

PRIMERA PART

La partitória fins a la guerra
napoleònica (1714-1808)

- I - Fins a inaugurar l'edifici novet 1717
- II - La separació de les dues esglésies
- III - Interfali del regle XVII
- IV - Del País Basc de La Guàrdia i altres regions
particulars
- V - Episcopi d'una època

Fins a inaugurar l'església nova, l'any 1737

403. Dels últims anys del rector Angelet, degà del Vallès. — 404. Del rectorat del doctor Jacint Malet. — 405. Comença la visita del bisbe Felip d'Aguado, en 1737. — 406. De la nova església de La Garriga. — 407. Per mantenir la llàntia del Santíssim a l'església nova. — 408. A 13 de maig de 1737 fou beneïda l'església nova. — 409. Un gran dia de la història garriguenca: 14 de maig de 1737. — 410. Decret erigint en parroquial l'església nova.

403. Dels últims anys del rector Angelet, degà del Vallès

DESPRÉS de la guerra de Successió hi ha un llarg silenci en la història de la parròquia, solament interromput per mencions esporàdiques; els ànims tampoc eren propicis a gaires efusions¹. Sabem que d'ençà del 25 de febrer de l'any 1709 era domer menor Felip

1. El bisbe de Barcelona Fra Benet de Sala i Caremany, que havia estat abat de Montserrat, fou calumniat, perseguit, privat de les temporalitats, cridat a Madrid i exilat a Avinyó; però el papa Clement XI el va nomenar cardenal, i va morir a Roma; havia presidit la diòcesi des de 1699 a 1715.

El seu successor fou Diego de Astorga i Céspedes; havia estat inquisidor a Múrcia; governà la diòcesi des de 1716 a 1720 després fou arquebisbe de Toledo, del suprem Senat de Castella i cardenal.

A l'esmentat bisbe succeí Andreu de Orbe i Larrategui, que governa la diòcesi barcelonina des de 1721 a 1725.

Totes les notícies d'aquesta nota les hem extret del *Boletín Oficial del Obispado de Barcelona*, juny de 1948.

Macip ², el qual encara continuava de domer a 19 de novembre de 1719 ³. Continuava també de rector o domer major el doctor Joan Antoni Angelet ⁴, el qual, segons l'acta de la visita, *sede vacante*, practicada a 27 de novembre de 1715, tenia per vicari a Isidor Casanoves.

Per l'acta de la dita visita ⁵ sabem que continuava guardant-se el viril en el sagrari de l'altar major, de l'església de La Doma, i les formes per a la comunió dels fidels en el *sagrari menor* de l'altar del sant Crist. En el decret de visita consta que *no permetesca que persona alguna gaudesca en sa iglésia de les distribucions, sens que primerament sia ordenat en sagrats ordes o tinga en dita iglésia algun benefici o personat ab lo qual se puga ordenar.*

Conservem en el nostre arxiu particular, procedent de can Cors, una interessant requesta feta pel rector Angelet, a 31 de desembre de 1720, la qual comença així: *Pere Fàuria: En virtut d'esta sabreu com la Costa del Pedró fins al torrent de Vilardell, contant del peu fins a on està situat lo Pedró de on se canten los evangelis, és en alou i directa senyoria de la rectoria, a prestació de delme de alous; consta ab acte rebut en Alba Real, en lo any 1527; i com vós no me haveu pagat lo llúisme, ni menos demanat la gràcia, el rector es disposava a fer valdre tots els seus drets.*

En arribar a l'any 1726 trobem unes notes del que se gastà per les professons de Bellulla i de Sant Cristòfol ⁶; amb la qual cosa es palesa que continuaven celebrant-se aquestes antigues processons a les veïnes ermites.

A 29 d'abril de l'any 1727, a les sis de la tarda ⁷, el bisbe Bernat Ximénez de Cascante ⁸, arribà a la parròquia de La Garriga per a prac-

2. Arxiu de can Terrés, *Llibre registre*, època, núm. 124; continua mencionat com a domer a 4 de maig de 1710, en el número 239, testament, de l'arxiu de can Busquets; a 2 de novembre del mateix any 1710, segons el número 87 del calendari de 1817 de l'arxiu de can Terrés.

3. Arxiu de can Terrés, acte de venda, número 1113, del *Llibre registre*.

4. Vegeu el número 340.

5. Arxiu de la Catedral de Barcelona, *Visites*, any 1715, practicada per Rafael Montagut, degà del Vallès.

6. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre registre*, any 1726, manuscrit número 9.

7. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites* 74, full 180.

8. Governà la diòcesi de Barcelona des de 1725 a 1730; meresqué grans elogis de la Congregació del Concili.

ticar-hi la visita pastoral; el rector era encara el *Doctor Antoni Angelet, prevere, degà del districte del Vallès*⁹; hi havia domer i vicari, però no consten els noms llurs; diu que reberen el bisbe en processó, prop del riu. A les fonts baptismals hi mancava *una imatge de Sant Joan, batejador del Senyor*; la confraria de la Minerva estava erigida a l'altar major; diu que el sobrant de les administracions ingressava a la caixa de l'Obra.

Al cap de tant de temps de silenci en les actes de visites, ara tornen a mencionar-se els beneficis i les capelles del terme; consta que a l'altar del Roser hi ha instituït un benefici sots invocació de Santa Maria, el qual es diu que fou obtingut per ... (sic) *Llaris, clergue; i no se sap els rèdits que rep l'obtentor del dit benefici, ni a quines càrregues està obligat*. De la capella de la Mare de Déu del Camí, diu: *en la qual de tant en tant es celebra missa, però no hi ha cap ornament; en la qual capella hi ha instituït un benefici sots invocació de Santa Maria del Camí; el qual es diu que fou obtingut pel Reverend Emanuel Feu, prevere, vigatà; i té alguns rèdits i s'ignora a quines càrregues està obligat*.

La descurança de tants anys, agreujada ara per l'absència dels amos de Rosanes, es fa més visible encara quant a l'antiga capella de Sant Joan de Rosanes. Diu l'acta que el senyor bisbe *rebé una relació d'haver-hi una altra capella, dintre dels límits de la dita parròquia, sots invocació de Sant Joan, anomenada de Rosanes, en la qual ara no es celebra missa, perquè l'església està convertida quasi en usos profans*¹⁰; i en la dita església hi ha un benefici sots invocació de Sant Joan, anomenat de Rosanes, el qual es diu que obtingué *Josep Ignasi Lleris, clergue, i no se sap a quines càrregues està obligat, ni quins rèdits percep*.

Per tot això, el senyor bisbe ordenà als beneficiats dels dits tres beneficis que *dins un mes del dia de la publicació del present cartell,*

9. A 21 de maig de 1719 el doctor en drets Joan Antoni Angelet desposà ab paraules de present Antoni Mauri, sabater, i Maria Vinyals, foren presents per testimonis Domingo Angelet, licenciado, i Pau Sanac, sabater. A 29 d'abril de 1728 el doctor Angelet autoritzà, com a notari, la creació d'un censal, segons l'acte 389, del Llibre registre de l'arxiu de can Terrés. A 28 d'agost de 1728 autoritzà un testament, segons el número 895 del mateix Llibre registre.

10. Vegeu el número 59.

en avant comptador, compareguen devant nós a manifestar les sobredites coses, això és: les dotalies, les obligacions, les rendes, els títols, altrament passarem avant en declarar-los per incursos en dites penes i se-grestar-los los fruits de dits respectius beneficis. Aquest decret fou dat a La Garriga, el dia 30 d'abril del mateix any 1727.

És de notar que vui als trenta del mes de octubre de l'any, de la Nativitat del Senyor, de mil set-cents i trenta, per mi, Joan Antoja, prevere i mestre de La Garriga ¹¹, ab llicència del Molt Reverend Doctor Joan Anton Angelet, prevere, rector de La Garriga i degà del Vallès, foren desposats per paraules de present Gregori Boget, amb Maria Maurí; foren presents per testimonis lo reverend Domingo Angelet, prevere, i Jaume Serra, subdiaca.

Finalment, sabem que a 24 d'abril de 1738 el procurador de l'esmentat Domingo Angelet, prevere, hereu del seu germà, el difunt rector Antoni Angelet, complí el llegat de cent lliures barceloneses, fet en favor de l'hospital de pobres de La Garriga, per l'esmentat rector en el seu testament; a tal fi es consignaren en poder del rector Pau Lluñell i del batlle Pau Fàuria, considerant que amb tal càrrec era administrador de l'hospital, les mencionades cent lliures, en dos crèdits que es devien al rector difunt ¹².

404. Del rectorat del doctor Jacint Malet

SABEM que als divuit de abril de l'any, de la Nativitat de Nostre Senyor Jesucrist, mil set-cents trenta i tres en la iglésia parroquial de Sant Esteve de La Garriga foren esposats, ab paraules de present, en presència del reverend Joan Antoja ¹, prevere, ab llicència de mi, Doctor Jacinto Malet ², prevere, rector de dita parròquia, Manuel

11. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre llarg*, full 68, es troba menció d'una pòlissa al senyor mestre Joan Antoja.

12. Arxiu de can Terrés, *Llibre registre*, acte 1204, consigna.

1. Vegeu el número anterior.

2. A 5 d'octubre del mateix any 1738, el mateix rector Jaume Malet autoritzà una venda, segons el número 1218, del *Llibre registre* de l'arxiu de can Terrés.

Maurí i Maria Vila, *observada forma del Sant Concili Tridentí i ús de Nostra Santa Mare Iglésia* ³.

A 5 de novembre de 1733 el degà del Vallès, visita la parròquia de La Garriga, en nom del bisbe de Barcelona ⁴; el rector o domer major continuava essent el Doctor Jacint Malet; el domer menor era mossèn Francesc Fosar; el vicari es deia Francesc Pagès; els obrers eren Josep Nualart, Francesc Queralt i Antoni Pi. Després són enumerats els administradors dels altars. Com a particularitats notables podem dir que davant l'altar major penjaven tres llànties; que en el mateix altar major es celebrava *una missa privada, cada festa de precepte, amb caritat de 6 sous, dels rèdits de l'administració de Sant Esteve*.

És molt de notar que parlant de l'altar de Sant Elm i Sant Pere Màrtir diu l'acta de visita: *En el dit altar hi ha també una altra administració dels Sants Màrtirs* ⁵, *ben administrada; els administradors són els jurats de l'any passat; el dia 4 del mes d'agost i el dia de tots els fidels difunts es celebra en ell un ofici per als benefactors, amb caritat de una lliura i 6 sous dels rèdits de l'administració*.

Quant a les capelles del terme consta que varen ésser visitades les de Sant Macari, de Sant Gervasi, de la Mare de Déu del Camí i, per primera vegada es menciona la de la Mare de Déu dels quinze misteris de Blancafort del Molí. En canvi, ja no es menciona la capella de Rosanes. Tampoc s'esmenten els beneficiats. Diu l'acta que havent investigat *sobre els vicis públics i no trobà que hagués de proveir res de particular; i també preguntà sobre l'administració dels sagraments i unànimement li fou contestat per tots que els pàrrocos es portaven lloablement*. Finalment, veient que no es complia el que va ordenar-se en la visita de 23 d'octubre de 1683, sobre el posar els diners de les administracions a la caixa, ordenà que si no es complís, *lo primer dia de diumenge o festa següent, los publique, el rector, per excomunicats i cessen los oficis divinals mentre los tals estaran a la iglésia*.

3. El text varem extreure'l dels llibres parroquials que varen ésser cremats en 1936.

4. Ho era Fray Gaspar de Molina Oviedo, agustinià. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites* 47, pàg. 8.

5. Vegeu el número 331.

405. Comença la visita del bisbe Felip d'Aguado, en 1737

DES de l'any 1734 governava la diòcesi de Barcelona el bisbe Felip d'Aguado i Requejo, el qual *deixà a tot arreu, amb les seves providències, monuments de ciència i de virtut*¹; la visita pastoral a La Garriga no en va ésser pas cap excepció. En efecte, el diumenge, 12 de maig de 1737, a les nou tocases del matí, arribà al pati de la casa rectoral de La Doma. Varen rebre'l el rector, doctor Pau Lluell, i el domer doctor Francesc Torra i Fossar.

Per l'acta de la visita² sabem quina era la col·locació dels altars en la vella església; ultra l'altar major, al costat de l'evangeli hi havia successivament els altars de Sant Elm i Sant Pere Màrtir, el del Sant Crist i el de Sant Roc, tots tres sembla que estaven instal·lats en la capella fonda; seguien, cap al capdavall de l'església, altres tres altars de Sant Joan, Sant Martí i Sant Jaume, aquest darrer, almenys, havia d'estar col·locat sota del cor. En el costat de l'epístola solament hi havia dos altars: el del Roser i el de Sant Isidre.

És d'observar en l'inventari de les coses d'argent de la parròquia, comparant-lo amb el de l'any 1680: que el tresor parroquial no va sofrir cap perjudici durant la guerra de successió; que aclara que hi havia *una petxina de plata, a modo de cullera, per a batejar, de plata*; que, com a novetats, ultra els sis candelers d'argent, hi havia altres *dos candeleros petits de plata*; i que, a part els antics reliquiariis, hi havia *un reliquiari de plata per los sants Màrtirs*³.

En l'inventari de les robes crida l'atenció una partida de *quaranta i cinc granatxes de bri dels escolans i fadrins*; i afegeix després, en llatí,

1. Havia estat doctoral de Sevilla; a Barcelona intervingué en nombroses construccions; amplià l'edifici del Seminari, i va escriure'n els estatuts amb la seva pròpia mà; regí la diòcesi fins a l'any 1737, en el qual morí a Barcelona; vegeu *Bol. Of. del Obisp.* juny 1943, i Rd. JOSEP SANABRE, *El Archivo de la Catedral de Barcelona*, Barcelona 1948, pàg. 505.

2. Arxiu diocesà de Barcelona, *Visites* 76, full 666 i següents.

3. Vegeu el número 381.

dels quals ornaments fou vist que s'havia perdut una de les dalmàtiques de vellut de seda carmesí, pintada, la qual era en l'infrascrita nova església; el senyor bisbe fulminà pena d'excomunió si no es tornava la dalmàtica i, al marge de l'edicte, consta: se ha trobat en un recó de calaix.

Consta que el senyor bisbe visità els llibres de la parròquia i que *en ells posà l'oportú decret; manà que el rector els portés de la manera ordenada pel bisbe Ximènez de Cascante, i que retés compte de les obres de la rectoria; i que es portessin els llibres de comptes de l'obra i de les administracions. Quant als altres sacerdots, consta que encara era vicari Francesc Pagès⁴; que continuava residint ací Joan Antoja, prevere vigatà, mestre, sense llicència per a celebrar en aquesta diòcesi, la qual, però, ara li fou concedida pel bisbe; i que, finalment, en la mateixa parròquia té el domicili el reverend Felip Macip, prevere, en altre temps domer de la dita parròquia.*

Venint de Vallcàrcara el bisbe Aguado visità la capella de Blancafort del Molí, que trobà *pulcra i decent per a celebrar-hi misses. Sense calificatius, consta que fou visitada pel bisbe la capella de Sant Macari. En canvi la capella de Sant Gervasi fou visitada, en nom del bisbe, pel secretari de visita Campillo, que la trobà petita, però pulcra i renovada, i que Josep Nualart mostrà la llicència de celebrar en ella.*

El mateix Campillo visità la capella de la Mare de Déu del Camí, la qual trobà *espaïosa i reparada la part de dintre i de forma molt antiga; hi ha en ella un sol altar, amb l'ara i res més; però a un costat de la capella hi ha fixat a la paret un sepulcre de pedra, dintre del qual es veuen ossos de cadàver⁵. El beneficiat era Manuel Feu, vigatà, el qual ja, en l'execució de la visita de l'any 1727, el dia 20 de maig de 1730, comparegué i donà raó d'ell; segons la qual visita l'obtentor del dit benefici està obligat a pagar al rector i al domer de la dita parròquia dues lliures i 8 sous, per celebrar dos aniversaris, i pagar, en lloc d'un, vint lliures per la reparació de la dita capella.*

4. Mossèn Pagès, a 6 d'abril de 1738, assistí als desposoris d'Esteve Vinyoles i Maria Maurí; és de notar que els testimonis són Geroni Llunell, fadrí, pagès de Golba i Jaume Salvà, fadrí, escolà de la rectoria.

5. Vegeu els números 12, 13, 14 i 215.

De la capella de Sant Joan de Rosanes confirma que *actualment està profanada*; que el beneficiat era Josep Ignasi Lleris; però com que no comparegué ningú a dar compte d'ell segrestà *els fruits i rendes* del benefici en poder del rector de La Garriga. Altre tant féu respecte al benefici de Santa Maria, de l'antiga església de La Doma. Aquests decrets foren donats a 14 de maig del mateix 1737.

406. De la nova església de La Garriga

GAIREBÉ durant un quart de segle manquen per complert les notícies sobre l'obra de l'església nova. La guerra i la postguerra degueren paralitzar-la potser totalment. Ni les mateixes visites pastorals esmenten per res els treballs de l'església nova. Solament en 1736, i amb data del 28 d'agost, es reprenen les notícies, amb una *licència per a poder treballar en la iglésia nova en dia de festa*¹.

Per altra part, de manera congruent amb l'esmentada acta de la visita pastoral de l'any 1737, sabem que *lo retaule de Sant Esteve de la iglésia oriental lo pintà Pau Rosell, pintor de la ciutat de Barcelona, en lo any 1736; i fou ajustat a jornals i treballà 65 jornals i fent-li la vida i donant-li los colors, drap, fusta i tot lo necessari, costà 100 lliures a poca diferència*². Per aquestes notícies no sembla pas que l'obra de Pau Rosell fos res d'extraordinari.

Per això, el bon bisbe Aguado, *segueix la visita i l'acta en aquella església novament construïda en la part oriental del riu anomenat del Congost, prop del poble de la dita parròquia de La Garriga, sota el títol de Sant Esteve protomàrtir. Així doncs, en l'esmentat i mateix diumenge dia dotze del mes de maig del mateix any 1737, a les cinc de la tarda, Sa Il·lustríssima Senyoria visità la nova església construïda prop del poble de la dita parròquia; i trobà que és una gran mole, encara que solament estava acabada la meitat de la part devantera; emperò en l'altra meitat, de la part del presbiteri, eren fets els fonaments i les parets fins a una altura de deu pams o poc més o menys; no obstant*

1. Arxiu de can Terrés, *Lligall de les capelles*.

2. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, full 216 girat.

l'esmentada part ja acabada, conté tres capelles a cada part i és suficient capaç per a contenir el poble de la dita parròquia, i hi ha un cor bastant gran i un presbiteri suficient, i una sagristia, i també un altar major, amb ara i amb retaule pintat a la paret, i un sagrari per a col·locar-hi el Santíssim Sagrament de l'Eucaristia, i un lloc preparat per a col·locar l'aigua baptismal, i també vasos per reservar la Sagrada Eucaristia i per portar el Sant Viàtic, i crismes d'argent tripartites, i un vas per a administrar el sant sagrament de l'extremaunció.

La part de l'església nova que aleshores ja estava totalment construïda encara avui dia sembla ésser ben distingible externament, pel revocat de les parets i per l'existència de les finestres de les tribunes; comprendria les quatre capelles de cada costat immediates a la façana principal. L'estil de l'obra no podia ésser altre que el barroc que havia dominat a Catalunya des del 1670 fins al 1730³.

A l'exterior la façana acabava amb unes ondulacions barroques, que foren destruïdes en 1883; hi havia dos finestrals amb marc de pedra picada, que després varen tapiar-se; la portalada, ben apreciable, munta, amb ornamentació de pedra picada, per cada costat de la porta, obre una fornícula al damunt i s'enfila enlaire, cap al gran rosetó. És la part més rica del nou edifici.

Internament, s'havia construït el cor, al capdavant de l'església, sobre el cancell, amb comunicació amb les tribunes; una escala puja al cor directament des de l'església; a cada costat del cor restà una habitació potser per a desembarç; sobre cada una de les capelles laterals, fora del cor, al llarg de la nau, s'hi havien construït unes espaioses tribunes, semblants a les capelles, tancades amb baranes de fusta. Cada tram de volta, en la nau central i en les altres construccions, presentava els corresponents arcs i unes llunetes barroques.

Actualment, l'església acabada, té una llargada d'uns trenta-set metres i mig; l'amplada de la nau és d'onze metres i mig, i mideix uns divuit metres d'alçada.

I, vista la dita església, i el lloc preparat per a fer de cementiri, i per a construir la casa per habitació del rector; com que els prohoms

3. MOSSÈN JOSEP GUDIOL, *Arqueologia Sagrada catalana*, volum II, pàgs. 640

de la dita parròquia ja abans humilment havien suplicat a Sa Senyoria Il·lustríssima que, atenent que, entre l'església parroquial i les cases de la major part dels habitants de la dita parròquia, hi ha un riu, que sempre flueix i que moltes de vegades no es pot travessar durant dies sencers i consegüentment els veïns de la major part de la dita parròquia no poden anar a la parroquial per oir missa els dies de festa, ni el pàrroco a administrar-los els sacraments; és dignés concedir facultat per a beneir la dita església, i reservar en ella el Santíssim Sagrament de l'Eucaristia i permetre de celebrar misses allà i que almenys el vicari fes continua residència en el dit lloc; per això Sa Senyoria Il·lustríssima exhortà als dits prohoms que almenys, abans que tot, s'obliguessin a mantenir la llàntia que havia de cremar davant del Santíssim Sagrament.

407. Per mantenir la llàntia del Santíssim a l'església nova

D'acord amb la condició posada pel bisbe Aguado, un bon nombre de terratinents de La Garriga s'obligaren a mantenir la llàntia que havia de cremar permanentment davant del Santíssim Sagrament a l'església nova.

El dilluns 13 de maig es signà el document corresponent ¹; per Jaume Blancafort, Bernat Terrés, Josep Caselles, Josep Nualart, Francesc Torra de la Riba, Jaume Noguera, Francesc Oliveró, Tomàs Oliveres i Morera, pagès, com a senyor i possessor del mas Morera de la mateixa parròquia, Josep Mallol, Bernat Illa, Francesc Busquets cirurgià, com a tenint casa en lo carrer de dit poble i diferents pessés de terra, Francesc Parra, apotecari; Pau Fàuria, peaire; Jaume Fàuria, peaire; Gregori Torres; Pere Fàuria, pagès; Esteve Boix, boter; Miquel Marc, apotecari; Joan Fàuria, pagès; Jaume Fortuny i Fillol, pagès; Esteve Mas, fuster; Jaume Ravella, corder; Francesc Pi, pagès; i Jaume Fillol, sabater, tots habitants en la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, com a singulars persones de ella.

1. Vegeu el número anterior.

L'acte, després de fer la història dels antecedents, diu que *les sobre dites persones, com a singulars cada un de ells, «in solidum», per ells i los seus hereus i successors respectivament, convenen i en bona fe prometen, i quiscun d'ells convé i ab bona fe promet, a Déu Nostre Senyor i als obrers o administradors que per temps seran de dita iglésia o al que cuidarà de fer cremar dita llàntia, en qualsevol nom se anomena...*, que quiscun any, en lo dia primer del mes de maig anticipadament, donaran i pagaran a dits obrers o administradors o qui tindrà lo càrrec de fer cremar la dita llàntia un cortà de oli, eo lo valor de ell que tindrà en quiscun respective any, ab diner efectiu, per manutenció de fer cremar continuament la dita llàntia; esto es cada una de dites persones un cortà de oli o son valor, començant a fer la primera paga lo present i corrent any en lo dia se collocarà lo Santíssim Sagrament en dita iglésia.

I, per seguretat de dita paga obliga quiscun de ells especialment los masos, cases i terres llurs. L'acte va autoritzar-lo el mateix secretari de visita; vint-i-tres dels esmentats propietaris varen signar-lo en aquell moment; l'altre, el que feia vint-i-quatre, que era Bernat Terrés, va fer-ho a casa seva mateix, on el retenia el dolor de poagre.

Llegim en el *Llibre petit* de l'Arxiu Municipal de La Garriga ²: *Lo acte de obligació de mantenir los individuos que van nombrats en ell, per mantenir lo oli de les llànties de la Minerva, és rebut, segons notícia, en poder del doctor Campillo, notari i secretari de la cúria eclesiàstica del senyor bisbe, Don Felipe Aguado i de Requexo, de Barcelona; que se feu per medi de la visita, quan se cantà missa en la iglésia oriental; i se ha tret còpia que és en poder de Josep Gelabert, domer de est poble de La Garriga, als 15 de maig de 1737; i, en seguida de esta obligació, lo ajuntament de batlle i regidors feren un acte de regoneixença de favor de treure indemnes de la sobredita obligació de l'oli als dits individus obligats i encarregar-s'ho a costes del comú; i dit acte de regoneixença és en poder de Josep Vaixeres, notari de la vila de Granollers, als 15 de maig de 1737.*

Veurem com el compliment d'aquesta obligació fou durant moltes dècades, constant preocupació dels garriguencs ³. Un ressò llunyà d'a-

2. Foli 221.

3. Vegeu, per exemple, el número 447.

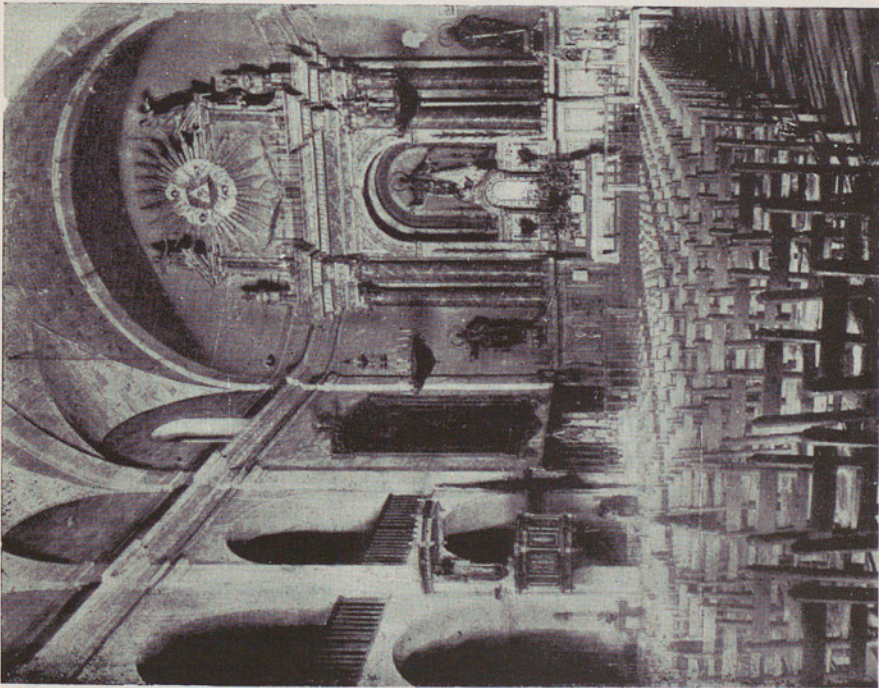
questa, nascut potser al segle XIX, fou la tradició vigent almenys fins a 1936, en els trulls, on, sota d'un rètol que deia *oli per a la llàntia del Santíssim Sagrament*, una gerra engolia les ofrenes del preciós líquid fetes pels colliters, després de les trullades.

408. A 13 de maig de 1737 fou beneïda l'església nova

VIST el document firmat pels prohoms de La Garriga que hem esmentat suara, *el mateix Il·lustríssim Senyor Bisbe, de viva veu va fer comissió al reverend doctor Pere Joan Dalmau, prevere, rector de l'església parroquial de Sant Genís de L'Ametlla, de la diòcesi de Barcelona, i degà del districte del Vallès per Sa Senyoria Il·lustríssima, a fi que beneís l'esmentada església nova segons els ritus i cerimònies posats en el ritual barceloní.*

Per això, en el dit i mateix dia tretze del mes de maig de l'esmentat any de mil set-cents trenta set, a les cinc de la tarda, l'esmentat reverend doctor Pere Joan Dalmau, prevere, rector de la parroquial església de Sant Genís de L'Ametlla i degà del Vallès, en virtut de l'esmentada comissió feta per Sa Il·lustríssima Senyoria, vingué personalment a la dita nova església de Sant Esteve de La Garriga, on posats el sobrepel·liç, estola i pluvial morat, i vinguts també els esmentats doctor Pau Llunell, prevere, rector, i el doctor Francesc Torra i Fossar, prevere, domer, de l'esmentada església de La Garriga, i també altres clergues, vestits amb roquet, va beneir l'esmentada nova església segons els ritus i cerimònies posats en el ritual major de la diòcesi de Barcelona. Hi estaven presents moltes persones, en una gran multitud i amb una gran alegria del poble; d'entre les quals persones foren escollits com a testimonis de la mateixa benedicció els reverents Josep Canela, prevere, rector de la parròquia de Sant Pere de Vallcàrcara, i Rafael Arola, prevere, rector de l'església parroquial de Sant Esteve de Palaudàries, diòcesi de Barcelona; estant present en tot això jo, el doctor Antoni Campillo, prevere, notari i actuari de l'esmentada visita pastoral. És bo de destacar ací que, degut a la diligència primmirada del benemèrit arxiver Campillo¹, avui tenim una descripció detalladíssima d'aquells importants esdeveniments de la història garriguenca.

1. Vegeu el número 20, nota 2.

I. - 1. Interior de l'església parroquial abans de la destrucció de l'any 1936 [406 i 436]. — 2. El campanar, amb les campanes del rellotge, i la nova rectoria [433, 479 i 581].

L'esmentat Campillo no s'està de subratllar l'alegria dels garriguencs per l'obertura al culte de la nova església. A l'arxiu municipal hem trobat una confirmació d'aquell estat d'esperit²; parlant del bisbe Felip d'Aguado i Requejo diu: *lo sobredit Illustríssim Senyor Bisbe de Barcelona fou lo redemptor qui tregué aquest poble de la esclavitut, dedicant la iglésia nova per parròquia, per poder lograr en ella tota la assistència de sagraments, de lo que estava dit poble privat.*

El que hem dit palesa que no és del tot precisa la inscripció gravada en la pedra, sobre el portal de la nova església parroquial; diu ECCLA S STEPHANO PROTOMARTYRI DICATA PRIDIE IDUS MAII ANNO DNI MDCCXXXVII, la qual pot traduir-se així: *Església de Sant Esteve protomàrtir, dedicada el dia abans dels idus de maig de l'any del senyor 1737*; ara bé, la paraula dedicada s'ha de prendre en un sentit ample i vulgar, equivalent a benedicció o bé obertura al culte, i no en el sentit més estricte, equivalent a consagració de l'església; el dia abans dels idus de maig correspon al dia 14 de maig, en la qual data no es va beneir l'església, sinó que, havent estat beneïda el dia abans, el dia 14 fou el dia de celebració de la primera missa en ella, amb molta major solemnitat, cal reconèixer-ho, que la del dia 13.

409. Un gran dia de la història garriguenca: 14 de maig de 1737

ARRIBAT doncs el dimarts, dia catorze del mes de maig, a les set del matí, com que l'esmentat Illustríssim doctor Don Felip d'Aguado i Requexo, bisbe de Barcelona, decidí de celebrar personalment la primera missa en l'esmentada nova església i col·locar solemnement amb les seves pròpies mans el Santíssim Sagrament de l'Eucaristia en el sagrari en ella preparat; per això vingué personalment a la dita nova església, on, esperant-lo el poble, amb gran alegria, tocant música de flautes, fou revestit dels ornaments sacerdotals i celebrà la missa resada de dedicació d'església; en la qual consagrà dues hòsties grans i algunes de petites, les quals privadament col·locà en un pixis

2. Arxiu Municipal de La Garriga, Llibre petit, full 215 girat.

en el sagrari o tabernacle de l'altar major, emperò l'altra hòstia gran la reservà i col·locà en un vas preparat per a l'exposició de la Sacra Eucaristia, per a la processó que s'havia de fer.

I, acabada la missa, havent pres, per a que fessin l'ofici de diaca i de subdiaca, l'esmentat doctor Pau Llnell, prevere, rector de la dita església de La Garriga, i el doctor Jacint Malet, prevere, rector de l'església de Santa Creu de l'Orde de la diòcesi de Barcelona, que en altre temps havia estat primer rector de la dita església; el senyor bisbe prengué el pluvial blanc i, encensat el Santíssim Sagrament, va prendre'l, i diferents prohoms del poble varen portar el tàlem, i cantant els clergues l'himne «sacris solemnibus», alternant amb els músics amb flautes, i encensant el Sagrament un dels sacerdots, i precedint totes les banderes de la dita església parroquial de La Garriga, la creu, lluminàries i ministres oportuns, i seguint el poble, fou feta una solemne processó, circumdant tota l'obra de la dita nova església, per la part de fora; la qual finida, beneí el poble amb el Sagrament, cantant el cor el versicle «tantum ergo Sacramentum», i després el tornà a posar i el tencà en el sagrari; essent-hi present tot el poble, amb gran alegria.

Estiguí present en totes aquestes coses jo, el doctor Antoni Campillo, prevere, per autoritat apostòlica i ordinària notari públic i actuari d'aquesta visita; i foren escollits per testimonis instrumentals el reverend doctor Pere Joan Dalmau, prevere, rector de l'església parroquial de Sant Genís de l'Ametlla, degà del districte del Vallès; i Rafael Arola, prevere, rector de l'església parroquial de Sant Esteve de Palau-dàries, de la diòcesi de Barcelona; presents en aquestes coses i jurant, juntament amb altres rectors i altres preveres, i moltes persones d'un i altre sexe, en una multitud copiosa.

Emperò després, mediant dues hores del quadrant, poc més o menys, l'esmentat doctor Pau Llnell, prevere i rector de la dita església parroquial, celebrà la missa solemne de dedicació d'església, juntament amb diaca i subdiaca; i molts rectors i sacerdots cantant en el cor i alternant amb els músics; en l'ofertori d'aquesta missa Sa Il·lustríssima Senyoria manà que jo, el notari, des de la trona de la dita església, llegís al poble allà congregat, amb veu alta i intel·ligible, els decrets i provisions que va fer i decretar sobre la dita nova església; la qual cosa jo vaig executar. Els decrets els publiquem en el número següent.

Un cop llegits per mi els esmentats decrets, segons s'ha dit, i ningú no demanant res d'ells, fou continuada la missa solemne; la qual acabada, revestit el dit rector amb el pluvial blanc, juntament amb els ministres i els clergues, estant en el presbiteri, fou començat l'himne «te Deum laudamus» i seguit fins a la fi, alternant els clergues amb els músics, que estaven al cor; finit el qual, foren cantats els versicles de la Trinitat, de la dedicació del temple, de Santa Maria i de Sant Esteve, juntament amb les oracions que els corresponen; estant present en això la multitud de tot el poble, tant de la dita parròquia, com també de les parròquies veïnes; estant-hi també present jo, doctor Antoni Campillo, prevere notari d'aquesta visita.

410. Decret erigint en parroquial la nova església

AMB data del 14 de maig de 1737, i amb la signatura del bisbe Felip d'Aguado i del secretari Joan Antoni de Campillo, es publicà el decret erigint la nova església en parroquial¹ En el preàmbul del decret, fent història del que hem explicat en els números anteriors, diu, entre altres coses que, havent-hi en la parròquia *cerca de dos-centes cases, estes, menos unes quinze, se troben edificades i constrides a la part oriental de dita riera; i que àdhuc de vegades s'havia esdevingut d'estar los difunts sens poder-se enterrar per dita causa. I, vista detalladament la qüestió, ordenava el següent:*

A llaor, veneració i glòria de Déu Nostre Senyor, de Maria Santíssima i del protomàrtir sant Esteve, titular de dita parròquia; i per consol esperitual dels habitants en dita part de la parròquia, erigim, constituïm i deputam a la dita nova iglésia en parroquial baix lo mateix títol e invocació de sant Esteve protomàrtir, ab les prerrogatives, gràcies i privilegis que frueixen i gaudeixen les iglésies parroquials;

volent i expressament ordenant que la dita nova iglésia i la antiga sien tingudes, hagudes i reputades com si fossen una sola iglésia, i estiguen una i altra baix la direcció i administració del rector i domer de

1. Consta a l'Arxiu Diocesà de Barcelona, en el corresponent llibre de visites abans citat; n'hi ha una còpia a l'arxiu de can Terrés, en el *Lligall de les capelles*.

dita parròquia; i que, desde luego, se colloque en les fonts baptismals de dita nova iglésia aigua beneïda, de la que se troba en les fonts de la antiga, i sants olis en les crismeres, i vas per a ministrar lo sagrament de la extremaunció, que havem expressament beneït;

i que, après que se hage adaptat lloc per a cementiri i sia beneït per lo rector de dita parròquia — a qui, per est efecte, ara per leshores fem comissió per beneir-lo — se puguen enterrar en ell los cadàvers de qualsevol faels cristians; per lo qual efecte, en est cas, se deurà passar a dita nova iglésia una de les creus de la antiga i permanèixer en aquella;

i que's puguen ministrar des de dita nova iglésia qualsevol sagraments, celebrar missa en tots los dies i fer en ella les funcions parroquials com a verdadera i real iglésia parroquial; la qual erecció, constitució i deputació fer i fer entenem ab les declaracions següents:

Primerament que des del present dia en avant sia obligació del rector de dita parròquia mantenir son vicari de asiento en aquella part del poble a on està construïda dita nova iglésia; habitant allí de dia i de nit, ab residència com la de un rector o pàrroco.

Item, que en dita nova iglésia se aporte de la antiga un calic i patena, un missal i los vestiments necessaris per a poder-se celebrar missa resada en ella tots los dies.

Item que sia obligació del poble de dita parròquia fer casa decent per la habitació del rector, ab oficines convenients; i que, luego que esta sia feta, sia obligació del rector lo anar a viure i habitar en dita nova casa, junt ab son vicari, quedant lo domer en sa habitació en la casa cerca la parroquial antiga.

Item que, en lo interim que se tardarà a fer la rectoria, lo vicari hage de celebrar missa resada tots los dies de festa en dita nova iglésia i que los demás dies de treball pugua, si voldrà, celebrar-la allí, però no estiga obligat a açò, i, dient-la allí, cumpla en celebrar les misses fundades que li encarregarà lo rector, com si les celebràs en la antiga parroquial; el bisbe, a continuació, reservà, per a quan la rectoria fos feta, determinar sobre les altres funcions parroquials.

Item que, en quant a la administració dels sacraments i cura de ànimes, se mantinga la forma i estil que fins ara se ha observat; esto és: tinga lo exercici dos semmanes lo rector i lo vicari, i una lo domer; però, sempre que la riera no's puga passar, encara que siga semmana del domer, administre los sacraments lo vicari als que habiten a la part de la iglésia nova, i enterre també los difunts que moriran en est temps; i, per evitar disputes, declaram que aleshores no se podrà passar la riera quan la aigua cubrirà la passera que allí existeix o bé la aigua se l'en haurà aportada.

Item que los administradors de la obra i altars de la antiga iglésia puguen igualment aplegar almoines en la una i altra iglésia, aportant, emperò, compte i raó del que aplegaran i fent-ho difinir cada any per lo rector de dita parròquia, fins que per nòs altra cosa se determine.

La separació de les dues esglésies

411. Notícies sobre els encontorns de la nova església. — 412. De la «festa major» de l'any 1737. — 413. Visita pastoral de l'any 1739. — 414. En 1740 el bisbe Castillo ordena separar les dues esglésies. — 415. Es distribuïren els objectes entre les dues esglésies. — 416. La interrelació de les dues esglésies. — 417. La primera part de l'any, segons la consuetud de 1740. — 418. Acabament de la consuetud de 1740.

411. Notícies sobre els encontorns de l'església nova

LA situació de la nova església parroquial de La Garriga permeté, no solament d'instalar al seu redós aquells accessoris que es consideraren necessaris, com el cementiri i la rectoria, sinó també de deixar-la isolada; vegeu-ne a continuació unes notícies disperses, particularment les relatives a l'origen de la plaça major:

A. — Ja hem vist que la peça de terra on s'edificà l'església se'n deia *Ses Oliveres*; hem vist també l'obligació de mantenir la llàntia del Santíssim Sagrament¹; insistint sobre aquests extrems consta en el *Llibre Petit* de l'Arxiu Municipal de La Garriga², que *les oliveres de la iglésia nova se feren en lo any 1737 i part 1738, les quals donaren per caritat diferents particulars, per lo fi de servir lo oli per la llàntia del Santíssim Sagrament*. És possible que aquestes oliveres fossin les que confirmessin el nom a l'anomenat Passeig de les Oliveres, que passa davant de l'actual rectoria i façana sud de l'església parroquial.

1. Vegeu els números 309 i 407.

2. Foli 217 girat.

B. — Sabem també que davant de la nova església va destinar-se un espai a cementiri i que fou beneït lo cementiri o fossar de dita església, als 31 del mes de maig proppassat, del mateix any 1737, per lo reverend doctor Pau Llnell, prevere i rector de dit lloc de La Garriga³. A part d'aquest fossar comú cal tenir en compte que havia estat concedit permís als que s'obligaren a edificar les capelles laterals de l'església nova perquè poguessin tenir llurs respectives sepultures dins de l'església⁴.

Ara bé, a 15 de juny de 1737, els regidors de La Garriga certificaren *como las personas baxo que estaban obligadas en hacer las capillas de la iglesia nueva oriental de La Garriga... han dado cumplimiento en la composición de dichas capillas*⁵; aquesta certificació acompanyà una instància adreçada al bisbe dient: *Ilustríssimo Señor: Puestos a los pies de Vuestra Señoría, Esteban Busquets, Bernardo Nualart, Juan Fauria, Francisco Blancafort del Molí, Jaime Oliveras, Antonio Antoja y los demás interesados de las capillas, participan que, en atención de un decreto se les concedió... construir, en la iglesia nueva oriental de dicha parroquia y delante respectivo de las capillas, una sepultura por enterrarse allí y los suyos y transportar los güesos de cualquier parte estuviesen sus antepasados; por ende suplicamos a Vuestra Señoría Ilustrísima se digne confirmar dicha licencia o permiso, con las circunstancias expresadas en dichos decretos, y también que digne concedernos por lo ínterin podernos enterrar en dicho delante dichas capillas hasta que las tumbas sean compuestas; que, por lo mucho gasto hemos tenido, no se puede dar cumplimiento, y lo mucho que se espera gastar por la fábrica de la rectoría.*

Consta que a 4 de febrer de 1738, el degà Pere Joan Dalmau confirmà les dites llicències quant als Blancafort i als Oliveres⁶.

C. — El dia 22 de juny de 1737 se conduí Joan Vinyoles per nunci del terme de La Garriga, per preu de 25 lliures lo any, ab obligació

3. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, foli 218, en l'acta que es ressenyarà en el número següent.

4. Vegeu el número 312.

5. Arxiu Municipal de La Garriga, plec de *Documentos latinos anteriores al siglo XVII*, número 37, corresponent al número 5 de l'any 1737 del *Llibre Registre* del mateix Arxiu.

6. Segons nota de l'arxiu de can Dachs.

també de aportar les bolletes per la iglésia nova i la fàbrica de la rectoria ⁷; tot això palesa que els garriguencs no s'adormiren pas sobre els llorers, sinó que continuaren l'obra tot seguit d'haver-la parcialment inaugurada.

A onze de març de 1739 lo magnífic Josep Rosselló i Caselles i altres particulars de La Garriga han fet regoneixença a Tomàs Oliveres i Morera de un censal de 100 lliures que lo dia present, junt ab altres ha manllevat per treure la discacció que tenen per lo últim plaç de 1738 i per perficcionar la iglésia nova.

D. — Lo dia 12 de gener 1738, Jaume Blancafort del Molí donà lo alber a Maria Santíssima del Roser, perquè los administradors lo adornassen com és estil en lo dia del Roser de maig; per lo qual fi los regidors, en lo acte sobre expressats, lo anaren a buscar ab música, i diferents particulars, i lo plantaren en la plaça a on vui se troba, a la matinada de dit dia 12, devant la iglésia oriental ⁸.

Efectivament, consta que lo puesto on és plantat el dit àlber havia de ser lo mig de la plaça, perquè lo comú tenia quasi concert lo cos de la casa de Criminet, per tirar-lo a terra; i, com mudaren los regidors al principi del mes de febrer, se suspengué ⁹.

Malgrat tot, tenim esment d'una lletra perquè los regidors donien los motius de no haver satisfet a Rosa Criminet dels danys que li ocasionaren en sa casa, derrivant-la part de ella per la construcció de la iglésia; i de la resposta a la proçdita carta i és que, per falta de la mitat falta a est comú del producte dels emoluments, no la han pagada; ambdós documents són de l'any 1745 ¹⁰.

7. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, full 285 girat; la notícia que segueix, de l'any 1739, és extreta del mateix llibre, full 69.

8. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, full 219.

9. Id. id. full 217 girat.

10. Id. *Llibre registre*, manuscrit 2, ordre 19.ª i 20.^a

412. De la "festa major" de l'any 1737

DOS sacerdots joves vingueren a ésser els exponents de l'entusiasme popular desvetllat per la inauguració de l'església nova; ells sentiren consciència que vivien uns moments capitals per a la història de La Garriga i volgueren que en restés minuciosa referència en els arxius; vegeu, si no, el que consta en una acta recondida a l'Arxiu Municipal ¹, però transcrita també a l'arxiu de can Terrés:

Els dies 4 i 5 del mes d'agost de l'any 1737 se feren solemnes festes en la sobreexpressada iglésia, a honor i glòria de haver conseguit la assistència de curat i sagraments, de que tant se necessitava per la salut espiritual de les ànimes de dit poble; sacrificant cultos a l'Altíssim, donant-li gràcies de tan singular benefici, tenint-lo exposat, dits dos dies, en la celebració dels oficis, i en quiscun de aquells ab solemne sermó.

I en dit dia cinc, hora que serien les set de la tarde, se isqué de dita iglésia processionalment; en la qual assistiren los reverents doctor Pau Lluñell, prevere i rector de dit lloc de La Garriga; Francisco Fossar i Torra, domer de dit lloc; doctor Pere Alart, rector de Granollers; doctor Diego Montaner, rector de Samalús; Narcís Roig, rector de Corró de Munt; doctor Romualdo de Gad i Serra, rector de Santa Eulàlia de Ronsana; Rafael Arola, rector de Palauçàries; doctor Felip Macià, en dit lloc de La Garriga resident; Esteve Cirera, de la vila de Granollers; Jaume Serra, beneficiat de Sant Sever de Barcelona; Tomàs Xammar, en la parròquia de La Ametlla resident; lo reverend pare fra Carlos Xammar, religiós de l'ordre de Sant Francesc.

I estos vestits, com també nosaltres asseverants, Francesc Pagès, vicari de La Garriga, i Joan Antoja, prevere, resident a La Garriga, los uns ab capes i los altres ab hàbits de cor, en seguiment de la major part del poble, anaren processionalment i en la forma estilada de professó, carrer avall de dit lloc de La Garriga, fins arribar devant la casa del magnífic Josep Rosselló i Caselles, ciutadà honrat de Barcelona, i,

1. Llibre petit, full 218.

en una plaça que hi ha ²; de on se retrocediren per lo mateix carrer amunt, fins a l'arribar a la casa del terme de dit lloc de La Garriga³, a on pregueren lo camí, continuant dita professó ab la mateixa forma que de antes, per un carreró que hi ha a la part de sol ixent, encaminant-se per lo camí que va a Samalús, passant per un carrer que hi ha, anomenat de Samalús; i al cap o fi de dit carrer girà dita professó, continuant, sempre ab la mateixa cerimònia i forma que antes, per un camí amunt, qui mira a tramuntana, passant per unes cases anomenades les cases del carrer de Cardedeu, continuant, sempre de un mateix modo, fins arribar al puesto anomenat la rasa d'En Vilanova ⁴, voltant fins arribar al camí real que va de Vic a Barcelona, qual no deixaren, passant sempre per lo carrer, fins a l'arribar a la expressada iglésia, a on se finí dita professó.

I lo dia següent, sis de dit mes de agost, se féu un cantar per los difunts de dit poble, també ab solemne sermó en la celebració de dit cantar. En totes les quals respectives funcions fórem nosaltres, dits Pagès i Antoja, sempre presents. I, perquè en restés perpètua recordança ells dos feren aixecar acta notarial de referència a 2 d'octubre de 1737. Sospitem que ells foren també els promotors i organitzadors de les festes. Aquesta fou la primera professó que se féu des de la iglésia nova per tot lo carrer ⁵.

413. Visita pastoral de l'any 1739

EL vespre del dia 10 de juny de l'any 1739 arribà a La Doma el bisbe de Barcelona Francesc del Castillo i Vintimilla ¹, per a practicar la visita pastoral a la parròquia de La Garriga ². A l'endemà, a les nou tocases del matí, fou rebut processionalment davant de la domeria, pel rector doctor Pau Lluell, pel domer doctor Francesc

2. L'actual placeta de Santa Elisabet.

3. Cantonada de l'actual carrer de Samalús; vegeu el número 270.

4. Aproximadament a la meitat de l'actual carrer de Cardedeu.

5. Arxiu de can Terrés, *Lligall de les capelles*.

1. Era fill dels prínceps de Vintimilla; havia nascut a Brusselles; fou militar i posteriorment canonge de Màlaga; publicà molts importants decrets sobre litúrgia, temples, festes, llibres, béns eclesiàstics, etc.; el rei el nomenà vicari general dels exèrcits; fou traslladat a Jaen.

2. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, volum 77, full 76.

Torra i Fossar, pel vicari i per altres clergues. En l'acta de visita a La Doma cal esmentar que el sagrari el trobà a l'altar major; que confirma onze persones; i que solament hi trobà sis altars, ultra el major, a saber: tres al costat de l'evangeli, o sigui els de Sant Elm i Pere Màrtir, el del Sant Crist i el de Sant Martí; i tres al costat de l'epístola, o sigui el del Roser, el de Sant Isidre i el de Sant Joan. En la localització d'aquest darrer deu haver-hi algun error.

Al dia següent, 12 de juny, a les nou del matí, arribà a la ribera oriental, perquè la tarda del dia abans, a causa de la gran pluja i de l'avinguda de la riera, no pogué traspasar el riu; pels mateixos sacerdots fou rebut processionalment davant d'una casa veïna de la dita església; en la nova església trobà el sagrari a l'altar major, confirmà noranta persones més i visità els altres dos altars dedicats l'un a Sant Jaume i l'altre a un sant, el nom del qual restà en blanc en l'acta de visita, però que deu ésser el de Sant Antoni.

Hi ha però en l'esmentada església tres capelles colaterals; de les quals, en dues hi ha els dos esmentats altars amb els seus retaules; les altres quatre capelles ara estan encara sense altar i sense retaule; per la qual cosa Sa Senyoria Il·lustríssima concedí 40 dies d'indulgència per cada vegada als qui donessin almoines per a fer els altars i els retaules, o als que, sense cobrar res treballessin per al mateix fi.

Després, Sa Senyoria Il·lustríssima visità l'obra de la casa que es construeix al darrera de la dita església, per a habitació del rector de l'esmentada església; i trobà que ja era obrada fins al punt de posar les primeres vigues, però actualment es troba suspesa l'obra, encara que s'havia comprat la calç en quantitat suficient per a prosseguir-la; per la qual cosa Sa Senyoria Il·lustríssima exhortà a tots els que eren allà que prosseguissin l'esmentada obra i que curessin d'acabar-la.

En la rendició de comptes feta pel rector consta: a 16 de octubre 1735 dit doctor Pau Lluell ajustà lo plet que aportava lo doctor Jacinto Malet, immediat antecessor seu, en la cúria de l'oficialat, contra l'hereu del doctor Joan Antoni Angelet, mediat antecessor, de manera que aquest hereu pagà 450 lliures; item deu lo doctor Jacinto Malet, prevere, rector immediat antecessor, per lo que fou taxat per obres necessàries quant se n'anà de la rectoria de La Garriga, en lo any 1735, la suma de 22 lliures. Ara bé, el rector Lluell havia pagat, per adobs

i reparos de cups i bótes i premses i altres obres, 120 lliures; i, encara, calia pagar les despeses del plet que ja havia començat el rector Malet.

Després, en l'edicte de visita, el bisbe féu constar: *Per açò encarregam als individus de dita universitat que prosseguesquen dita obra de la rectoria, i aquella conclouen dins lo espai i termini de un any del dia present comptador, fent de manera que en ella hi hage dos sostres i teulada; per lo qual efecte, a més de la desferra de la rectoria antiga, que, en son cas, se darà lo permís per a desfer-la, amb lo present lliuro, la dita quantitat segrestada, a favor de la expressada universitat, en esta forma, esto és: que dit rector, en lo dia en què se tornarà a posar efectivament mà a dita obra, haja de entregar cent lliures, i lo restant, en acabar-se la obra, i que tot fos lliurat per mà del degà del Vallès, però que si no es conclou l'obra en el termini fixat, segrete lo que serà menester per a reparar la rectoria antiga, pues no és just que lo rector quede sens decent habitació.*

Els altres sacerdots residents a La Garriga continuaven essent: el vicari Francesc Pagès, el qual ara, *interinament, mentre la casa per habitació del rector no sigui acabada, viu en una casa veïna a la dita església nova*; el mestre Joan Antoja i mossèn Felip Macip. Es féu constar que el beneficiat de Santa Maria, de la parroquial, era mossèn Lleris; que el beneficiat de Santa Maria del Camí era mossèn Manuel Feu, i que el de la capella de Sant Joan de Rosanes, *ara profanada*, era el reverend Josep Ignasi Lleris. En vista de la manca d'informació, el senyor bisbe segrestà en poder del rector les rendes del benefici de Santa Maria de la parròquia i les de Rosanes.

Altres notes interessants de l'acta de la visita són les següents: que els registres parroquials *ara eren comuns* a les dues esglésies; que *per causa de la brevetat del temps* no foren visitades les capelles del terme; que, en referència a les persones obligades pel precepte de la comunió pasqual, *en la part oriental n'hi han 655, i que, en la part occidental, 95, i que, en total, són 750, i tots compleixen l'esmentat precepte.*

Finalment en el decret de visita, signat a 12 de juny de 1739, el senyor bisbe manà al rector i al domer que es portessin llibres de comptes; que en els aniversaris hi hagués tres sacerdots; que, *zelant lo*

honor i veneració de la casa del Senyor, no permeten que, durant los oficis divinals, entren ni permanesquen en la iglésia homens ab los cabells lligats o ab lo ret en lo cap o ab los gambetos³ sens vestir..., així mateix que en lo cas que algun laic pretenga estar assentat en algun confessionari... sien expellits del temple.

414. En 1740 el bisbe Castillo ordena separar les dues esglésies

A 8 d'abril de 1740, de Badalona estant, l'esmentat *Francisco del Castillo i Vintimilla, cavaller profés de la militar orde de Sant Jaume, per la gràcia de Déu i de la Santa Seu Apostòlica bisbe de Barcelona i del consell de Sa Majestat, dictà les següents disposicions per al règim de les dues esglésies de la parròquia de La Garriga*¹:

Primerament que, acabat lo any de l'ofici de obrers i administradors que vui se troben elegits, en son respectiu dia se elegesquen obrers i administradors respectivament per una i altra església separadament, cuidant los de la iglésia oriental de sa iglésia i los de la occidental de la sua, donant uns i altres legal compte cada any los de la oriental al rector i los de la occidental al domer, sens que sia incompatible lo que puguen servir los de la part de la iglésia oriental a la occidental, ni al contrari, mentre estos ho vullen fer i no sien precisats a servir; emperò en lo present any sien los obrers i administradors comuns com fins vui han estat.

Item que lo rector i vicari hagen de habitar en la part oriental de dita parròquia i lo domer en la part occidental i administrar cada un d'ells respectivament los sants sagraments als habitants de cada part, com si en açò fossen iglésies o parròquies separades, menos en los cassos de necessitat; i fer cada un ses funcions parroquials en cada respectiva iglésia, conforme se practica en les demás funcions parroquials, fent també monument en una i altra iglésia i també professó de Corpus: qual professó, per ser més lluïda en una i altra iglésia, se podia fer la principal en lo dia de Corpus en la iglésia oriental i lo

3. El gambeto era un capot que arribava fins a mitja cama.

1. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, número 77, full 544 i segs.

diumenge següent en la occidental, concorrent a elles lo poble de una i altra part.

En quant, emperò, a les sepultures deuran assistir los tres sobredits en una i altra part, com si fos una sola iglésia, en lo modo que fins vui se ha practicat, tenint lo rector la primacia que fins ara ha tingut en una i altra iglésia i los mateixos drets, en los quals, per ara, no entenem perjudicar en cosa ni al rector ni al domer.

Item que dels aniversaris que fins vui se troben fundats en dita parròquia de La Garriga se n'hagen de celebrar les dos terceras parts en la iglésia oriental per lo rector i vicari i l'altra tercera part en la occidental, assistint a uns i altres lo rector, domer i vicari, fins que sobre esto se done altra providència; si emperò lo riu no's podrà vadejar sens perill, si serà possible, se podrà suspendre la celebració en àltre dia i si no se podrà suspendre, aquell que no podrà assistir hage de resar tres responsoris per la ànima de aquell per qui no celebrarà cada aniversari; cessant en esta assistència tot fraude i onerant-se la consciència dels sobredits.

Ordenà també que les misses fundades també es distribuïssin per terceres parts; tot el que resultés del bací de les ànimes, funerària i adventici, com fins avui; prevenint que lo que resultarà del bací de ànimes en cada iglésia se convertesca en celebracions en cada una d'elles respectivament.

Item, en atenció que en la iglésia occidental hi ha alguns retaules que no tenen determinada capella i per ço són superfluos i en la oriental falten retaules per a ocupar les capelles; per ço fem comissió a l'Illustre Degà del districte del Vallès per a què los retaules que regonega que sobren en dita iglésia occidental los deixe transferir a la oriental.

Item per quant la iglésia occidental se troba molt adornada de plata i robes sagrades i essent la major part del poble en la part oriental, se ha de presumir que los de esta part han concorregut més en fer-la, que no los de la occidental, i, per lo tant, és just que se dividiquen en cada una de dites esglésies, proporcionalment en quant sia possible; per ço ordenam i manam:

Que dels tres càlzers que hi ha, lo un de plata i l'altre ab peu de bronze, se aporten a la iglésia oriental; que de las dos custòdies, la major se aporte a la oriental i la menor se quede a la occidental i així mateix se face dels globos; que dels sis candeleros grans de plata, los dos se queden en la occidental i los quatre en lo oriental; que de los dos candeleros de plata més inferiors i si altra cosa de plata se trobarà que sia reconeguda inútil se convertesquen en fer uns encensers i una Veracreu per la iglésia oriental, quedant los encensers que vui se troben i la Veracreu en la iglésia occidental i fins que sien fets lo encenser i Veracreu servesquen per una i altra iglésia los que vui se troben com millor sia possible; que de les dos creus grans, la major quede en la iglésia oriental i la menor en la occidental; que les demés alages de plata que no sien divisibles sien comunes a una i altra iglésia, havent de servir per aquella on se ferà la funció més solemne.

Que dels vestiments sacerdotals, com també ornaments de altars s'en hagen de fer tres parts, les dos per la iglésia oriental i l'altre per la occidental, computant-ho ab proporció moral, ab la circumstància de que la iglésia occidental com a primitiva quede proveïda del necessari per a una iglésia parroquial de la qualitat que queda; per la qual divisió fem comissió a la prudent direcció del sobrerreferit Degà, qui en veu nostra ho execute; ordenant, però, que, en el cas que se hagen de menester, les coses dites se hagen de deixar la una a l'altra església.

I, respecte que en la iglésia oriental per ara no hi ha campanar ni campanes, que, per tant, en les funcions particulars que's facen la iglésia oriental, així de festes com de funeràries, se hagen de tocar les campanes del campanar de la iglésia occidental, fins que sobre això se hage donat altra providència. Finalment ordenà que de tot, es fes un inventari suscrit pel Degà del Vallès.

415. Es distribuïren els objectes entre les dues esglésies

TRACTANT de complir les ordenacions del bisbe Campillo, el Degà del Vallès, doctor Pere Joan Dalmau, rector de l'Ametlla, trobant-se paraliticat, féu comissió a Rafael Arola, rector de Palau-dàries, perquè procedís a fer la discriminació d'objectes i els corresponents inventaris, que, no obstant, varen ésser signats després pel

mateix Degà. Són dos, un per a l'església oriental i altra per a l'occidental. Porten la data del 25 de maig de l'any 1740¹.

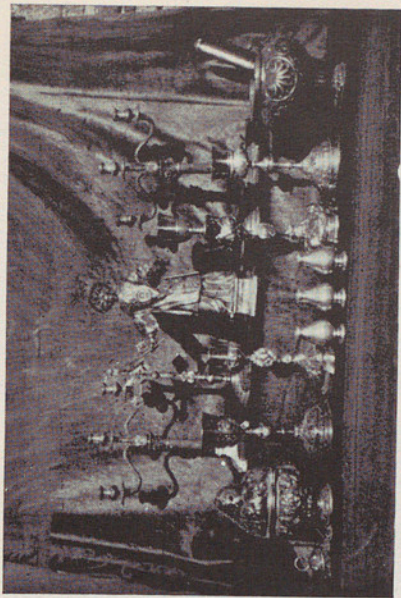
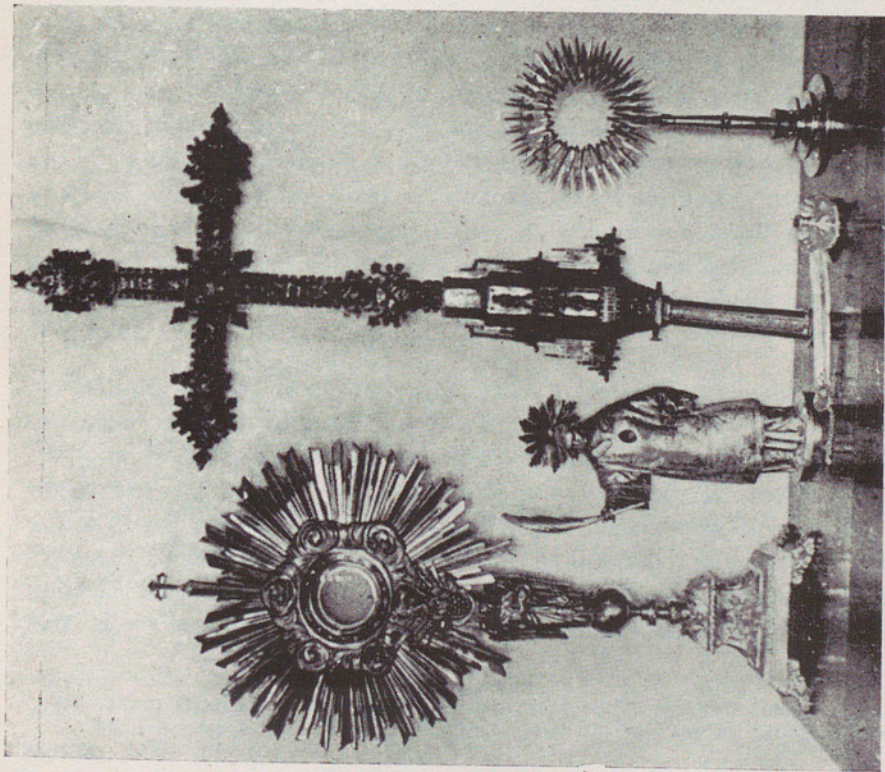
Crida l'atenció, en l'inventari dels béns que restaren per a l'església oriental o nova: una casulla i dues dalmàtiques negres de *durante*; *cinc banderes, una de Sant Martí, de domàs verd, altra de Sant Isidro, de domàs encarnat, bona, altra de Nostra Senyora, de domàs blanc, molt usada, altra de Sant Esteve, de tafetà llis encarnat, usada, i altra de Sant Jaume, de tafetà llis, vermella, usada; una sacra ab lo lavabo i evangeli tot guarnit de plata; una bacina gran de plata; una cullera de plata; un reliquiari dels Sants Màrtirs, de llautó; dos hostiers a la rectoria.*

Set llànties i dos candeleros de ferro grans; quatre tabernacles daurats, o sigui el de Nostra Senyora del Roser, el de Sant Jaume, el de Sant Roc i el de Sant Elm; catorze candelers; quatre confesionaris; un canter de aram i un mirall; un Ninyo de fusta sobre daurat, ab una bandereta, vestit i caixa, bo; tres vestits de Maria Santíssima, dos de bons i un de dolent; un vel de drap blanc, que serveix per lo temps de passió, quan se descobre la Veracreu, ab sos guarniments de cordes i currioles.

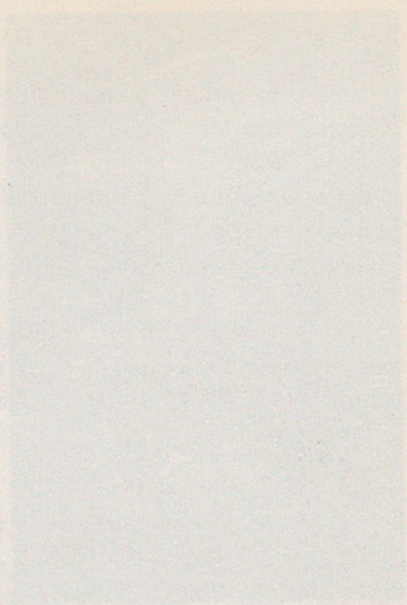
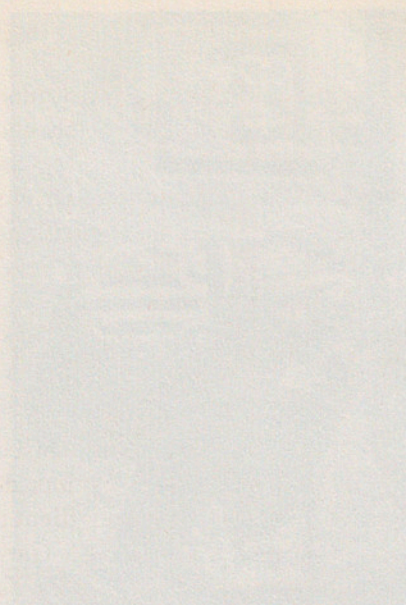
En la darrera visita es trobaren solament tres altars a l'església nova; ara hi hauria *set altars, ço és: Sant Esteve, Sant Cristo, Nostra Senyora del Roser, Sant Isidro, Sant Antoni i Sant Francesc, Sant Martí, Sant Elm i Sant Pere Màrtir*; potser una de les altres dues capelles estava aleshores destinada a sagristia. A l'església occidental hi havia també *set altars; ço és: de Sant Esteve, Nostra Senyora del Roser, Sant Cristo, Sant Joan, Sant Roc i Sant Sebastià, Sant Jaume i Sant Martí.*

És de notar que en no mencionar-se ja entre els altars de l'església occidental el de Sant Isidre i, en canvi, en fer-ne menció entre els de l'església oriental, ve a confirmar la suposició que ja fèiem en el número 287; o sigui, que l'antic retaule de Sant Isidre fou traslladat des de l'antiga a la nova església.

1. Es conserven en el mateix Arxiu Diocesà de Barcelona, *Llibre de visites* número 77, full 544, a continuació dels documents transcrits en el número anterior:

II. - 1 i 2. La quasi totalitat dels objectes del tresor parroquial en 1954 [477, 487, 581 i 583]. - 3. La més antiga representació actualment conservada de l'escut de La Garriga, a la llinda del pou calent [531 i segs.].

En l'inventari de les coses que restaren a la vella església criden l'atenció: catorze candelers, *part bronze i part fusta*; un rotllo ab nou campanetes; quatre campanes, dos grans i les altres medianes; un quadro de Santa Isabel; un quadro de Nostra Senyora, molt usat; dos confessoraris; una escalfeta per portar foc a la iglésia; tres vestits de Maria Santíssima, dos bons i lo altre dolent.

416. La interrelació de les dues esglésies

ALS garriguencs els semblà que els prudents decrets del bisbe Campillo els privaven de la concurrència dels tres sacerdots de la parròquia i, per això enviaren una instància al bisbe, dient: *Ilustríssimo Señor: El baile y regidores de la universidad de La Garriga, con el debido y obsequioso rendimiento puestos a los pies de Vuestra Señoría Ilustrísima, representan que dezeando (sic) no perder ninguno de los dos curatos, de los que en la administración de los sacramentos, y observando que el domero no quiere asistir en la parte oriental en dicha administración, sí quedarse sólo en la occidental, la qual cosa provocava conflictes; desitjant, per altra part, la participació del rector y vicario en la occidental, en aquellas funcions que fuesen del agrado de Vuestra Señoría Ilustrísima, por ser de grandísimo gusto de la universidad hacerse funciones en su antigua iglesia; i considerant que els feligresos domiciliats a la part occidental eren pocs per a elegir solament d'entre ells els obrers i administradors de l'església vella; per això proposaven al senyor bisbe que dictés les ordres oportunes.*

És cosa curiosa d'observar que, junt a l'esmentada instància, fou relligada¹ una certificació acreditant com a *síndics de dit comú a Francesc Busquets, cirurgià, vui batlle, i a Jaume Blancafort del Molí, pagès*, per a presentar la proposta al senyor bisbe. El rector continuava essent mossèn Pau Lluell; el domer continuava essent mossèn Francesc Torra i Fossar. Érem en el mes de juliol de l'any 1740. A continuació fou relligat el nou decret del bisbe Castillo, donat a Badalona, a 7 d'agost del mateix any 1740², en el qual, diu que havent

1. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, número 77, full 609 i segs.

2. Se'n conserva una còpia a l'arxiu de can Terrés, en el *Lligall de les capelles*.

vist el decret de l'any 1737 i l'informe del doctor Dalmau, degà del Vallès, i oïts el rector, el domer i els esmentats síndics, dictava un decret, del qual extraïem les següents notes:

Quant a l'administració de sagraments pel rector, vicari i domer, *tant en la part oriental, com en la occidental execute per setmanes entre los sobredits, com sempre se havia practicat, no obstant de estar separats lo rector del domer; en los casos emperò de necessitat o de no poder-se vadejar lo riu sens perill, deurà administrar los sagraments aquell curat que estarà més pròxim...* Aquest retorn, però, a un torn de setmanes per al règim de la parròquia havia de produir en el successiu freqüents conflictes.

Ordenà també el bisbe *que los obrers i administradors sien comuns per una i altra iglésia, com si les dos focen una tant solament, i puguen ésser elegits aixís de la part oriental, com de la occidental, emperò rendint els comptes únicament al rector; que, com se feia ans, lo producto del bací de les ànimes... se convertesca en la celebració de cantars en aquella iglésia a on se haurà collectat, ab assistència del rector, domer i vicari; que constant haver estat sempre especial prerrogativa del rector convidar als sacerdots forasters en les funeràries, que continués en l'ús de tal prerrogativa.*

Finalment, el bisbe Castillo aprovà *la consuetat formada per lo sobre dit nostre Degà, a petició de la universitat de dita iglésia, la qual reproduïm en els dos números successius. Com a observació de caràcter general cal subratllar en ella la gran baixa d'activitats parroquials comparant aquesta consuetat amb la de l'any 1699. De totes maneres cal tenir en compte que aquesta consuetat sembla solament destinada a discriminar les obligacions de rector, domer i vicari.*

417. La primera part de l'any, segons la consuetat de 1740

GENER, dia 1, de la Circuncisió del Senyor: Domer, missa matinal a la iglésia occidental, resada; vicari, en la oriental; rector, missa major cantada, ab assistència del domer i vicari, a la iglésia oriental; i a la tarda, vespres i completes, que són fundades, ab la mateixa assistència, en la mateixa iglésia oriental.

En aquest punt la còpia de la consuetat, existent en el *Lligall de les capelles* de l'arxiu de can Terrés, diu: *Dia 2, ofici de devoció a Sant Macari*; però dóna la impressió d'ésser una frase intercalada pel seu copista.

Lo dia 6 de gener, dia de Reis, com lo dia primer de gener, sens vespres ni completes.

Febrer, dia dos: Dómer, missa matinal resada i benedicció de candelas a la iglésia occidental ab professó; rector, missa major cantada ab professó i benedicció, ab assistència de dómer i vicari; i lo vicari, missa matinal resada.

Quaresma. Tots los diumenges de quaresma, vespres cantades a la iglésia oriental, ab assistència del rector, dómer i vicari; i tots los dissabtes cantar de distribució de ànimes i de Nostra Senyora del Roser, en la mateixa iglésia, i ab la mateixa assistència.

Lo divendres de passió, ofici de Maria Santíssima dels Dolors que se aplica per un cantar general de ànimes, en la iglésia oriental, ab assistència de rector, dómer, vicari i predicador.

Diumenge de rams, dómer, missa matinal resada, a la iglésia occidental; rector, missa major i passió cantat ab benedicció de rams en la iglésia oriental ab assistència del dómer; vicari, missa matinal.

Dilluns i dimarts de la semana santa, lo salpàs; rector i dómer quiscun en sos llocs acostumats.

Dijous i divendres sants, rector i dómer feren monument tots; rector en la iglésia oriental; dómer, en la occidental.

Dissabte sant, rector benedicció de fonts en la iglésia oriental i dómer en la occidental.

Lo dia de Pasqua florida: dómer missa matinal resada a la iglésia occidental; rector, missa major cantada, ab assistència de dómer i vicari, i est missa matinal resada, a la iglésia oriental.

Dilluns de Pasqua: Rector, missa matinal cantada a la iglésia occidental i professó ab assistència de dómer i vicari; dómer, missa major resada en dita iglésia; vicari, missa major resada, en la iglésia oriental.

Març. Lo dia 25, domer, missa matinal resada, en la iglésia occidental; rector, missa major cantada a la iglésia oriental, ab assistència de domer i vicari; i est missa matinal resada.

Abril. Lo dia 25, professó a la iglésia occidental, ab assistència de rector, domer i vicari.

Lo primer dia de les lletanies o rogacions, com lo dia precedent, dia 25 de abril.

Lo dimarts de les lletanies o rogacions, professó a la capella de Blancafort, ab assistència de rector, domer i vicari.

Lo dimecres de les lletanies, professó a la capella de casa Terrés, ab la sobredita assistència.

Lo dia 29: domer, benedicció de ram i missa matinal resada a la iglésia occidental, sens professó; rector, ofici de distribució i professó a la iglésia oriental, ab assistència de domer i vicari.

Maig. Lo dia 3 de maig: rector, professó i benedicció de terme al pedró, i missa cantada en la iglésia oriental, ab domer i vicari; missa major resada a la iglésia oriental.

Un diumenge de maig, lo Roser; domer, missa matinal resada a la iglésia occidental; rector, ofici solemne de distribució, a hora de missa major, ab assistència de domer i vicari; i a la tarda professó per lo lloc acostumat, ab la mateixa assistència.

Dia 6, professó i ofici a la capella de casa Nualart, ab assistència de rector, domer i vicari.

Dia 8, professó a la iglésia occidental, ab assistència de rector, domer i vicari; i se ferà un cantar general, per ànimes, ab nocturno i laudes, tocant a morts com se acostuma.

Dia 15, ofici de distribució i professó a la iglésia oriental, ab assistència de rector, domer i vicari.

Dia de la Ascensió del Senyor, com lo dia 6 de gener.

La vigília de Pentecostès, com lo dia de Pasqua florida.

Lo dilluns de Pentecostès, com lo dilluns de Pasqua florida.

Juny. Dia 2: ofici de distribució i professó a la *iglésia oriental*, ab assistència de rector, domer i vicari.

Dia de Corpus: domer, missa matinal resada, exposant lo Santíssim Sagrament a la *iglésia occidental*; vicari, missa matinal resada a la *iglésia oriental*; rector, missa major cantada, exposant també lo Santíssim Sagrament a la *iglésia oriental*.

A la tarda, com la festivitat del Roser de Maria Santíssima; i tota la octava ofici ab la mateixa assistència de domer i vicari i en la mateixa *oriental*.

Diumenge infra octava: domer, missa matinal cantada, en la *iglésia occidental*, exposant lo Santíssim Sagrament; i professó ab assistència del rector i vicari; rector, missa major, acabada la funció; vicari, missa major resada a la *oriental*.

Dia 24: domer, ofici i professó acostumada en la *iglésia occidental*, ab assistència de rector i vicari; rector, missa matinal resada, acabada la funció; en la *iglésia oriental*, vicari, missa major.

418. Acabament de la consuetat de 1740

Juliol. Dia 16: ofici de distribució, en la *iglésia oriental*, ab assistència de rector, domer i vicari.

Dia 52, ofici de distribució, en la *iglésia occidental*, com lo dia 24 de juny.

Agost. Dia 3: festa major de la Invenció de Sant Esteve; domer, missa matinal resada a la *iglésia occidental*; rector, missa major cantada ab assistència de domer i vicari; professó a la tarda, a la *iglésia oriental*, ab assistència de domer i vicari; i lo vicari missa matinal resada.

Dia 15: domer, missa matinal resada en la *iglésia occidental*; vicari, missa matinal resada en la *oriental*; i rector, missa major cantada, en dita *oriental*, ab assistència de domer i vicari.

Dia 16: ofici i professó, de distribució, en la iglésia occidental, ab assistència de rector, domer i vicari.

Setembre. Dia 8: domer, missa matinal resada en la iglésia occidental; rector, missa major cantada, ab assistència de domer i vicari, a la oriental; vicari, missa matinal.

Dia 14: ofici de distribució, per los confreres de la administració del Sant Cristo, en la iglésia oriental, ab assistència de rector, domer i vicari, a hora de missa matinal.

Octubre. Diumenge primer: domer, missa matinal resada, en la iglésia occidental; rector, missa major cantada i professó, ab domer i vicari, a la oriental; vicari, missa matinal.

Novembre. Dia primer, com lo dia de Pasqua florida; i a la tarda, vespres de vius i de difunts, en la iglésia oriental, i ab la mateixa assistència.

Dia 2: se cantaran tots los cantars de totes les confraries se troben en la iglésia oriental, ab assistència de rector, domer i vicari, en la referida iglésia.

Dia 3: se ferà tota i restant de funció del dia 2 de les administracions se troben en la occidental, ab assistència de rector, domer i vicari en dita iglésia.

Dia 11: ofici i professó, de distribució, en la iglésia oriental, ab assistència de rector, domer i vicari.

Desembre. Dia 8: com lo dia 8 de setembre.

Dia 25. Matines cantades a la hora acostumada i missa del gall i major cantades en la iglésia oriental, ab assistència de rector, domer i vicari; domer les tres misses resades, a hora de missa matinal, en la iglésia occidental.

Dia 26: domer, missa major cantada, en la iglésia occidental, ab assistència del rector i vicari; i altra de resada per lo rector o vicari; i altra missa resada en la iglésia oriental.

Dia 27. com lo dia 24 de juny.

Tots los terç diumenges de quiscun mes, ofici, estant exposat lo Santíssim Sagrament, i professó per dins la iglesia oriental, ab assistència de rector, domer i vicari; i tots los primers diumenges professó de Maria Santíssima del Roser, faedora per qui serà semmaner.

Sempre que hi hage funció de professó ab missa cantada en una o altra de les dos iglésies, no se dega celebrar missa en la altra iglésia, fins que la professó i missa matinal sien acabades, sens especial llicència del rector; a fi que no falte la assistència i concurrència del poble en la tal funció, podent-se anticipar a la funció si apareixerà.

Que les professons se fan els diumenges des de Santa Creu de Maig a Santa Creu de Setembre, i lo resar la passió tots los dies en dit temps, en les dos semmanes del rector i vicari se executen en la iglésia oriental i en la semana del domer en la occidental, sens concurrència, en les dos semmanes, del domer, i la de est, del rector i vicari.

Que no sia lícit al domer celebrar dos misses en la iglésia occidental, en los dies de festa, sinó en cas que lo riu no se puga vadejar sens perill.

Després confirma, en relació amb els aniversaris i misses cantades, el decret de 8 d'abril del mateix any i per evitar dissensions acerca dels dies en què se deuran celebrar, i en lo avisar los uns als altres, ordenam i manam a dits rector i domer que facen una taula per mesos i dies i en ells distribuesquen los aniversaris i misses cantades... i, a cerca de la hora, esperam que dits rector i domer procuraran anar ab bona conformitat i correspondència, i que anteposaran la pública utilitat i edificació del poble, a la pròpia conveniència i comoditat, en quant serà possible.

Quant a les rendes i censals ordenà que en avant, en qualsevol esmerç que lo rector hage de fer, ne hage de donar notícia al domer, i no puga passar a fer lo acte que dit domer, tàcita o expressament, convinga o consenta al tal esmerç...

LLISTA D'ECLESIASTICS DE LA GARRIGA
DURANT EL SEGLE XVIII

9 setembre	1692	Francesc Bosch	domer	8 novembre	1709
febrer	1693	Emanuel Terrés	rector	1 gener	1704
2 febrer	1696	Francesc Puig Ferrer	mestre		1703
9 març	1700	Antoni Alòs	vicari		
	1703	Antoni Cases			
10 març	1704	Jaume Torra de la Riba	monjo		
2 octubre	1705	Francesc Font	vicari	17 juny	1711
gener	1708	Francesc Pau	rector		1708
25 febrer	1709	Manuel Clot	Sta. M. del Camí		
25 febrer	1709	Felip Macip (1. ^a vegada).	domer	19 novembre	1719
10 febrer	1712	Joan Antoni Angelet	rector (degà)	30 octubre	1730
27 novembre	1715	Isidor Casanovas	vicari		
29 abril	1727	Llaris	benef. del Roser	10 juny	1739
29 abril	1727	Emanuel Feu	benef. del Camí ...	10 juny	1739
29 abril	1727	Josep Ignasi Lleris	benef. Rosanes ...	28 abril	1744
30 octubre	1730	Joan Antoja	mestre	28 abril	1744
18 abril	1733	Jacint Malet	rector		1735
3 novembre	1733	Francesc Torra Fossar	domer	10 juny	1739
8 novembre	1733	Francesc Pagès	vicari (Camí)	28 abril	1744
12 maig	1737	Pau Llundell	rector	setembre	1758
12 maig	1737	Felip Macip (2. ^a vegada)	10 juny	1739
		Nicolau Puig	domer	juny	1743
24 setembre	1733	Francesc Audet Ribet	domer	6 novembre	1747
31 octubre	1745	Celdoni	mestre		
11 juliol	1746	Pere Pruna	mestre		
6 novembre	1747	Francesc Cornet, franciscà	vicari	26 desembre	1747
13 abril	1748	Josep Gelabert	domer	25 gener	1788
2 agost	1750	Antoni Claris, franciscà	vicari	24 gener	1758
1 octubre	1750	Carles Guants	mestre		
15 juny	1751	Joan Novelles	mestre		1752
	1755	Sebastià Bosch	mestre	11 gener	1759
18 juny	1756	Josep Vila			
25 novembre	1760	Antoni Roquer	rector	17 juny	1781
		Adjutori Puigdecanet	mestre	24 desembre	1761
7 març	1763	Antoni Plana	mestre		1770
16 maig	1766	Joan Cornelles	vicari		
28 octubre	1771	Miquel Alrani		17 juny	1781
28 octubre	1771	Francesc Noguer	capellà Blancafort	8 juliol	1776
	1773	Josep Palomo	vicari	8 juliol	1776
8 juliol	1776	Sebastià Bosch	Sta. M. del Camí	17 juny	1781
17 juny	1781	Francesc Fàuria	vicari		
21 agost	1789	Esteve Argelés	domer		
	1792	Jaume Creus	vicari, rector		1794

Interludi del segle XVIII

419. Accessoris de l'església nova. — 420. De la rectoria nova. — 421. Des de la visita de 1744 fins a l'any 1755. — 422. — De la visita de l'any 1756 fins a la de l'any 1766. — 423. El bisbe Climent visita la parròquia en 1771. — 424. L'inventari dels arxius parroquials en l'any 1771. — 425. Visita pastoral de l'any 1776.

419. Accessoris de l'església nova

La figura de pedra de Sant Esteve sobre la capelleta o ninxo del portal del pòrtico de la iglésia nova la féu Jacinto Font, escultor de la vila de Granollers, i guanyava lo jornal cinc sous i la vida; i costà 12 lliures; i lo acabà al mes de octubre; i al dia 20 de dit mes de l'any 1740, lo collocaren en dita capelleta, com consta amb les lletres esculpides i escrites en lo peu o trono de dit Sant Esteve ¹. Aquesta escultura fou destrossada en 1936; els trossos varen llançar-se a la riera, d'on foren parcialment recollits després de la guerra.

Lo retaule de Nostra Senyora del Roser lo pintà Francesc Tàpies, pintor de Taradell, i lo acabà a últims de juliol 1742; lo qual executaren a preu fet, a 33 lliures, donant-li los colors, fusta i demés necessari, i una casa i llit per dormir; però dit pintor se havia de fer la vida. Lo retaule del Sant Cristo, tots de la iglésia oriental, lo pintà dit pintor Tàpies, a preu fet, a 42 lliures, donant-li los colors i lo demés necessari, però dit pintor se havia de fer la vida i buscar casa i llit; i fou en lo any 1743 ².

1. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, fulls 216 girat i 217.

2. Id. id. full 216 girat. Vegeu el número 479.

En la *tabba* de l'arrendament de pesca i drogues ³ de l'any 1746 es féu constar *sàpia dit arrendatari que a més del preu prometrà tinguia obligació de fer pintar un quadro de ànimes ab lo modo i forma li donaran los senyors regidors o bé pagar 4 lliures per dit quadro, lo qual ha de servir per les funcions se celebren en la iglésia lo dia del cantar general de ànimes i per la festivitat de difunts i dit quadro ha de ser fet i entregat en mans dels senyors baciners de ànimes per tota la quarta semana de quaresma próxima* ⁴...

Lo quadro de ànimes lo pintà Tomàs Ursà, valencià, habitant lo convent, de Sant Francisco de Paula, de Granollers; i costà 8 lliures 1 sou 3 diners; çò és: 5 lliures 12 sous per les mans de dit pintor i colors, i la demés quantitat per lo drap, fusta i compondre lo vestiment; i lo dia 27 de març 1746 se posà dit quadro sobre lo portal de la sagristia, a fins hi hage puesto per col·locar-lo ab un altar; i dita quantitat de 8 lliures 1 sou 3 diners, lo senyor rector i domer actuals pagaren la meitat i lo comú la altra meitat. És possible que aquest quadro fos el mateix que ans de la revolta de 1936 estava penjat en una de les parets laterals de la sagristia; representava la Mare de Déu del Carme i les ànimes cremant en el purgatori; no era cap cosa extraordinària; fou destruït en 1936.

A mitjans del segle XVIII ja hi havia un campanar a l'església nova; no creiem pas que fos l'actual; deuria ésser una espadanya interina; car hem trobat notícia que la campana petita comprà lo comú costà 32 lliures 8 sous; i la beneiren lo dia dimecres 30 de març 1746 i, per no oir-se molt quan tocaven a missa, la barataven ab una de la altra part, la qual és vui en la iglésia nova.

En dit any 1746 ressuscità, ab instància dels regidors, aquell tant cristià i piados costum antic en fer ventar la campana major un bon rato, a la posta del sol del dia antes o vigília; se trau ànima de les penes del purgatori; i, per evitar disputes i qüestions no deixien perdre tan bon estil, per ser molt del agrado de Déu i profit de tots nosaltres ⁵.

Tenim notícia del borró de memorial a fi de poder gastar los diners se troben es lo arxiu de la iglésia, com i també los que se hi troben

3. Vegeu el número 449.

4. Arxiu Municipal de La Garriga, Llibre petit, fol. 88.

5. Id. id. full 217.

de les confraries per a reparar la iglésia que'ls amenaçava gran ruïna, conservat entre els papers manuscrits de l'Arxiu Municipal de La Garriga, corresponents a l'any 1743 ⁶.

És probable que a fi d'obtenir diners per a les obres s'atorguessin els següents arrendaments: *Lo dia 28 de juny 1745 se féu arrendament a Josep Mas i Antoja de aquella terra i les oliveres del costat de la iglésia, de la part de Marina, de per dos anys, començant al primer de juliol 1745 i finirà al primer de juliol 1747 i se li lliura per preu líquid per la obra de la iglésia 3 lliures 2 sous, detrets los aixaus, pagadores ab dos pagues iguals...* Semblantment a 4 de juliol 1745 se arrendà a Salvador Llobet per lo espai de 4 anys tot aquell troç de terra erma de solixent del costat de la rectoria, per preu de 2 lliures 2 sous... ⁷

En la tabba del gra del mateix any 1746 s'establí una pena de 2 lliures aplicadores per dita obra ⁸; en la tabba de sal i oli s'estableix l'obligació de pagar 2 lliures per una obra pia en la ocasió ho demànién los senyors regidors ⁹; en la tabba de l'arrendatari del trentè de 1748 es fa constar que l'arrendatari tinguia obligació de pagar nou lliures, diem 9 lliures, tantsolament, les quals han de servir per la fornada de calç per la obra de la iglésia oriental, en pena de 3 lliures i les han de entregar a les persones se elegiran per dita fàbrica ¹⁰.

420. De la rectoria nova

JA veiérem decrets episcopals relatius a la rectoria en l'acta de la visita pastoral de l'any 1739. A començaments de l'any 1740, segons valoració pericial, s'havia ja invertit la quantitat de 1690 lliures i 3 sous en la construcció de la nova rectoria, de manera que aquesta ja estava coberta i, en el restant, molt avançada; per això s'havien cobrat 200 lliures de les que havien assignat els esmentats

6. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre Registre*, número 8 del dit any.

7. Id. *Llibre petit*, full 81 girat.

8. Id. id. full 89.

9. Id. id. full 90 girat.

10. Id. id. full 99. Vegeu, encara, altres notes relatives a accessoris de l'església en el número 449.

decrets ; i, encara, el rector, *movido de la devoción y celo con que sus feligreses o parroquianos entendían y trabajaban adelantando la fábrica de la nueva iglesia y rectoría, ofreció y prometió a dicha universidad de La Garriga, darles, para la referida obra, la cantidad de 100 libras, de su propio dinero, con que sirviesen en exoneración de cuanto debiese contribuir el mismo rector en la referida fábrica.*

Però, com que això encara no s'havia complert i, endemés, els regidors volien construir el campanar, sollicitaren al bisbe que manés ésser-los lliurades totes les quantitats encara pendents i que els permetés de derruir la rectoria de La Doma, *a fin de aprovecharse y valerse de los pertrechos, vulgo «desferra» de aquella, para acabar y concluir la nueva rectoría, ofreciendo en el interior, y hasta quedar ésta concluída, una decente casa y habitación a dicho rector, Dr. Pablo Llunell, presbítero, en el mismo lugar de La Garriga, como la tenían ya ofrecida, y no quiso aceptarla;* els regidors afiançarien que la rectoria nova fos acabada dintre de quatre mesos i cuidarien de traslladar els mobles d'una rectoria a l'altra, *y, por el caso que haya algunas cubas llenas de vino, van ofrecer dexar la bodega cubierta y en disposición de conservarse hasta que se halle comprador y se puedan vaciar.*

El bisbe dictà un decret, a 29 de març del 1740, conformant-se en totes les peticions i garanties ofertes pels regidors, llevat d'obligar el rector a donar les 100 lliures esmentades. Els regidors cobraren les altres quantitats assignades ja pel bisbe. Es veu que En Tarrés, En Nualart, En Blancafort i N'Oliveres obligaren llurs persones i béns al compliment de les dites obligacions, amb data del 6 d'abril del mateix any, i passà el rector a habitar una casa llogada pel comú ¹. Encara, però, el *Llibre Registre* de l'Arxiu Municipal, i amb referència a l'any 1742, parla d'un *paper del que se resolgué per acabar la fábrica de la rectoria oriental de est poble.*

Sabem per l'acta de la visita pastoral del 28 d'abril de 1744, que, al cap de quatre anys, la rectoria continuava encara sense terminar ; per això, el senyor bisbe, després de fer història dels actes relatius a la mateixa, diu *pues no está toda la dita casa ab dos sostres i, segons relació de experts la han regoneguda, denota en les parets, en part,*

1. Vegeu els números 418 i 421.

ésser obra falsa; lo pisso de la porxada sens enrejolar i al present de poc o ningun útil per dita casa; dos quartos, lo un en lo paviment i lo altre en lo primer sostre de la casa, sens finestra per a on puguen pendre la llum; destinant dos dels aposentos del paviment, ço és lo que en front del menjador, per establèria, i lo que és al front de la cuina, per pellissa, lo que, a més del perill o contingència tindria de posar-s'hi foc i cremar-se la rectoria, és lo altre de la establèria en gran indecència del rector, per lo mal olor que de sí donen les establèries.

D'altra part, havent-se negat a fer construir un pou... i cedir al mateix rector lo terreno anexo o contiguo a dita rectoria... per barri o corral... i tenir resguardada lenya, palla, gallines i altres coses...; per això el bisbe manà al batlle i regidors que, dintre del terme de vuit mesos complissin amb tot el que s'havien obligat, car, del contrari, es faria execució per justícia als que s'havien obligat en 1740; el decret porta la data del 30 d'abril de 1744.

Per altra part, hi ha notícia d'un Memorial prenent que lo rector vàgia habitar en la nova rectoria i déixia la casa que lo comú li té llogada; i lo decret dat en Barcelona, a 12 maig 1746, és que los suplicants cumplien i executen lo que en la visita de 1744 se ordenà i previngué. També tenim esment de l'elecció de persones sobre la execució de decrets fets per lo Senyor bisbe a 30 abril 1744, en orde de la fàbrica de la nova rectoria i és que la parròquia se obliga a fer lo barri per dita casa i lo rector lo pou. Dat en La Garriga a 18 juny 1746².

En el llibre d'actes de la visita del 6 de novembre de 1747³ es continuà una resolució del 31 d'agost del mateix any 1747, en la qual va relacionar-se una instància del rector Lluell que, habitant dit suplicant en casa logada per la universitat de dita parròquia, i no volent pagar de aquí al devant lo loguer de dita casa, volent vage habitar en la rectoria nova, i resistint-se dit suplicant anar habitar a dita rectoria per raó de faltar-hi vàries oficines, les que ha de fer dita universitat com consta en la visita de l'any 1744, entre elles el pou, barri i altres oficines, etc., i sols se ha fet lo barri, per lo motiu dona dita universitat de haver gastat suficientment per dita fàbrica i trobar-se per lo present sens quartos i originant-se molts plets...

2. Arxiu de can Terrés, Lligall de les capelles, números 8 i 9.

3. Vegeu també el número 421.

Per tot això el rector suplicava que se li digués què havia de fer ; fou resolt que el rector passés tot seguit a viure a la rectoria nova, però que el poble fes les obres que estava obligat a fer a la mateixa rectoria ; i efectivament, *als 18 de setembre de 1747, lo reverend doctor Pau Llnell, fill de la parròquia de Gualba, rector de La Garriga, començà a habitar en la casa o rectoria situada al costat de la iglésia nova, situada devant la plaça major de la parròquia de La Garriga* ⁴.

La rectoria tenia planta baixa, primer pis i golfes ; la seva amplada era de tres cossos ; a cada costat de la porta principal, que mirava a migjorn, hi havia un pedrís amb un graó per a facilitar el muntar les cavalcadures ; sobre la portalada, de pedra picada, hi havia un balcó ; la planta baixa i el primer pis tenien una espaiosa sala central a la qual obrien les dependències laterals ; al cantó de tramuntana, a la planta baixa, hi havia el gran celler, al qual es baixava per uns graons. Anys a venir varen fer-se algunes addicions a l'edifici i algunes reparacions a aquest, que no alteraven la seva distribució inicial. La rectoria, a través de la sagristia, comunicava amb l'església. La casa rectoral fou incendiada en 1936 i després totalment destruïda.

421. Des de la visita de 1744 fins a l'any 1755

A. — A 28 d'abril de 1744 el bisbe de Barcelona Francesc del Castillo i Vintimilla tornà a visitar la parròquia de La Garriga ¹ ; continuava de rector mossèn Pau Llnell ; el *domer occidental* era el doctor Francesc Audet i Riber ², el qual presentà una instància, que fou intercalada en els plec de la visita, exposant que a La Doma mancaven alguns objectes necessaris per a les processons i sollicitant algunes reformes en el que havia disposat el bisbe ; consta que l'antic domer Felip Macip havia mort ; el vicari era encara mossèn Francesc

4. Arxiu de can Terrés, *Lligall de les capelles*.

1. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, número 79, full 149 girat.

2. La Doma *vecava des del mes de juny de 1743 per mort del doctor Nicolau Puig i, previ concurs, el dia 24 de setembre de 1743 va ésser conferida al doctor Francesc Audet i Riber, prevere, per presentació de l'arxiprest de la col·legiata de Santa Maria de l'Estany, diòcesi de Vic, i rector de l'església parroquial de Santa Maria de Moyà, de la mateixa diòcesi, patró de la dita doma ; vegeu Campillo Speculum.*

Pagès, que allora ostentava el benefici de Santa Maria del Camí³, el qual féu constar que aquest benefici rendia vuit quarteres de blat antigues que, reduïdes a la moderna mesura de Barcelona, equivalien a cinc quarteres, quatre quartans i vint-i-sis sous, i que tot això era pagat per En Terrés; hi havia també el reverend Joan Antoja, *prevere, exercint el ministeri d'ensenyar a llegir i escriure en la present parròquia*. Finalment, mossèn Josep Ignasi Llaris, resident a Barcelona, continuava essent beneficiat de la capella de Sant Joan de Rosanes, *al present desfeta i profanada*.

De l'acta de visita destaquem: que el senyor bisbe *manà publicar indulgències*; que a l'església hi havia moltes coses *d'argent que són molt bones*; que, per *trobar-se sens reparar lo dany que un llamp facé en lo campanar de dita iglésia* de La Doma, manà que fos reparat; que, per quant *lo camí i pas de la riera per on passen les professons que se acostumen fer en esta parròquia estar de mala manera i no se poden fer ab la decència corresponent, ni sens exposar-se a perill de caure algun dels passos de dita riera*, ordenà als regidors que tot *estigas ben compost*, car en el cas contrari *les professons no se feren sinó al voltant de la iglésia oriental*.

B. — A 6 de novembre de 1747, *sede vacante*, visità la parròquia el degà del Vallès⁴; hi havia els mateixos rector i domer; en canvi ara el vicari era mossèn Francesc Cornet⁵. El visitador ordenà *que en ninguna manera, des del dia present en avant permeten que ningú no se enterre dins la iglésia sens haver pagat lo sobreexpressat dret de deu lliures i haver construït sa competent tomba o sepultura*. De la Doma no es menciona l'altar de Sant Martí.

C. — Estant la Doma *vacant per renúncia de l'esmentat Audet i Riber*, el dia 13 d'abril de 1748 es féu la collació a Josep Gelabert, de *consentiment de l'illustre i admirable reverend senyor Joan de Prat i Sant Julià, doctor en un i altre dret, arxiprest de l'església collegiata*

3. Des de 20 de desembre de 1743, per adjudicació del Capítol de canonges de Barcelona; vegeu Campillo, *Speculum* citat; vacava per defunció de mossèn Feu.

4. Arxiu de la Catedral de Barcelona, *Visites*, any 1747, pàgina 8.

5. Sabem que *fra Francesc Cornet, religiós de Sant Francesc, i vicari de La Garriga*, assistí al matrimoni d'Isidre Boget amb Maria Maurí, a 26 de desembre de 1747.

de Santa Maria de L'Estany i rector de l'església parroquial de la vila de Moyà, de la diòcesi de Vic, patró en el dit nom, de la doma de La Garriga. El mateix any 1748 va conferir-se el benefici de Santa Maria del Camí al prevere Francesc Aymeric ⁶.

D. — Els dies de la festa major de l'any 1750 s'escaigué a La Garriga el degà del Vallès, practicant la visita, *sede vacante* ⁷; el dia 2 d'agost visità l'església oriental; el dia 4 visità l'església occidental; el rector continuava essent mossèn Llunell; el domer era mossèn Josep Gelabert ⁸; el vicari era fra Antoni Claris ⁹. Els mateixos sacerdots són esmentats en altra visita anàloga realitzada pel mateix degà a 12 de setembre de 1753 ¹⁰, en temps del bisbe López de Aguirre ¹¹, i en una altra visita, feta també pel degà, a 19 de gener de 1754 ¹², aquest cop *sede vacante*.

E. — Consta que en aquest temps hom es preocupava de treballar per l'obra de l'església nova; així tenim notícia de un *memorial ab son decret original a fi de poder obligar als particulars de est poble a treballar a la iglésia parroquial*, amb data del 1752 ¹³; i de lo *sindicat relatiu al reparo de la ruïna amenaça a l'església oriental*, fet a 5 agost 1753 ¹⁴.

F. — En una certificació notarial es parla d'un testament atorgat *en poder del reverend Josep Gelabert, prevere i domer de la parroquial iglésia de La Doma, part occidental de la dita parròquia de La Garriga, en un aposento de la sua casa, situada en la mateixa parròquia, lo dia vint-i-tres de novembre de mil set-cents cinquanta i cinc, descrit i continuat entre altres testaments en un manual ab cobertes de per-*

6. Campillo, *Speculum*, a l'Arxiu Diocesà de Barcelona.

7. Arxiu de la Catedral de Barcelona, *Visites*, any 1750.

8. El trobem assistint, com a tal, al matrimoni de Francesc Maurí amb Teresa, celebrat a 30 de maig de 1755.

9. *Fra Antoni Claris Ros, de Sant Francesc, vicari de La Garriga*, assistí al matrimoni de Macari Maurí amb Maria Girbau, a 24 de gener de 1758.

10. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites* de l'any 1753.

11. Governà la diòcesi des de 1750 a 1754; celebrà un sínode diocesà.

12. Arxiu de la Catedral de Barcelona, *Visites* any 1754.

13. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre registre*, manuscrit 6 de l'any 1752.

14. Arxiu de can Terrés, *Lligall de les capelles*.

gamí, no foleat, titulat "Manual trenta sis", ben custodiat ab altres manuals i escriptures públiques en lo arxiu de la dita Doma ¹⁵.

G. — Posseïm ¹⁶ còpia de la capbreuació, del cens afectant a la terra on s'havia edificat l'església nova, atorgada a 2 de maig de 1756, pels regidors de La Garriga.

422. De la visita de l'any 1756 fins a la de l'any 1766

A. — El dia 18 de juny de l'any 1756, encara no havien tocat les vuit del matí, que ja el bisbe de Barcelona Ascensió Soles ¹ arribava a La Garriga per a practicar la visita pastoral; varen rebre'l a la porta de la rectoria el rector Llunell, el domer Gelabert, el vicari Claris, de l'ordre de sant Francesc de l'observància, i altres dos sacerdots residents a La Garriga, mossèn Josep Vila, de la diòcesi de Vic, i mossèn Sebastià Bosch, de la Diòcesi de Barcelona.

De l'acta de la visita extreiem les següents notes: que ara es precisa que a l'església nova a l'altar de Sant Antoni es venerava tant Sant Antoni l'abat com el de Pàdua; que varen administrar-se 204 confirmacions; que havent inquirit sobre el número de parroquians que estan obligats a cumplir el precepte de la comunió pasqual, fou trobat que era el número de 750; que La Doma fou visitada per un comissionat, el dia 19, després de les set del matí; que en aquesta església torna a mencionar-se l'altar de Sant Martí.

De l'antiga importància de les capelles del terme ara no en resta quasi res, àdhuc va esborrant-se la noció de la seva antiga propietat eclesiàstica; no foren visitades més que pel comissionat. De la capella del Camí consta que el beneficiat era *Francesc Aymeric, clergue de*

15. Es tracta d'un document amb dada del 3 d'octubre de 1807, guardat en el nostre arxiu particular, en la secció procedent de can Cors.

16. També en l'arxiu i secció suara esmentats.

1. Que havia estat canonge de València; començà el procés de canonització de Sant Josep Oriol; publicà una nova edició de les constitucions sinodals; governà la diòcesi d'ençà de l'any 1755; morí el dia 17 de gener de 1766; JOSEP SANABRE, *El Archivo de la Catedral de Barcelona*, pàg. 312 a 314; l'acta de visita es troba a l'Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, número 82, full 44 girat.

Barcelona, i que en ella no hi han vasos ni cap ornament dels necessaris per a celebrar missa; de la capella de Rosanes es repeteix que ara és profanada i s'ignorava l'obtentor del benefici i els rèdits del mateix; de la de Sant Gervasi es diu: *erigida en la casa Nualart*; de la de Sant Macari es fa constar que estava edificada *en la casa de Caselles i de Rosselló*. També fou visitada la capella de Blancafort, aquesta sí d'evident propietat privada.

En el decret de visita consta: *Per quant havem reparat que la fàbrica de la iglésia oriental no és segura mayorment en la bòveda o arc de l'altar de sota el cor i en la del pòrtico que està davant la porta de dita iglésia, en los quals dos puestos probablement amenaça ruïna, per això el bisbe ordenà de fos fet de nou, i afegí: Exhortam, també, en lo Senyor, a dits batlle i regidors procuren continuar la obra tan necessària a la perfecció de dita iglésia; i, per a més animar-los en cooperar a obra tan del servei del Senyor, concedim a tots los faels cristians 40 dies de perdó per quiscuna vegada que feran sens estipendi qualsevol obra a favor de dita iglésia*. El decret és del dia 20 de juny de 1756.

B. — *Com que vaqués la dita rectoria de La Garriga, per mort del doctor Pau Lluñell, en el mes de setembre de 1758, i fos fet el concurs, l'esmentat arxiprest de Santa Maria de l'Estany, presentà un dels aprovats en el concurs, o sigui a Antoni Roquer, que era de la tercera classe dels aprovats, el doctor Felip Verdaguer, prevere, rector de Vallcàrcara, estimant que ell n'era més digne, s'oposà a la dita vocació; i, instruïda la causa davant del bisbe, i feta declaració contra el dit Verdaguer; va apellar contra ella; i, portada la causa a l'audiència de la Sagrada Rota, fou, emperò, terminada per una concòrdia entre les dites parts, i expedides lletres de provisió a favor del dit Roquer, a Roma, a 25 de novembre de l'any 1760 de l'Encarnació del Senyor, les quals varen ésser executades el dia 31 de desembre a l'entrar a l'any 1761 de la Nativitat*².

C. — Consta que en aquests anys es treballava en l'edificació de l'església nova; així tenim esment d'un rebut fer per Bonaventura Toll, de pedra trencada per la iglésia nova, l'any 1760; de l'any següent

2. Campillo, *Speculum*, a l'Arxiu Diocesà de Barcelona.

és la nota de la pedra trencada per la fàbrica de la iglésia³; en l'any 1766 es féu una informació per a destinar 600 lliures per a la continuació de la fàbrica de l'església, però no consta que s'obtingués la llicència corresponent⁴.

D. — Aprofitant una altra curta *sede vacante*, el vicari capitular ordenà la visita a les parròquies del Vallès⁵; a 16 de maig de 1766 fou visitada la de La Garriga; el rector era mossèn Antoni Roquer⁶; el vicari es deia Joan Cornelles; el domer continuava essent mossèn Gelabert. En l'acta de la visita consta: *Havent vist que les fonts baptismals en dita iglésia estan col·locades en la capella més pròxima a l'altar major, manam al reverend rector i obrers les colloquen en lloc decent més pròxim a la porta de la iglésia, segons estil de les demés parròquies*⁷.

423. El bisbe Climent visita la parròquia en 1771

EN 1771 el bisbe de Barcelona Josep Climent¹ practicava la visita pastoral al Vallès²; el dia 28 d'octubre se trobà *Sa Il·lustríssima molt aliviat de sa constipació i determinà passar aquella tarda a La Garriga, i, des de l'Ametlla on es trobava, se posà en camí per dita parròquia de La Garriga, a les tres de la tarda del mateix dia 28 de octubre, eixint acompanyat del reverend rector de La Ametlla, de la justícia, obrers i altres persones de distinció; trobant, en lo paratge que divideix las dos parròquies al reverend Anton Roquer, rector de La Garriga, que, ab companyia del batlle, regidors, obrers*

3. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre registre*, manuscrit 11 de l'any 1760, i manuscrit 8 de l'any 1761.

4. Campillo, *loc. cit.*

5. Arxiu de la Catedral de Barcelona, *Visites*, any 1766.

6. El trobem autoritzant un testament a 25 d'octubre de 1767, acte número 898 del *Llibre Registre* de l'arxiu de can Terrés.

7. Vegeu el número 406.

1. Havia estat magistral de València; prestà grans serveis a la instrucció pública, reforma regular, seminari, palau episcopal, predicació, culte i establiment de les quaranta hores; dictà savis decrets de visita; renuncià a la mitra; governà des de l'any 1766 a 1775; així s'expressa el *Boletín Oficial del Obispado de Barcelona*, juny de 1943.

2. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, número 84, full 125.

i moltes persones de distinció, esperaven a Sa Illustríssima, qui prosseguí son camí ab lo acompanyament de una i altra parròquia fins al quarto que en la rectoria de La Garriga tenia previngut a on se despediren tots, prenent la benedicció de Sa Illustríssima.

L'endemà, dia 29 octubre, a 2 quarts de 8 del matí, havent-se fet los acostumats tocs de campanes per convocar lo poble, féu solemne entrada en l'església oriental, celebrà missa i predicà una plàtica. Després féu delegació per a visitar La Doma: el domer era encara mossèn Gelabert; altre cop deixa de mencionar-se l'altar de Sant Martí; consta, encara, quant als altres altars, que falten la efígie de Cristo crucificat en tots ells, menos en lo altar major.

A la tarda el mateix bisbe visità l'església nova; ara es menciona per primer cop un nou altar, el del Sant Crist, de manera que hi havia, doncs, vuit altars. A la mateixa tarda visità les capelles de Blancafort, Sant Macari, Sant Gervasi i de la Mare de Déu del Camí, en la darrera de les quals, diu l'acta no hi ha ornaments però sí un benefici fundat, que l'obté Francesc Aymeric³, fadrí, veler de Barcelona, quals rèdits importen 25 lliures, poc més o menos, i les obligacions són fer dits dos aniversaris en dita capella, lo que se cumpre exactament; resta ja oblidada la capella de Rosanes.

També se visità dita tarda lo estudi de primeres lletres que està al cuidado de Pau Llobateres; i Sa Illustríssima féu entregar diferents llibrets i exemples per los minyons de dit estudi i le concedí llicència per continuar en dita ensenyança havent-lo examinat. Examinà també el bisbe les llicències dels eclesiàstics Miquel Alrani i Francesc Noguer. Consta que arribava a 850 el nombre ànimes de comunió.

El dia següent 30 d'octubre, a dos quarts de vuit del matí, prèvia explicació, confirmà, entre grans i xics, 190 persones de La Garriga; després manà distribuir la roba necessària per vestir quinze pobres dels que havia confirmat. El decret de visita corresponent fou datat a Samalús a 2 d'octubre de 1771, i en ell consten les següents ordres⁴:

3. El qual renuncià al benefici a 31 d'octubre de 1771; vegeu Campillo en *Speculum*.

4. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, número 84, full 152.

Primerament, en quant a la iglésia oriental, ordenam que los graons que estan immediats a l'altar major se aixamplen i componguen, de modo que del primer al segon mèdie lo espai de tres palms lo menos i del segon al tercer lo mateix, podent-se d'est modo fer les genuflectacions ab la deguda reverència i comoditat.

Quant a La Doma manà que es posés un Sant Crist als altars del Roser i de Sant Joan i una tarima en aquest; *item, per quant la capella en què se troben los altars del Sant Cristo, Sant Jaume i Sant Roc és molt reduïda, de modo que les tarimes de cada un de ells impediria lo celebrar en los altres, en cas de fer-se'n, segons prevenen les rúbriques, i de altra part se troba una sepultura tant contigua a dits altar que, segons les disposicions canòniques, no se pot celebrar en ell, per tant prohibí de celebrar missa en ells; item manam que los confesionaris de dita iglésia occidental se adoben i posen les reixes més espesses per ser més conforme a la puresa ab que's deu administrar lo sacrament de la penitència.*

Finalment, manà que a les capelles de Sant Macari i de Sant Gervasi s'emparedessin unes finestres que tenen comunicació a cases particulars; i prohibí de celebrar misses en elles i a la capella del Camí en los diumenges de advent, quaresma, pasqua de Resurrecció, pasqua de Pentecostès, dia de Nadal, Circumscició, Epifania, Ascensió, Corpus; i Concepció, Nativitat, Anunciació, Purificació i Assumpció de Maria Santíssima; dia de Tots Sants i del Patró de la parròquia.

Crida l'atenció, en l'inventari de la plata i robes de la parròquia de La Garriga, una sacra, lavabo i evangeli ab la guarnició de plata i una urna platejada, ab sis vidres cristallins ⁵.

5. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 84, II, després de la meitat, número 18; aquest inventari, pres en previsió de la visita pastoral, porta la data del 9 d'abril de 1771.

424. Inventari dels arxius parroquials en 1771

NOTA dels llibres, actes i papers que se troben en lo arxiu de la rectoria de Sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona ¹:

Llibres de batismes se troben sis ab lo corrent: Lo primer comença a 20 de desembre de l'any 1552 i fineix a 2 de agost de l'any 1603; en dit llibre se troben los desposoris de 11 de octubre de l'any 1567, fins a 14 de febrer de l'any 1614; lo segon comença a 6 de desembre de l'any 1606 i fineix a 29 de desembre de l'any 1652 ²; lo tercer comença a 6 de gener de l'any 1653 i fineix a 9 de desembre de l'any 1696; lo quart comença a 26 de desembre de l'any 1697 i fineix a 17 de desembre de l'any 1734; lo quint comença a 26 de desembre de l'any 1735 i fineix a 6 de febrer de l'any 1763; lo sisè, que és lo corrent, comença a 9 de febrer de l'any 1763.

De confirmacions 1: De confirmacions se troba un llibre que comença lo dia 30 de octubre de l'any 1771, en lo qual estan notats los confirmats per los senyors Illustríssims Don Josep Climent i Don Gabino de Valladares i Messia, bisbes de Barcelona; i és corrent. En dit llibre està notat a on se trobaran los confirmats en dita parròquia per los Illustríssims antecessors, des de 14 de octubre de l'any 1660 fins a 20 de juny de l'any 1756.

De desposoris 3 ab lo corrent: lo primer comença a 4 de juny de l'any 1614 i fineix a 3 de novembre de l'any 1693 ³; en dit llibre se troben los òbits des de 14 de juliol de l'any 1614 fins a 6 de desembre de l'any 1653; lo segon comença als 2 de febrer de l'any 1694 i fineix a 29 de gener de l'any 1776; lo tercer, que és lo corrent, comença a 15 de febrer de l'any 1776.

De òbits 8 ab lo corrent: Lo primer comença a 20 de octubre de

1. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 87.

2. Comparant aquest inventari amb allò que diguérem en el número 296, es veu que varen perdre's el llibre primer de baptismes i part del segon; sembla que varen desglossar-se els fulls del llibre primer relatius als desposoris i varen incloure's en el primer volum de desposoris que hi havia en 1986 a l'Arxiu Parroquial.

3. Vegeu el que hem dit en la nota 2 d'aquest número i el que diguérem en el número 296.

l'any 1568 i fineix a 30 de gener de l'any 1582; lo segon comença a 31 de gener de l'any 1582 i fineix a 20 de març de l'any 1614; lo tercer comença a 14 de juliol de l'any 1614 i fineix a 6 de desembre del any 1653⁴; en dit llibre se troben los desposoris des de 4 de juny de l'any 1614, fins a 3 de novembre de l'any 1693; lo quart comença a 10 de gener de 1654 i fineix a 16 de novembre de l'any 1694; lo quint comença a 27 de desembre de l'any 1696 i fineix a 19 de març de l'any 1715⁵; lo sisè comença a 31 de març de l'any 1715 i fineix als 18 de març de l'any 1737; lo setè comença a 3 de abril de l'any 1773; lo vuitè que és lo corrent, comença a 29 de abril de l'any 1737 i fineix a 21 de abril de l'any 1773; se troba altre llibre, i és corrent, en que se noten los oficis de enterros i honres se celebren per los difunts i comença a 4 de novembre de l'any 1771.

De testaments 8 ab lo corrent: se troben set llibres de testaments fets per mos antecessors rectors; lo primer comença en lo any 1535 i lo últim fineix en lo any 1760; i lo vuitè, que és corrent, feu jo Anton Roquer, prevere i rector de dita parròquia, i comença lo dia 31 de gener de l'any 1761.

Llibres de confraries 3 ab lo corrent: se troben 3 llibres de confraries, ab lo corrent, en què se noten los comptes de entrada i eixida de les administracions de la iglésia; un llibre en què se nota los comptes de entrada i eixida de la obra de dita iglésia: se troba un llibre de decrets de visites, que és corrent, i se comença a 2 de novembre de 1771.

Se troben en dit arxiu 8 llevadors, ab lo corrent, en los quals se fa relació de la renda de dita rectoria; un hi ha un llibre que explica los delmes de dita parròquia qui los reb i lo modo de repartir-los; de ins-

4. També els primers llibres d'òbits degueren relligar-se novament; vegeu si no, el que diguérem en l'esmentat número 296.

5. Per unes certificacions del rector Quadres, expedides el dia 19 de desembre de 1807, es parla d'un llibre, ben custodiat en l'arxiu de la dita parroquial església, que comença a l'any mil sis-cents noranta cinc i termina l'any mil set-cents quinze, en el qual es contenen els noms i cognoms dels difunts; diu que n'hi havia un altre d'anàleg que comença l'any mil set-cents trenta set i acaba l'any mil set-cents setanta tres; i, finalment, n'esmenta un altre que comença l'any mil set-cents setanta tres i encara no està acabat; aquests llibres eren, doncs, el quart, sisè i setè registres parroquials de les defuncions; aquestes certificacions les posseïm en el nostre arxiu particular, procedents del de can Cors.

truments i diferents contractes se troben 27 llibres; més se troba un que està escrit a les cobertes de pergamí: Manual de diferents rectors i vicaris han fet a la rectoria de sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona; se troba un llibre vell, en què hi ha notat diferents comptes i entrades de la iglésia.

Actes de la renda reb la rectoria de sant Esteve de La Garriga, junt ab les fundacions i clàusules de testaments, cent quaranta quatre, dels quals n'hi ha nou de pergamí; plec de papers lligats vint-i-set.

Lo sobredit inventari fonc fet per mi Anton Roquer, prevere i rector de dita parròquia, a 12 de juliol de 1771. Ita est Roquer, rector.

Hi ha relligat en el mateix llibre l'inventari de l'arxiu de La Doma, en el qual hi havia el següent: *Manuels de testaments, capítols, inventaris, encants, procures i diferents contractes se troben: primo del reverend Francesc Poy domer 2 manuels sense cobertes, començant en 1600 fins 1646; secundo del reverend Pere Puig domer 6 manuels sens cobertes; tertio del reverend Pere Puig domer una llibreta de baptismes que comença 1601 i acaba 1618, sens cobertes; quarto del reverend Pere Puig domer una llibreta de desposoris que comença 1602 i fineix 1633, sens cobertes* ⁶.

Quinto un manual del Doctor Benet Ferrer, domer, sens cobertes, que comença a 1606 i acaba 1666; sexto 2 manuels de Geroni Ferrer, ab cobertes; septimo del Doctor Francisco Bosch domer 3 manuels ab cobertes i un sens cobertes; octavo de Pau Bosch domer un manual ab cobertes; nono del doctor Joan Dalmau 3 manuels sens cobertes i un ab cobertes.

Dècimo del Doctor Francisco Torra i Fossar domer 7 manuels sens cobertes; Undècimo del doctor Felip Macip, domer, 3 manuels ab cobertes i 2 sens cobertes; Duodècimo dels domers Geroni i Benet Ferrers, germans, un manual sens cobertes; Terdècimo del Doctor Benet Ferrer, domer, un manual sens cobertes, que conté escriptures de diferents manuels; Quartodècimo una rúbrica sens cobertes que conté tots los autos de tots los manuels i llibres.

6. Les dades que semblen ací atribuïdes als domers Pere Puig i Francesc Poy no són pas del tot exactes.

Quintodècimo un manual de Domingo Vermell, notari, que conté escriptures de 1588 fins 1609; 3 sextodècimo 3 llibres ab cobertes de pregamí, un dels quals en la coberta està escrit llibre del personat del Doctor Felip Macip, domer; septimodècimo dos llevadors, un dels quals conté les rendes dels aniversaris i misses ab un abecedari perquè se deuen celebrar en dita parròquia, ab cobertes de pergami i lo altre sens cobertes i conté la renda expecta cobrar lo domer que's lo corrent.

Octavodècimo un manual sens cobertes de testaments presos per lo any 1693 fins 1700; Nono-dècimo 12 actes sens cobertes, part censals, part establiments i part vendes perpètues; Vigèssimo 4 fundacions de misses i aniversaris; 21, dos plecs de papers que contenen testaments, capítols, inventaris, èpoques i depòsits; 22, un manual sens cobertes del Doctor Francesc Audet i Riber; 23, dos manuals ab cobertes de pregamí, un acabat i lo altre corrent, presos per mi Josep Gelabert, domer actual; 24, un llibre ab cobertes de pregamí de les misses i aniversaris fundats en la present parròquia.

425. Visita pastoral de l'any 1776

A 8 de juliol de l'any 1776 practicà la visita pastoral a La Garriga el bisbe de Barcelona Gabí de Valladares i Mejía ¹; per primera vegada trobem redactada en castellà l'acta de la visita ²; d'ella extraïem les següents notes curioses: Que, a l'església oriental, el Santíssim *se custodia con regular decencia*; que a l'església de La Doma els altars estaven *regulares de aseo*; que *por estar algo quebrantada la bóveda, por entrar algún agua del tejado*, de La Doma, ordenà que fos reparada.

Heus ací el que ens consta referent a les capelles: Quant a la del Camí diu que no hi havia ornaments, que el benefici estava vacant, que produïa 8 quarteres de blat, que havien de celebrar-s'hi dues misses cantades; que estava administrat el benefici per Sebastià Bosch de

1. Era bisbe de Barcelona des de 1775, per la renúncia del seu antecessor el bisbe Climent; fou protector dels estudis històrics; féu importants obres al palau episcopal; morí pel febrer de 1794. Vegeu SANABRE, *opus cit.* pàg. 65 i segs., 105, 318 i segs. 322.

2. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 86, full 56 girat.

Granollers, que el patronatge del benefici estava en el capítol de canonges de Barcelona, i que *la llave de la capilla la tienen en la casa Tarrés, que es la más vecina.*

Quant a la capella de Sant Gervasi, diu que es *propia de la casa de Nualart*; com que hi havia encara la finestra esmentada en l'anterior visita ³, prohibí de celebrar missa en la capella i manà al rector que avisés quan fos tapada la finestra; el rector Roquer envià l'avís a 29 de setembre i a 31 d'octubre fou concedida nova llicència per a celebrar-hi.

Quant a la capella de Sant Macari, diu *que es del común i que tiene la llave un vecino inmediato que llaman Casellas*; la finestra esmentada en l'anterior visita estava solament *cubierta con una lámina*, i per això prohibí que es celebrés missa en dita capella. A 13 d'abril de 1777 el rector Roquer certificà que ja s'havia tapiat la finestra; a 15 de juliol del mateix 1777, Francesc de Rosselló Caselles acompanyà al dit certificat instància dient que, quan el diaca Francesc Fàuria demanà nova llicència per a celebrar missa en la capella de Sant Macari, el bisbe demanà que el sollicitant presentés el títol, que de títol no en tenia, però que els seus antecessors, des de l'any 1400, *han cuidado siempre de ella, de mantenerla de ropas i de lo demás i que nunca han pedido título.* La llicència fou concedida a 23 de juliol de 1777.

De la capella de Blancafort consta que era *propia de la casa Blancafort* i que en ella es conservava *un relicario en que tiene un pedazo de cordón de San Francisco de Asís.* Com a observació general cal destacar com l'església anava perdent la noció d'aquella seva propietat de les altres antigues capelles. De la capella de Rosanes no se'n parla per res.

Dels sacerdots tenim la següent informació: *Rector de dicha parroquia es el doctor Antonio Roquer, natural de Llosas, obispado de Vique, su edad 51 años, el que vino a esta parroquia el año de 61. Domero es el doctor Josep Gelaber⁴, natural de Fulguerolas, obispado de*

3. Vegeu el número 428.

4. El trobem autoritzant una venda a 25 de gener de 1788, acte número 1185, del Llibre registre de l'arxiu de can Terrés.

Vique, su edad 65 años, y vino a servir La Doma ⁵ 28 años ha. Es vicario de dicha parroquia para asistir al rector el reverendo Joseph Palomo, natural de Martorell, ordenado a título de vicario, su edad 30 años, y ha servido en esta iglesia, que es la primera vicaría, 3 años. Hi havia també el reverendo Miguel Alrani, natural de Llerona y el reverendo Francisco Noguer, natural de Tabertet, que es capellán de la casa de Blancafort.

Hay en dicha parroquia 800 almas de comunión ⁶. Los vecinos pagan el diezmo de 11 una y de él corresponde al rector y domero 5 partes de doce y las siete restantes al Marqués de Barberá, vecino de Barcelona. Lo que de dicho diezmo pertenece al rector y domero lo parten éstos tomando el domero una tercia parte y dos el rector; y en iguales términos sirven la iglesia, haciendo dos semanas el rector y una el domero; dichas dos piezas las presenta el arcipreste de Moyá del obispado de Vique y valen las dos 900 libras.

La casa de Blancafort tiene sepultura en la iglesia; los demás se entierran en el cementerio. El día de fiesta aplica, el que està de semana, la misa por el pueblo. Consta que hi havia varies causas pies administrades pel rector. Celebran la fiesta de San Esteban, titular de dicha iglesia, el 3 de agosto, y no se publica por fiesta sin trabajo.

Hi ha unida a l'acta de visita una sollicitud, amb data del 8 de juliol de 1776, en la qual el batlle Antoni Olivella, regidors, diputats i síndics exposen que es verdat que, de tiempo immemorial se enseña la doctrina a los niños en la iglesia de este lugar a la hora del ofertorio del oficio, la qual cosa és molt inconvenient i, per tant, solliciten que s'ensenyi a la tarda, de dues a tres; diuen també que al publicar o amonestar las fiestas, las vigiliass y tēmporas en el pie del altar, por ser la iglesia tan larga y grande, que se han encontrado algunos comer carne en días de tēmporas, por no sentir la publicación i que, per això,

5. Per primera vegada trobem emprada la paraula La Doma, segons sembla ja en sentit geogràfic.

6. A l'Arxiu Municipal hi ha referència, corresponent a l'any 1774, de les butlles que els regidors se encargaren 553 butlles, ço és: 525 de indulgències, 20 de difunts, 6 de lacticini i 2 de preu de 18 sous, que totes juntes sumen 553 butlles, i dits regidors se les encarregaren, i dit Joan Serratacò se'n encarregà dos-centes i una, i Esteve Torra cent, i Esteve Terrades Roig cent, i Esteve Illa altres cent, i Pau Santmartí cinquanta dugues.

solliciten que es faci *en la trona de la iglesia como en otras partes se practica*; finalment, solliciten que, el curat que sigui requerit d'administrar els darrers sacraments, encara que no sigui setmaner, hagi d'anar a administrar-los.

En dir que l'església era *tan larga y grande* sembla palesar que ja estava acabada en la seva construcció interior; o sigui que ja s'havia fet desaparèixer la paret que separava les dues parts de l'església ⁷.

7. Vegeu el número 406.

Del Pare Benet de La Garriga i altres caputxins

426. Erol de caputxins garriguencs. — 427. El Pare Benet de La Garriga, missioner a La Guaiana. — 428. Les prefectures del Pare Benet de La Garriga. — 429. Exploracions del Pare Benet de La Garriga. — 430. La fi del Pare Benet de La Garriga.

426. Erol de caputxins garriguencs

UNA poderosa reforma de la multiseccular ordre dels pares franciscans va ésser, en el segle XVI, la dels anomenats caputxins; ací n'hi haurà prou en fer esment de la *fundación de la provincia capuchina de Cataluña y del convento de Santa Eulàlia, primero de España, año de 1578*¹, a la ciutat de Barcelona, per a comprovar que molt aviat arribà a La Garriga una primicera collita d'aquell nou abrondament franciscà.

En efecte, sabem² que en el convent de caputxins de Perpinyà, el dia 16 de març de 1588, varen vestir l'hàbit de caputxins dos llecs, nats a La Garriga; l'un fou anomenat Fra Miquel de La Garriga, del qual sabem també³ que va morir al convent barceloní de Montcalvari, l'any 1622, després de 34 anys de vida religiosa; l'altre llec fou Fra

1. Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya, *Llibre de Blanes*, fulls 55 a 62.

2. En el dit Arxiu, *Libro de vestición y profesión, Conventos y religiosos que en ellos tomaron el hábito y profesaron*, pàg. 16.

3. En el dit Arxiu, *Llibre d'òbits, 1578-1835*, full 7.

Lleó de La Garriga, del qual tenim notícia que *profesó en manos del Padre Lorenzo de Güesca, guardián, 17 marzo 1589.*

Va haver de transcórrer tot un segle perquè professés un altre caputxí garriguenc; efectivament, el dia 18 de novembre de 1699, en el convent de Santa Eulàlia, de Barcelona, com tots els altres frares que mencionarem a continuació, va prendre l'hàbit un tal Gabriel, fill de Jaume Riera i de Maria Baró; va professar el 20 de novembre de l'any 1700, amb el nom de P. Ermengol de La Garriga⁴; al cap de cinquanta-dos anys de vida conventual, i comptant-ne seixanta-vuit d'edat, *a los 11 de octubre 1751, murió el Padre Fray Hermenegildo de La Garriga, predicador*⁵, ex-guardià; era aleshores en el convent de Sant Celoni⁶.

El dia 3 de març de 1702 va fer-se la vestició caputxina de Francesc, fill de Pau Rosselló i de Paula; prengué el nom de Pare Feliu de La Garriga; fou corista; professà a 4 de març de 1703⁷; al cap de vint-i-sis anys, quant en tenia quaranta-dos d'edat, trobant-se en el convent de caputxins de Lleida, *lo P. Fr. Fèlix de La Garriga, predicador, actual guardian, murió a 16 de setiembre de 1728 y quedó depositado en la sepultura de los PP. Descalzos de dicha ciudad, por estar nosotros, els caputxins, en una casa*⁸.

Jaume Fàuria⁹, fill de Pau i de Maria, fou vestit com a llec, amb el nom de Didac de La Garriga, a 7 de novembre de 1702; professà a 8 de novembre de 1703; *a los 1 de mayo 1736 murió el hermano Fray Diego de La Garriga, lego*¹⁰; es trobava a Solsona, tenia seixanta-un anys d'edat i en feia trenta-quatre que era religiós¹¹.

4. En dit *Libro de vestición*, pàg. 119.

5. *Llibre d'òbits*, full 74.

6. Vegeu P. BASILI DE RUBÍ, cap. *Necrologi dels caputxins de Catalunya i Balears*, Barcelona 1945, pàgs. 204, 260, 122, 285, 226, 225, 101, i XVI i XVII; el convent de Sant Celoni era el de la Mare de Déu de Bellver, prop de la població; va funcionar des de 1616 a 1835

7. *Libro de vestición*, pàg. 121.

8. *Llibre d'òbits*, full 113 girat; el P. Basili de Rubí fa notar que era la casa del canonge Valls, on visqueren des de 1709 a 1736.

9. No *Fauriva* com diu la pàg. 121 gir. del *Libro de Vestición*.

10. *Llibre d'òbits*, full 83.

11. Segons el P. Basili de Rubí el convent solsoní de *les llagues de Sant Francesc* actuà des de 1624 a 1838.

Deixem per als números següents les notícies sobre el P. Benet de La Garriga. Ací caldrà cloure aquest número amb l'esment de dues vides franciscanes nascudes a La Garriga i extingides en l'àmbit meravellós del convent de Santa Anna, de fora la vila de Blanes ¹². L'un d'ells fou el corista P. Feliu de La Garriga, fill de Francesc Gurc, que a l'edat de setze anys, vestí l'hàbit caputxí a 7 de setembre de 1737; va professar el 8 de setembre de l'any següent; de nom de fonts es deia Francesc ¹³; al cap de trenta-dos anys de professió caputxina, va morir, essent sacerdot, al convent de Blanes, el dia 13 de juliol de 1769, quan solament comptava quaranta-vuit anys d'edat ¹⁴.

L'altre caputxí garriguenc que va morir a Blanes fou el P. Rafael de La Garriga; heus ací la notícia de la seva vestició: *Fray Rafael de La Garriga, corista, llamado Jaime, edad dieciocho años, hijo de Jaime Buixó i de Magdalena, su mujer, 5 marzo de l'any 1768*; va professar el 6 de març de l'any següent ¹⁵; havent fet vida conventual durant quaranta-sis anys, quan ja en tenia seixanta-quatre, finà al convent blanenc; el llibre d'aquest convent ¹⁶ porta la següent nota necrològica: *P. Rafael de La Garriga, ex guardián y misionero apostólico, 11 agosto 1814*.

427. El Pare Benet de La Garriga, missioner a La Guaiana

El pare Benet de La Garriga és, sens dubte, la figura més brillant d'entre tots els fills de La Garriga; els seus pares foren Francesc Busquets, propietari de la masia Busquets, i la seva muller Margarida Quintana ¹; va néixer a l'any 1711; és deia Josep de nom de fonts; als vint-i-dos anys vestí hàbit de Sant Francesc, com a co-

12. Va ésser fundat en 1583, s'extingí en 1835; vegeu-ne la descripció insuperable en el conte *Les coses benignes*, publicat en el llibre *Entre flames*, de JOAQUIM RUYRA I OMS.

13. *Libro de vestición*, pàg. 153.

14. *Llibre del convent de Blanes*, pàg. 170; deu estar equivocat el *Llibre d'òbits* provincial quan, a la pàg. 92, diu que va morir als 13 d'agost.

15. *Libro de vestición*, pàg. 180 gir.

16. Pàg. 172. En el *Llibre d'òbits*, full 93, es diu que va morir el dia 12 d'agost de 1814.

1. Vegeu el volum I, pàg. 452; i número 443.

rista, en el convent de caputxins de Santa Eulàlia, a Barcelona, el dia 21 de març de l'any 1733; va professar en el mateix convent a 22 de març de l'any següent².

A últims de desembre de l'any 1746³ s'embarcà a Càdiç amb altres set caputxins catalans cap a les missions de La Guaiana; aleshores ja tenia el títol de predicador; des d'aquest fet la seva vida té un conjunt de peripècies que ens transporten a un món de novella d'aventures; a Puerto Rico, *como en la ciudad había viruelas y otras enfermedades, tuvieron los padres ocasión de exercitar la caridad*; segueixen les dificultats d'una mala navegació i quasi d'un naufragi; van a parar a l'illa de Santa Cruz, d'on *los sacaron presto a balazos los ingleses*; tornen a Puerto Rico, però finalment, a finals de maig, arriben a terra ferma.

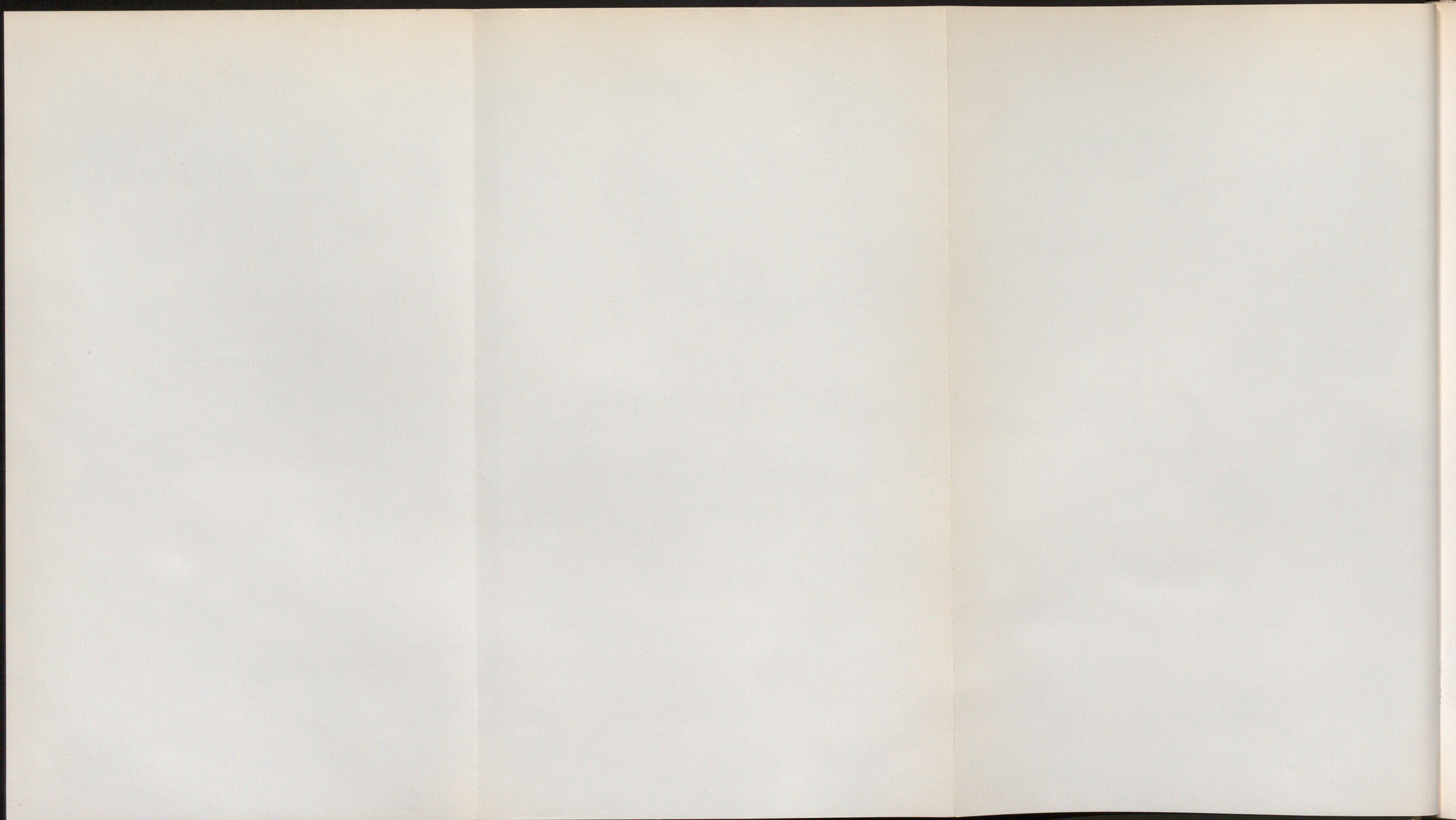
Van morint els companys del frare garriguenc; un d'ells mor enverinat pels indis; això provoca baralles entre aquests, *de modo que, siendo presidente de aquella misión el Reverendo Padre Benito de La Garriga, tuvo mucho que trabajar para componerlos en esta materia... Por el mes de junio de 49 el Padre Benito de La Garriga dió principio a una misión de caribes en las cercanías del río Curumo.*

En ocasión que un soldado con otros compañeros fueron a buscar unos caribes, éstos se resistieron y hicieron armas; y con todo fueron cogidos y conducidos a la misión de Tupuquén; y después a los tres meses se huyeron todos. Después habiendo salido el P. Benito de La

2. Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya, *Libro de Vestición y profesión 1578-1835*, full 148 girat.

3. Les dades que van seguint a continuació en el text, quan no s'indica altra procedència, és que les hem extret de l'esmentat Arxiu Provincial, llibre *Vària Missions Guayana II*, en la *Memoria de los religiosos misioneros difuntos de la provincia de Cataluña y algunos casos particulares sucedidos en esta provincia de Guayana y Trinidad dignos de coronizarse, desde el año mil seiscientos ochenta*, que és d'un autor coetani al nostre pare Benet de La Garriga; vegeu-ne principalment els números 74, 75, 80, 82, 83, 87, 89, 91, 93, 94, 95, 96, 99, 100.

L'any 1681, els franciscans caputxins de la província de Catalunya fóren autoritzats a evangelitzar La Guaiana espanyola que es trobava flanquejada: a l'orient per la conca del riu Esequibo, on hi havia els holandesos i avui hi ha la Guaiana anglesa; al sud, per la conca de l'Amaçones, avui Guaiana brasilenya; al ponent, per la Serra Parima, que aixeca el seu puig culminant Mavaraca fins a 3.200 metres d'alçada; al nord comprèn la conca del riu Orinoco, fins a l'oceà Atlàntic. Avui les terres esmentades formen part de la república de Venezuela.

Garriga al monte con dicho soldado: los caribes fugitivos lo hallaron solo y le dieron tantos golpes de macanas que lo dexaron por muerto. Temiendo el P. Benito lo que podido haber sucedido al soldado, fué en busca de él, y lo halló casi difunto; y con gran desconsuelo lo llevó a la misión; después fueron otros españoles en busca de los atrevidos y fueron hallados en otro sitio, en donde decían los mismos caribes que allí tenían ollas para cocinar a los blancos. El P. Benet és l'únic garriguenc de qui sabem que s'hagués enfrontat amb antropòfags.

...Al cabo pues de 14 meses que el P. Benito de La Garriga había fundado la misión del Curumo se levantaron aquellos caribes y mataron dos soldados, quemaron todas las casas y se huyeron. Fué el P. Benito la mañana siguiente a dicha misión y halló el caso sucedido y vió los cuerpos de los dos difuntos soldados a quienes cortaron o habían cortados los brazos y piernas para llevárselos en señal de triunfo...⁴

Día 17 de octubre de este mismo año... se levantaron también los caribes de la misión de Tupuquén, siendo presidente el P. Benito de La Garriga... cogieron también al P. Benito, pero quiso Dios que, teniéndole un caribe fuertemente entre sus brazos y envistiéndole otro por repetidas veces, quedó sin daño alguno⁵.

En canvi, els indis guayanos o panagotos, tement les escomeses dels caribes, porque, se decían se habían de levantar, siendo los españoles

4. Deven a l'amabilitat del PARE ANDREU DE PALMA DE MALLORCA O. M. Cap. majors detalls d'aquests bárbars fets; el P. Andreu va extreure'ls de l'Arxiu general d'Indies, a Sevilla, en els *Autos operados por Don Juan de Dios Valdés*, l'any 1751; es parla d'una carta del P. Aleix de Vilassar al P. Benet de La Garriga, datada a Miamo, a 8 d'agost de 1750; d'un comunicat del dit P. Aleix a Valdés; d'una carta del mateix P. Benet de La Garriga, adreçada al P. Aleix, des de Tupuquén, a 2 de setembre de 1750, explicant com el dia 1 de setembre va veure sobre el terreny les barbaritats executades a Curumo, particularment amb els soldats Domingo de Luces i Simón Estuche; hi ha finalment *testimonio de los autos operados por el castellano comandante del presidio de Guayana Don Juan de Dios Valdés, sobre el castigo que se aplicó a unos indios*, amb data de 1751; les cotes de l'Arxiu general d'Indies són 125-C, folis 4, 7 girat, 9 girat, 12 girat i 13.

5. En les esmentades notes del P. Andreu de Palma, corresponents a l'Arxiu General d'Indies, 128-C, full 1 girat i 2, en un informe del 9 de juny de 1758, escrit pel P. Benet de La Garriga, a Suay, diu que *los matadores fueron unos caribes sublevados del pueblo de Tupuquén, del año cincuenta, mandados por el indio Caiarivare, alcalde de dicho pueblo de Tupuquén y de los principales motores de la sublevación.*

sus amigos y estimándolos tanto los padres; todo esto lo refirió el teniente de ellos al Padre Benito de La Garriga; y, en efecto, desde entonces se mostraron estos indios mucho más humildes. Sovint, però, les missions es perdien i calia restaurar-les novament.

En el mateix any 1750 hizo toda diligencia el Padre Benito de La Garriga para recobrar los indios de la misión de Cunuri, porque corrían noticias que los caribes de Caroní los corrían de aquellas tierras donde se habían refugiado; el Pare Benet envià un missatger al cabdill dels panacaynos, para que viniese sin miedo a verse con dicho Padre, el cual vino al instante a la misión de Cupapuy; el P. Benet el va convèncer i cumplió este indio su palabra de sacar toda su gente, pues dentro de un mes la tuvo toda en Cunuri.

Aprofitant una absència del P. Benet tornaren a ésser maltractats els indis; el alcalde Luis se iba bravateando diciendo que él había de acabar con las misiones y padres, dándose a él mismo el nombre de «tigre de Yuruario», porque quería comerse todos los paiagotos que saldrían por aquellas sabanas. Malgrat la intervenció apaivagadora del P. Benet, de La Garriga, el cabdill panacayo, aprofitant un engany, ordenà la mort de Lluís: un paiagoto con un golpe de macana le sacó fuera los cascos y sesos de la cabeza; y a desgrat d'una entrada tierra adentro del P. Benet es succeïren mútues venjances a mort entre uns indis i els altres.

428. Les prefectures del Pare Benet de La Garriga

LA talla del nostre P. Benet de La Garriga estava reservada per a majors altures. En el capítol que celebraren els pares caputxins catalans de La Guaiana, a 22 d'abril de 1756, varen elegir-lo per prefecte de les seves missions, per al trienni següidor ¹. D'aquesta prefectura és un *informe sobre los graves daños ocasionados por los holan-*

1. Novament advertim que totes aquelles dades del present número, de les quals no indiquem especialment altra procedència, les hem extret de la *Memòria* esmentada en la nota 3 del número anterior, paràgrafs 115, 123, 128, 143, 149, 152, 153, 154, 155, 167, 197, 198, 201, 202, 210 i 217.

deses de la colonia de Esquivo a las misiones de los capuchinos de La Guayana, datat a Suay, a 9 de juny de 1758².

Novament els esmentats caputxins varen elegir prefecte el P. Benet de La Garriga, a Suay, l'any 1762; també per un trienni. Ara les dificultats vindrien de les mateixes autoritats espanyoles: *Día 20 de enero de 64 llegó Don Joaquín Moreno por comandante interino de Guayana y Angostura de Orinoco, con el encargo de mudar la ciudad de Guayana en Angostura y de no permitir labranzas ni crías de ganado de la Angostura para abajo y de mudar los indios de Suay a la Angostura. Por este motivo fueron los Reverendos Padres Prefectos y Consultores con los indios de Suay a reconocer las tierras desde Caroni a la Angostura camino de 20 leguas por tierra. Reconocieron que en tan gran distancia no había más montes que los de las orillas del Orinoco y que éstos todos se anegaban y que no servían para cosa. Por causa de esto no querían ir los vecinos de Guayana y tuvieron de ir forzados. El Reverendo Padre Prefecto representó al dicho comandante que los indios de Suay no querían ir a la Angostura por la misma razón. Y también el Excelentísimo Senyor Virrey de Santa Fe, informado de esto, decretó que los indios de Suay se debían pasar a tierra dentro y, aún con esto, fuese con mucho tiento dicho comandante*³.

Per tercera vegada fou elegit prefecte per un trienni, el P. Benet de La Garriga, en el capítol reunit a Cupapuy, el mes de gener de l'any 1767. És d'aquest any l'adolorida conclusió del cronista que, parlant dels soldats de la metròpoli, diu *que los mayores enemigos de nuestra santa religión son los más de estos soldados, por lo escandalosos y sin rastro de cristiandad, desconsuelo irremediable para los pobres misioneros*. No sembla haver estat millor que aquests *Don Manuel Centurión comandante general*, que començà a visitar les missions a 17 de febrer de 1768.

2. Notícia facilitada pel Pare Andreu de Palma de Mallorca; vegeu la nota 4 del número anterior.

3. En les notes del Pare Andreu de Palma, corresponents a l'Arxiu general d'Indies, 132 - C, consta de la *traslación de los indios de Suay a la Angostura, misión de los capuchinos catalanes de la Guayana... cuyo proyecto entrevé los imponderables perjuicios que vierte la carta de aquellos religiosos misioneros*; recordem novament que d'aquests el qui portava la veu cantant era naturalment el prefecte P. Benet de La Garriga; hi ha notícia d'un informe sobre la mateixa qüestió en l'esmentat Arxiu, 136 - C.

Aquest senyor ordenà el trasllat de les missions a l'altra riba del riu Caroni; novament els pares missioners, havent vist els greus perjudicis que això reportava *recurrieron a la Corte*, esperant de fer frustrar l'esmentada ordre. També aleshores s'ordenà fulminantment l'expulsió del P. Fidel de Sandó, amb l'excusa que, essent oriünd del Rosselló⁴, era un estranger. Molt mal vista dels colonitzadors fou la mesura presa pels missioners en 1768, de donar llibertat a uns esclaus negres. Per tercera vegada en el mes d'octubre de 1769 s'ordenà als indis que abandonessin el poblal i les terres roturades i que es traslladessin a un altre lloc a recomençar la tasca.

I no és pas que els missioners no fossin diligents a crear nous poblats; així, el dia 30 d'agost de l'any 1768 *salieron el Reverendo Padre Prefecto y Consultores al reconocimiento de tierras, desde la Boca de Auguri hasta la boca del monte de la Paraua; y, como hallasen aquellos sitios muy faltos de montes, se resolvió hacer un pueblo en Orutuyma, que sirviera de escalera para internarnos a la Paraua, Carago, etc., donde hay la mayor fuerza de indios.*

En el capítol celebrat a Cupapuy a mitjans de l'any 1772 fou elegit prefecte, per quarta vegada, el pare Benet de La Garriga. *Por agosto de 1772 se puede decir que entonces, sobre el dolor de nuestras llagas añadieron más tormento, esto es que a la tribulación de esta reverenda comunidad por respecto a los corregidores, añadieron otra tribulación, que fué la paga de diezmos.* Del dia 2 de setembre d'aquest any és una carta autògrafa del P. Benet demanant als seus superiors que enviïn més pares missioners per a evangelitzar les moltes nacions d'indis que el pare va veure en les seves expedicions⁵.

El novembre del mateix any 1772 els caribes de les missions, *sin escolta alguna y sólo con la dirección de sus padres presidentes, reduxeron a pueblo pasados de 400 caribes.* *Por diciembre de este año, a instancias del Reverendo Padre Prefecto, mandó el comandante general un destacamento para prender los indios cachirigoros homicidas... el Reverendo Padre Prefecto pidió por carta y de rodillas al comandante general que los perdonase.*

4. Aleshores la comarca catalana del Rosselló ja formava part de l'estat francès.

5. Vegeu el número següent.

Unes cartes del P. Benet de La Garriga adreçades al governador Centurión demostren com era dificultosa la seva tasca de prefecte; en una, datada a 15 d'octubre de 1773, participa els moviments dels indis per causa de les novetats *que vuestra merced va estableciendo en los pueblos, con corregidores, diezmos y administradores*; en altra carta, del mateix any, li participa que per tals causes les nacions índies *ya están conmovidas todas como está dicho; no le digo más, porque otras veces le he representado estas cosas y no me ha respondido; y así no espero remedio de vuestra merced* ⁶.

Consta que a l'any 1775 els funcionaris de l'estat arribaren a reunir una informació calumniosa contra els caputxins, fent declarar falsament alguns soldats, acusant-los d'aconsellar els assassinats i *los levantamientos* dels indis; l'informe fou enviat a les esferes superiors.

A 13 de julio de 78 se celebró capítulo en la misión de Altagracia con 24 vocales, en que fué electo en Prefecto el Reverendo Padre Benito de La Garriga y es ya la quinta vez. Durant aquesta prefectura es formaren molts de poblats nous. Pel desembre de l'any 1779 foren visitades les missions en nom del rei d'Espanya i el visitador escribió al ministro de Indias que no había hallado otras misiones en la América en que fuesen más bien servidas ambas Majestades, la divina i la reial.

429. Exploracions del Pare Benet de la Garriga

Ja hem vist en els números anteriors quelcom dels viatges i *entrades* del P. Benet de La Garriga; ací escau de destacar la seva figura d'intrèpid explorador. A començaments de l'any 1771, aprofitant un relleu de la prefectura, el P. Benet de La Garriga va passar a la Paraua, *para vivir y adelantar la villa de la Barceloneta* ¹.

También en este mismo año el Padre Benito de La Garriga hizo una entrada Paraua arriba, metiéndose a un río llamado Ori, a fin de

6. Notícies facilitades pel pare Andreu de Palma; extretes de l'Arxiu d'Indies, 353 - C.

1. Repetim ací que totes les notícies, de les quals no indiquem la procedència, les hem extret de la *Memoria* descrita en la nota tres del número 427; vegeu-ne principalment els paràgrafs 178, 179, 190, 191, 192, 193 i 194.

poner indios a la villa de la Barceloneta. Halló 40 indios en unas rancherías ²; y viendo éstos que el Padre no llevaba más que dos españoles, se desvergonzaron con malas palabras y los despacharon; y al salir de allí el Padre les habló: que saliesen presto a pueblo, para que pudiesen ser cristianos y salvarse, etc. Estando en esta santa plática envistieron tres indios mosos al Padre, haciendo el guapo con chafarotes ³ en las manos y se pararon delante del Padre y no le descargaron porque un indio de los del Padre les dixo: Cuidado no le hagan daño. Con esto se volvió el Padre con su gente a la Barceloneta y luego mandó 8 españoles y éstos los truxeron a la villa.

Però la més ardidada de totes les exploracions és la que féu, ja vell, l'any 1772, amb l'intent de prendre possessió dels territoris assignats a l'evangelització dels caputxins catalans; vegeu com ho explica el mateix P. Benet de La Garriga en una carta autògrafa ⁴, enviada als seus superiors:

Día 16 de febrero juí por el río Caroni en compañía del Padre Tomás de Mataró y 14 españoles ⁵ a ver a los indios de las sabanas de la Parime y de su laguna, para traerlos y traerlos y aficionarlos a reducción. Nos embarcamos en nuestro pueblo de Aguri en Caroni; a los 6 días pasamos por el pueblo de Bari, dexamos el río Caroni y tomamos el río Icabaru; es malísima la navegación destos ríos, por que tienen grandes tandales y chorreras, en que es menester descargar y cargarlas por tierra en grande distancia, por este motivo se pierden muchos días. A los 7 días de navegar Icabaru dexamos, dexamos las curiaras ⁶ y caminamos a pie 6 días de montaña y dos de sabana de Parime y nos detuvimos en un pueblo de indios paraguayanos.

Hasta aquí en toda esta distancia, dende la boca de la Paraua, encontramos muchos indios de las naciones barinagotos, cucuycotos, amarucotos, ipurucotos, mapisanas, sáparos y paraguayaneses; a estas tres últimas naciones traté más de espacio; di bastones de capitanes a sus

2. Ranchería o pletes.

3. Chafarotes: sabres curts i encorbats de la punta.

4. Arxiu Provincial dels Caputxins, caixa Jg.

5. La Memòria tantes de vegades esmentada diu que anaren *sin escolta de soldado alguno, por no haberlo querido conceder el comandante, aunque se le pidió.*

6. Curiaras o especials embarcacions.

principales y planté la Santa Cruz en el pueblo de los paraguayanos ⁷. Éstos tienen un río caudaloso que se llama Mayari proveído de tortugas, caimanes y gran variedad de peces, que les entran de la Parime, que dicen ser un río como Orinoco que va al río Negro ⁸.

Todos los indios demostraron gran gusto y placer de poblarse y nos recibieron con alegría, al parecer. Los regalamos, como se acostumbra, de cuchillos, cuentas, etc. Allá pasamos la semana de Pascua de Resurrección y nos proveimos de curiaras para entrar a la Parime que teníamos cerca. Y el día de la salida los indios sapearas por la madrugada, con una terrible descarga de escopetas y flechas, que nos mataron un español y hirieron nueve caribes, que nos acompañaban, y a mi compañero padre Tomás, aunque levemente ⁹. Todo el día 8 de mayo aguantamos balas y flechas, por un lado del río Mayari, de los sapearas, y de los paraguayares del otro. A las primeras descargas se nos huyó un mulato con 6 caribes, que fueron a dar noticia a los reverendos padres que todos quedábamos muertos en Mayari; tuvieron gran sentimiento y nos hicieron los sufragios. Todos los demás caribes nos querían dexar también y, viéndolos tan resueltos y temerosos, los detuvimos hasta media noche ¹⁰, al ponerse la luna, que salimos con ellos, atrás, por el mismo río, en que se nos trabucaron las curiaras y lo perdimos todo; con ellas se nos ahogaron dos españoles ¹¹ y al amanecer tomamos la caminata por tierra.

7. L'esmentada Memòria precisa que els pares batejaren els pàrvuls; que s'introduïren per varis afluents del Caroni; que havien pres com a pràctics alguns indis ariganotes, i afegeix la següent relació:

Gastaron en este corso mucho tiempo, por las detenciones necesarias para bastimentarse, pagando a los indios del monte los víveres con rescates. Sucedió que los arinagotes, que habían tomado por prácticos, se adelantaron y, llegando a una ranchería, hicieron 7 muertos, sin saber cosa los Padres; y lo sintieron muchísimo y mayormente cuando llegaron al rancho vieron aquel espectáculo y hallando algunos agonizando los bautizaron. Los arinagotes dieron por disculpa que también aquella nación en otro tiempo habían muerto 7 de los suyos.

8. La Parima en realitat és una serra.

9. La Memòria fa notar que els indis en muchas de sus casas tenían armas de fuego; juzgaron sería por la comunicación con los holandeses de Esquiibo.

10. La Memòria matisa dient: esforzando los padres a todos los de su corso, habiéndoles dado la absolució y haciendo muchas deprecaciones a María Santísima...

11. La Memòria diu que eren un español y un negro, porque como no sabían nadar...

Este día, en ayunas, nos hicieron caminar los caribes 12 leguas por tierra, que son las dos jornadas que dixé hicimos a la ida, pensaban venían tras los escopeteros; 15 días caminamos a pie antes de poder hacer curiaras de cáscara, y los 7 días no comimos más que unas frutas desabridas como bellotas, que llaman pirita, dentro del hueso duro, como de aceitunas, tienen la comida¹². A los 4 de julio llegamos de vuelta a Aguri de donde salimos. Tan larga distancia es por causa de los malos pasos, buscar que comer, componer curiaras, etc.; dende 8 de mayo a 8 de julio se sacan 16 días de demora.

Entre el buen recibimiento y mal despacho que nos dieron estos indios me quedé admirado. Pocos días de salir de Mayori vinieron unos indios de las cabeceras de Paraua a ver a los saparas y paraguayeses, les dieron noticia que mataron los indios de dichas cabeceras y a otros que los iban a coger; no hacían otra mención; luego sospeché si habían matado al Padre Pedro de Fugarolas, que sabía yo iba a dicha entrada y por esto, tal vez, por el mal y consejo de ellos, pretendieron matarnos...

No quiero ponerme a referir los trabajos que pasamos, que son muchos, de hambre, peligros de la vida, frío, perdimos las capas, caminando muchos días con aguacero, mojados de día y de noche hasta el pellejo; y así era pésimo aguantar, hasta que encima se nos secaba la ropa; pasábamos grandes ríos sin saber nadar, con unas cabullas, etc.¹³

430. La fi del Pare Benet de La Garriga

HEUS ací un fragment d'una lletra autògrafa del P. Benet¹, dada a 1 de febrer de l'any 1779, en la qual un seguit d'esses, en lloc de zetes, palesen la persistència de la seva pronúncia catalana:

12. Diu la Memòria: Por último, entrándose por el Chibau, que desemboca a la Parana, prosiguieron su viaje hasta Guri, con un continuo peligro de la vida.

13. El mateix P. Benet de La Garriga diu que de l'esmentada expedició en va escriure una relació el Pare Esteve d'Olot. JOSEP FONT I SOLSONA diu que el P. Tomàs de Mataró també va escriure una *Relación del Viaje*.

1. Arxiu Provincial dels Caputxins, capsa Jg.

Habiendo seguido y visto todos los pueblos a nuestro cargo he hallado que están los indios bien abastecidos de comida y abundantes de labransas o sementeras de yuca y demás frutos como plátanos, maíz, etcétera, que es la primera circunstancia necesaria para mantenerse en los pueblos; que están bien formados con sus calles y limpios; las iglesias muy buenas, grandes y aseadas, con sus sacristías y suficientes ornamentos de misa; la enseñanza o doctrina de los indios está puntual, porque todos los indios grandes y chicos, así que aclara el día acuden a la iglesia, al toque de campana; en que primero cantan el resado a coros, repitiendo el segundo lo mismo que canta el primero, empesando por el padre nuestro; y algunos días, para saber resar mejor las oraciones, no las cantan sino resadas así a coros; y luego se les hacen las preguntas del catecismo y en todo se pasa una hora poco más o menos y por la tarde asisten a la iglesia los indios pequeños y dicen lo mismo y están una hora y siempre con la asistencia del padre mismo que les explica lo que resan.

Les virtuts cristianes, que aureolaven la virtut física del P. Benet de La Garriga, vénen insinuades ja en diferents passatges d'aquestes notes; que ens sigui, però, permès d'aplegar ací uns caires diamantins, tallats en les seves mateixes cartes autògrafes: Una de les vegades que fou elegit prefecte escriu als seus superiors demanant-los que li acceptin la renúncia del càrrec, perquè, diu, *en conciencia no puedo tener la prefectura dicha*; en una altra carta, parlant de les seves exploracions, diu que *pensando en ellas me saltan de los ojos las lágrimas acordándome de la gran piedad de María Santísima, que por su intercessión nos libró Dios de la muerte en los gravísimos peligros de la vida*, i conclou la carta amb aquestes paraules: *Su más seguro servidor e inútil súbdito, Fray Benito de La Garriga* ².

Al governador Centurion que, *por marzo y día de Dolores*, había reprès un caputxí perquè li demanava de construir una volta *para resguardo de la Sagrada Reserva*, li diu que el caputxí, més que la repulsa, es sentí de *que vuestra merced le dixera con desprecio: ¿Y qué importa que se quemé la Reserva?*; i exclama el P. Benet: *Pero, ¿qué católico no lo sintiera apar de muerte?* ³

2. Arxiu Provincial dels Caputxins, capsua Jg. Cal advertir que en la dita capsua, a part d'algunes cartes escrites pel P. Benet de La Garriga, n'hi ha d'altres d'enviades a ell per diferents persones, des de l'any 1758.

3. Notícia facilitada pel P. Andreu de Palma.

Un missioner caputxí, contemporani del P. Benet de La Garriga, en donar notícia de la seva mort ⁴, diu: *Muy sensible fué también para esta reverenda comunidad la muerte del R. P. Benito de La Garriga por haber en él perdido un padre que siempre había sido luz, guía y exemplar de los misioneros. Era ardentísimo el celo que tenía de estender, si posible fuera, por todo este mundo, la fe católica, para que no se perdieran tantas almas, sino que lograsen el fruto de nuestra redención, lo que demostró con tantos trabajos, cuidados, fatigas y afanes por el espacio de treinta y cinco años que exercitó el oficio de misionero apostólico...*

El panegirista lloa les dots de govern que tenia el P. Benet de La Garriga, i afegeix que no sólo sus virtudes eran apreciadas de los misioneros, sinó también de los seglares y más de los gobernadores, quienes lo trataban más, y lo que más es, de aquellos que más persiguieron la reverenda comunidad; y por fin se puede decir que a dicho R. P. Benito se le debe el principal ser, después de Dios, y buen estado en que se hallan estas misiones.

Todos los trabajos hasta aquí fueron soportables y como de entretenimiento respecto de los que pasó en la última prefectura, que por fin allá podía trabajar, aunque padeciendo molestias y fatigas, a la viña del Señor, con todos los instrumentos necesarios; mas aquí, viendo y considerando que no sólo nos quitaban éstos, sino también la misma viña, entregándola a unos mercenarios que no pretendían sinó su total ruina...

El *Llibre d'òbits* ⁵ dels caputxins, referint-se al P. Benet de La Garriga, diu que *hubo que sufrir las más recias tempestades y que a otro de menos virtud y habilidad le hubieren ahogado; pero él mediante la gracia de Dios, salió triunfante y por su medio libró también la comunidad de misioneros de aquella provincia. Por fin, dicho padre fray Benito de La Garriga murió en el pueblo de Nuestro Padre San Francisco de Altagracia* ⁶, donde se hallaba presidente, recibidos todos

4. En la *Memòria* tantes de vegades esmentada en els números anteriors d'aquest capítol.

5. De l'esmentat *Arxiu Provincial*; full 177.

6. Amb data del 30 de juny de 1777, es conserva un *padrón o descripció*n específic de este pueblo de Nuestro Santo Padre San Francisco de Altagracia,

los santos sacramentos y con grande edificación de los tres padres misioneros que le asistieron hasta la última hora y demás pueblo que estaba presente, el día 10 de abril de 1783; un contemporani ⁷ fa notar que aquest dia era vigilia de los Dolores de María, de quien era muy devoto el P. Benet de La Garriga ⁸.

formato por mi Fray Benito de La Garriga, amb un total de 690 habitants; Arxiu General d'Indies, a Sevilla, 188 - C; nota facilitada pel P. Andreu de Palma de Mallorca.

7. En l'esmentada *Memòria*.

8. El P. BASILI DE RUBÍ, en el seu *Necrologi dels Caputxins de Catalunya i Balears*, abans esmentat, diu que s'ocupa del nostre P. Benet de La Garriga Froylán de Rionegro en el seu llibre *Misiones de los capuchinos*, Pontevedra 1980, però no ens ha estat possible de veure cap exemplar d'aquest llibre.

Epígons d'una època

431. L'edifici de l'església nova no respon al pla primitiu. — 432. Altres accessoris de l'església nova. — 433. Del campanar. — 434. Del sagristà o monjo de l'església nova. — 435. Visites pastorals de 1781 i 1791; el rector Creus. — 436. Les obres garriguenques dels escultors Josep Molist i Antoni Barri (1802-1807). — 437. La Doma; qüestions amb el rector Quadres.

431. L'edifici de l'església nova no respon al pla primitiu

SEMBLA que a mitjans del segle XVIII ja va terminar-se l'obra de l'església nova de La Garriga; ignorem, però, la data en què va ésser enderrocada la paret que migpartia el temple i en què tot ell restà obert al culte¹. Hem pogut comprovar que va ésser abandonat el plànol que preveia la construcció d'un gran creuer i que, en son lloc, va acabar-se el capçal de la nova església de la manera actual.

Comprova que s'havia començat a construir el creuer l'existència d'un xamfrà en l'aresta oriental dels dos pilastres que separen, dues a dues, les quatre capelles immediates al presbiteri; aquest xamfrà s'ha dissimulat en enguixar l'església, en la reconstrucció dels anys 1940-1941. Més palesament encara demostra el projecte de creuer, l'existència de la gran cornisa que, sota de les teulades, però sobre les voltes de les dues tribunes immediates al presbiteri, va retornant per les parets.

1. Vegeu el número 406.

Els dos braços del creuer havien de tenir la mateixa alçada que la nau central; la llargada, però, seria igual a la de les capelles laterals, i per tant relativament curta; li corresponia tenir una amplada igual també a la de la nau del temple, de manera que hauria ocupat l'espai de les dues actuals capelles immediates al presbiteri i part de les parets laterals d'aquest; així la capacitat del temple hauria estat major, no solament per raó dels braços del creuer, sinó també per raó de donar major llargada al tros de la nau destinat als fidels. En canvi sembla que el presbiteri hauria estat més petit i, en lloc de l'absis, hi hauria hagut una superfície plana destinada a aguantar el retaule; l'amplada del presbiteri hauria estat igual a la de la nau; la seva llargada és probable que hagués estat igual a la dels braços del creuer.

Aquesta planta de creuer havia de crear la necessitat de construir una cúpula en l'encreuament dels braços; segons l'estil de l'època la cúpula tindria una planta circular, *recolzada sobre quatre llunetes o pedentius que resulten del pla quadrat dels arcs torals. En nostra terra, per un d'aquells fenòmens en els quals no es troba explicació satisfactòria, la cúpula és semiesfèrica i poquíssimes vegades resulta il·luminada, ja que es prescindeix del tambor i se la fa reposar immediatament sobre el creuer*².

Hom pot imaginar-se fàcilment el magnífic aspecte que internament i externament hauria tingut la nostra església amb els braços del creuer i la cúpula. És ben de doldre que aquell bell projecte no es realitzés; l'edifici va perdre extraordinàriament i restà sense aquell caràcter que hauria tingut. En canvi ara, havent-hi un gran presbiteri, resta curta la nau destinada als fidels. El capçal de l'església, en lloc d'ésser pla, va construir-se a l'interior amb planta de mitja el·lipse.

Aquest és el lloc d'observar que les parets laterals del temple nou no són pas absolutament en línia recta; dibuixen una línia trencada que passa desapercebuda; per altra part les mateixes parets en alguns punts es desvien bastant de la plomada. En les tribunes del costat de l'evangeli, quan la destrucció de l'any 1936, varen descobrir-s'hi uns forats que per la seva forma i repetició indicaven haver servit d'espitl·leres durant alguna guerra.

2. JOSEP GUDIOL, *Arqueologia Sagrada Catalana*, vol. II, pàg. 652.

La sagristia de la nova església de La Garriga era una ampla estança, coberta amb voltes, amb les corresponents llunetes; allotjava llarga calaixera i armaris; a les parets hi havia penjats tres antics quadres pintats sobre tela; un d'ells és el que hem alludit en el número 419; un altre representava, segons recordem, entre altres figures, un Sant Esteve; el tercer era una graciosa representació de la Mare de Déu de Puiggraciós³. Edifici i accessoris, de la sagristia, tot fou destruït gairebé totalment l'any 1936.

432. Altres accessoris de l'església nova

HEUS ací alguns importants accessoris de la nova església i, entre ells, alguns dels antics retaules que, com les altres coses del temple, foren incendiats i destruïts durant la revolució de l'any 1936:

A. — El millor retaule de la nova església era el de la segona capella del costat esquerre entrant a l'església; tenia una inscripció amb la data de 1704; era d'estil barroc, amb gran profusió d'ornamentacions, columnes salomòniques, espirals, fruites i fulles; el gran espai central era ocupat per dues grans escultures de Sant Antoni Abat i Sant Francesc d'Assís, aquest amb els braços oberts, mostrant les llagues de les mans; en el compartiment lateral del costat de l'epístola hi havia una imatge representant Sant Antoni de Pàdua; en el compartiment de l'altre costat hi havia una graciosa imatge de Sant Pere apòstol; en el cos superior del retaule lluïa una bella imatge de la Puríssima, molt barroca; entre l'altar i l'espai central, s'hi havia instal·lat, en època posterior a la de la construcció del retaule, una vitrina de Santa Filomena (la parròquia tenia un reliquiari de *Sancta Filomenae*, 13 març 1843). Tot el retaule era de fusta; la profusió de colors, entre els quals campejava el daurat, completava l'opulència de la talla; el seu valor artístic era considerable.

B. — A la primera capella, entrant a l'església, en la part de l'epístola s'hi havien reunit, abans de 1936, tres petites escultures antigues: la central, que representava Sant Sabastià; la de la seva esquerra, que

3. Vegeu el nostre llibre *Història del Santuari de la Mare de Déu de Puiggraciós*, pàg. 105 i làmina X.

era una tosca figura de Sant Roc ; i la de la dreta que resultava una graciosa imatge de Sant Jaume ; el retaule no tenia res a remarcar ; el seu cos central havia abans estat a l'altar major com a sagrari de l'exposició. (En època recentíssima s'havia col·locat al centre del retaule una petita imatge de la Mare de Déu de Montserrat.)

C. — Sabem que a l'any 1774 es feren uns *memorials a fi de poder alcançar lo posar per administració a Sant Ramon Nonat* ¹. El retaule de Sant Ramon Nonat ocupava la quarta capella, entrant, a mà esquerra ; era de fusta, d'estil abarrocat, de color blanc i daurat ; al compartiment principal, flanquejat per columnes, es venerava una gran estàtua del sant titular ; en una altra petita fornícula del cos superior del retaule es venerava una petita imatge de la Mare de Déu de la Mercè ². (Recentment, en una paret lateral s'hi havia posat una imatge de Santa Teresa de Jesús Infant.)

D. — També cal mencionar ací un quadre a l'oli que representava Sant Martí, que últimament estava penjat a la paret lateral de la tercera capella, entrant, al costat de l'evangeli ; i les columnes salomòniques que foren més tard utilitzades a la capella de la Mare de Déu de la Salut.

E. — *Envers lo any 1794, algun any més o menos, essent lo senyor Joan Poy del Bosc obrer, se posaren vidres al segon i tercer finestral de la iglésia oriental, a la part de migdia, i los dos reixats; que se judica costà entre tot algunes 18 lliures.*

En lo any pròxim passat de 1806, essent obrers lo magnífic Francesc de Rosselló i Draper, lo senyor Joan Llobet, i lo senyor Jaume Parera de Pimar, pagesos de ésta, determinaren posar vidres a la O grossa del frontis de la iglésia oriental i els dos finestrals de la part de migdia que faltaven, així mateix a la sagristia i al magatzem; i lo dia 5 de febrer del present any 1807, vingué a posar-los a la dita O grossa Feliciano Regàs, fuster de la ciutat de Mataró. La millora costà 112 lliures 15 sous un diner ; i foren inaugurades el dia de Pasqua, 29 de març de 1807 ³.

1. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre Registre*, any 1774, manuscrit 14.

2. Vegeu els números 312 i 506.

3. Arxiu de can Terrés, *Lligall de les capelles*.

El magatzem alludit en el paràgraf anterior és segurament el que estava situat en el rectangle que per dos costats emmarcaven les parets del campanar i les del capçal de l'església.

F. — *En los anys 1806 i 1808 se ha compost lo monument i se creu ésser a expenses del reverend Francesc de Rosselló Caselles i Terrés, a excepció de poca cosa, per exemple que, entre el rector Quadras i l'amo de can Terrés, feren la vida al pintor Jaume Cases, de Barcelona, qual empleà onze dies en pintar dit monument; el total importà 184 lliures, 13 sous, 10 diners. Los quadros que de la iglésia occidental se trasladaren a la iglésia oriental, per compondre lo monument en ésta, se han retornat a dita iglésia occidental, en lo present any 1808, i serveixen per son monument* ⁴.

433. Del campanar

IGNOREM les etapes de la construcció del campanar. Pel que ens demostren els senyals de les seves mateixes parets, van haver-hi tres successives tongades de treball per a pujar el gran prisma; la tercera embranzida pujà el campanar fins més amunt del pla en què, deixant la seva planta quadrada, passava a obtenir una planta vuitavada.

Fou aleshores que la impaciència dels seus constructors va decidir de construir tot seguit el pis destinat a les campanes, en lloc de continuar encara el prisma massís del campanar; ho palesa la sobtada iniciació arquitectònica del pis de les campanes, sense cap solució artística; ultra això, reclamava una major altura del campanar, tant la seva corpulència, com la gran mola de l'església a què està unit; així, el campanar va perdre uns metres de l'altura projectada i, amb ells, perdia l'esveltesa que havia de tenir.

El pis de les campanes és de pedra picada, en l'exterior; té vuit cares, amb les corresponents obertures, de desigual amplada, quatre a quatre; les voltes, amb els seus nervis, son de pedra tosca; les cor-

4. Arxiu de can Terrés, *Lligall de les capelles*.

les gàrgoles són senzilles; el campanar havia tingut una bada al capdamunt i, encara, unes construccions per a les campanes del rellotge.

Existeix còpia del memorial presentat al senyor intendent per llevar les campanes al Ros Traver i a Jaume Palau i donar-les a un altre ¹ Diu aquest memorial: *El ayuntamiento de regidores del lugar i término de San Esteban de La Garriga, obispado de Barcelona, con la más atenta veneración a Vuestra Señoría expone: Que la casa de este común hasta hoy se ha habitado sin pagar-ne alquiler y ahora se ha encontrado dueño para pagarlo y reputado por hombre de bien que se obliga a dar-ne el precio de 9 libras por cada año y con obligación de poner palanca en el río del Congost para ir y volver los párrocos, procesiones y demás individuos de la iglesia oriental a la occidental, parroquiales de dicho lugar, que siempre y hasta ahora se ha exigido al agravamen de los propios de este común; pero con la inteligencia que quiere, para las cuestras de esta obligación y alquiler, el poder usar de la facultad de tocar las campanas y tener el lucro que el común tiene aseñalado sobre dicha facultad;*

Y, en atención que lo restante ayuntamiento de bayle y síndicos, procurador y personero, se han opuesto contra los regidores, al obrar justicia contra los obreros a fin dichos obreros entreguen las llaves de la torra del campanario, para entregarlas al alquilador; no obstante que la mayor parte de los regidores se fué a encontrar a un obrero, para que entregase las llaves de la torra del campanario, y negó la obediencia, amenazando que los regidores se acordarían d'él;

Y se experimenta en este pueblo que el principal dueño es este ayuntamiento, porque en el año 1775 los obreros determinaron llevar las campanas de la torra del campanario de la iglesia occidental a la oriental, y por dicha empresa pidieron los obreros en dicho año 1775 a los regidores la asistencia para llevárselas, como y en efecto hi asistieron y se las llevaron; y cuando se ofrece adornos y obras al dicho campanario o en la iglesia ya piden al ayuntamiento...

Segueix encara el memorial acumulant, conceptes més o menys pesants, però sempre amb una sintaxi i un lèxic que traeix la dificultat

1. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre de Notes*, full 24.

amb què el redactor català traduïa el seu pensament al castellà; porta la dada del 20 de setembre de 1777; no sembla que els regidors assolissin de fer triomfar el seu criteri tallant, contra el tradicional dels seus companys garriguencs. Les obres, en canvi, del nou campanar degueren continuar, com ho palesen les següents notícies:

Vui dia 24, dissapte, del mes de abril de 1779; en dit dia posaren dos pedres picades ab dos cantons del campanar, dos pedres a cada un, i lo dia dilluns 26 perseveraren a treballar-hi ab molta afició de tot lo poble; en lo temps del segar han estat alguns dies sens treballar-hi; los mestres de casa que han treballat en dit campanar són Tomàs Llorens, del present poble, encarregat de dita fàbrica — lo qual, en lo temps de segar, ho ha plantat i se n'anà a treballar a la congregació de Granollers —, Pau Vidrier, del present poble, i Domingo i Pau, germans, de Vilamajor; a dit Domingo han encarregat dita fàbrica ².

Tenim notícia, relativa a l'any 1778, d'unes cartes del senyor marquès Lupià i senyor canonge Regàs, a fi de donar alguna quantitat per lo relotge ³.

434. Del sagristà o monjo de l'església nova

SEMBLA de l'any 1784 una còpia de les obligacions deu fer observar lo que servirà la mongia de la iglésia de La Garriga, fetes per los infrascrits rector, domer, batlle, regidors i obrers de La Garriga ¹:

Primo: Que dega estar subjecte a tots los sobredits i obeir al reverends rector, domer i obrers en lo tocant a son ministeri; i que éstos, en lo que faltará, lo puguen multar, a satisfacció de la falta que farà.

2. Item que cada festa hage de assistir a l'ofici, ajudar a treure la plata, mudar lo palit i treure los ornaments i robes serà menester; i, eixint de missa, plegar la roba i tornar lo palit ordinari a l'altar; i lo mateix hage de fer los dies de sepultura o funerària; ...

2. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre de notes*, full 28.

3. Id. *Llibre registre*, any 1778, manuscrit 13. Vegeu el número 479.

1. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre de notes*, fulls 67 i 68.

3. *Item que tots los dissabtes hage de escombrar la iglésia de una i altra part, netejar la pica de la aigua beneïta i posar-hi aigua i tres grans de sal...*

5. *Item que hage de tocar a vespres, les quatre oracions, ço és al matí, a migdia, al vespre i la última al cap de una hora i mitja com està acostumat, i per les tempestats, ab tot cuidado, del modo se és acostumat...*

6. *Item que en los dies de terç diumenge dega i hage de repicar mentres se fa la professó; i en la ocasió de reservar dega ventar la campana un quart de seguida.*

7. *Que en les festes que se pot treballar, oint missa, ferà lo toc primer una hora antes de dir la missa primera i passat mitja hora ferà un senyal llarg i antes de començar dita missa tocarà un quart de seguida, de dos en dos batallades fins al començar-la.*

8. *Item, en quant a la missa del mig, en les festes de precepte, lo primer toc se ferà a l'eixir de missa matinal; i lo ferà ventant la campana mitjana, que durarà un rato; i en les quatre festes anyals ventarà la campana major; i antes de començar dita missa tocarà la campana de dos en dos batallades un quart de seguida fins al començar-la.*

Havia de dur a La Doma i retornar la plata i roba que s'hi necessités; havia de netejar les llànties per les quatre festes anuals; ajudar a fer i desfer el monument; anar a cercar els sants olis; portar la creu en totes les funcions de la parròquia.

13. *Item que tots los dissabtes, del primer dia de maig fins a Santa Creu de setembre, de quiscun mes, hage de netejar lo lloc per on passa la professó, tenint-lo sens brutícia alguna i sens herbes ni pedres; i així mateix hage de tenir netejat la padró i fosar de una i altra part, ço és a on se diuen los evangelis los diumenges de l'estiu; i així mateix hage de esquilar lo fossar, tant de la iglésia vella, com nova, dos vegades lo any, ço és lo primer dia de maig la una i la altra lo primer dia de setembre.*

14. *Item que lo primer dia de quiscun mes hage de replegar los ossos que no estaran enterrats en lo cementiri i enterrar aquells.*

15. *Item que no deixi tocar les campanes a criatures.*

16. *Item que no pugi tocar a morts sens llicència dels pàrrocos.*

S'assenyalen després les quantitats que havia de cobrar el monjo pels cantars, pels enterraments, pels funerals, segons que es celebrés un, dos o tres oficis; per les sepultures dels albats; per los cossos aportaran les minyones, que seran de altres minyones grans difuntes, los dega enterrar com los albats; i tinga obligació de portar lo llit dels morts a la casa i feta la funció aportar-lo a son degut lloc...

20. *Item que per tots los morts, ço és, si es home, dega fer tres tocs i si és dona dos; i dega tocar les campanes, ço és alçar-les un quart de temps, a coneguda dels reverents rector, domer i obrers per cada toc; i dega fer ço és al toc de la fi, a les dos hores de la tarde, a les 4, al vespre, lo endemà al matí, al toc de l'avís i quan se haurà de enterrar i se feren les absoltes en les dos funcions com se acostuma; i quant se esdevindrà morir lo rector o bé lo domer dega fer nou tocs, i tocar per espai de tres quarts per cada toc; i quan morirà lo senyor batlle, regidors o obrers ferà toc doble, i tocarà per espai de dos quarts per cada toc, sens exigir major salari.*

21. *Item que luego de haver-hi algun cos difunt dega tocar la campaneta de tocar a rosari, per los cantons del carrer, no olvidant-se de tocar-la al capdamunt i al capdevall de dit carrer, a fi de excitar als particulars per la ànima del difunt o difunta, ab un pare nostre i ave Maria, pagant un sou cada hu que tinga devoció de fer-la tocar.*

22. *Que dega tocar a combregar i extremaunció com se acostuma...*

25. *Item i finalment per totes les dites servituts los dits e infrascrits senyors regidors lo feren franc de anar a bagatge, allotjaments, portar palla, ferratge, llenya i altres coses en la forma acostumada.*

435. Visites pastorals de 1781 i 1791; el rector Creus

A. — El dia 17 de juny de 1781, a la tarda, el mateix bisbe Valladares i Mejía arribà altre cop a La Garriga de visita pastoral ¹; pernotà a La Garriga; el rector era mossèn Roquer; el domer, mossèn

1. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 88, full 50.

Gelabert; el vicari era el reverend Francesc Fàuria; també residia ací mossèn Miquel Alrani. El dia 18 va visitar les capelles de Sant Macari i del Camí; d'aquesta repeteix que tenia vacant el benefici i que l'administrava l'esmentat Sebastià Bosch de Granollers; no consta que es visitessin les capelles de Sant Gervasi i de Blancafort; en canvi diu que el bisbe visità *la iglesia que antiguamente fué parroquia*.

És interessant de publicar els següents estats: *Celebra el rector, cada año, misas fundadas cantadas 152, rezadas 416, naturalment que en elles es comptaven les que havia celebrat el seu vicari; celebra el domero, cada año, misas fundadas cantadas 59, rezadas 231; son todas las misas fundadas celebradas cada año por ambos 858. El rector, entre misas fundadas y adventicias, celebra, cada año 752; el domero, entre misas fundadas y adventicias, cada año 311; son todas cada año 1063. Así resulta de las libretas que el rector y domero han presentado en esta visita.*

En La Garriga divide un río la rectoría, de La Doma; en la parte de la rectoría hay 205 casas y en ellas 719 almas de comunión; en la parte de La Doma hay 17 casas y en ellas 90 almas de comunión; juntas todas suman 809.

B. — Al cap de deu anys, pel mes de juny de l'any 1791; el mateix bisbe Valladares, sense venir a La Garriga, practicà la visita pastoral; en l'acta² no es diu qui era el rector; li portaren els llibres de comptes; manà que es complissin els decrets de la visita de l'any 1776; diu que les administracions eren les següents: Minerva, Roser, Sant Esteve, Sant Jaume, Sant Isidre, Sant Roc, Sants Telm i Pere Màrtir, Sant Martí, Sant Joan i Sant Francesc; en aquesta darrera devia incloure's la de Sant Antoni; la confirmació va administrar-se a la parròquia de L'Ametlla.

El bisbe manà que la festa del Roser es celebrés el primer diumenge de maig; que, per raó de l'evidente *peligro de salud* d'anar a les cases allunyades, els sacerdots *solo salgan a recibir los cadáveres a la entrada del pueblo*; i que, *por las mismas causas e inconvenientes*, acordó *Su Señoría Ilustrísima que las procesiones que se acostumbra hacer a La*

2. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 88, full 191.

Doma la pasqua de Resurrecció y Pentecostés se vaya con ella a la capilla de San Macario ³.

C. — Encara que no ho digui l'acta de la visita, sabem que, per mort del domer Gelabert, a 21 d'agost de 1789, va conferir-se la doma de La Garriga al reverend Esteve Argelés, prevere, per nomenament reial ⁴. Al cap de poc trobem ja a La Garriga, primer com a vicari i després com a rector, durant els anys de 1792 a 1794, el doctor Jaume Creus Martí ⁵, persona de gran pietat i d'extraordinària talla intel·lectual. Després fou catedràtic del seminari de Barcelona, canonge doctoral de la Seu d'Urgell i diputat per Catalunya a les Corts de Càdiç ⁶.

A 4 de gener de 1814 fou nomenat bisbe de Palma de Mallorca. A la capella de can Terrés, ans de la guerra de 1936, es conservava un document que deia: *Lo Illustríssim Senyor doctor Jaume Creus i Martí, bisbe de Mallorca, rector que fou de esta parròquia, concedí lo dia 15 de novembre 1815, 40 dies de indulgència a tots los que résien devotament una «salve» devant de aquesta santa imatge de Nostra Senyora del Camí. Igualment concedí 40 dies de indulgència a tots los que devant de aquest Sant Cristo ⁷ devotament díguien: «Senyor, teniu misericordia de nosaltres».*

A 17 de gener de 1820 va ésser preconitzat arquebisbe de Tarragona; els seus enemics polítics tractaren d'impedir que prenguéss pos-

3. Una nota similar es conserva en el *Lligall de les capelles* de l'arxiu de can Terrés. FERRAN DE SEGARRA, *Sigillografia Catalana*, III, pàg. 35, esmenta amb el número 3140 el segell del bisbe Eustaqui d'Azara dient: *l'hem vist empremtat a l'Arxiu parroquial de Sant Esteve de La Garriga, en unes diligències de visita pastoral a la dita parròquia, de data 22 d'agost de 1795.*

4. Campillo, *Specillum*.

5. Havia nascut a Mataró, al carrer del Carme, número 82, l'any 1760; als dotze anys era d'una pietat tan exemplar, que el seu confés va haver de privar-li l'ús de cilicis; per a les notes no garriguenques, relatives al doctor Creus, ens hem valgut de l'article *El arzobispo Creus*, publicat per FRANCESC CARRERAS CANDI, a *La Vanguardia*, del dia 30 d'agost de 1931; en l'any 1925, en complir-se el centenari de la mort del doctor Creus, va publicar-se una petita nota anònima relativa a ell, en el programa de festa major de La Garriga.

6. On redactà, probablement, signà i defensà brillantment una proposició presentada per onze diputats catalans *manifestando sumo respeto al Tribunal de la Inquisición y vivos deseos de que continuase en su privativo conocimiento de las causas de la fe*, demostrant amb dades històriques com la voluntat popular d'Espanya estava aleshores en favor d'aquest tribunal.

7. Deu referir-se al que hem descrit en el número 36.

sessió de l'arquebisbat, per això emigrà a Andorra; quan la *Junta Superior Provisional*, que dirigia la guerra, constituí una *Regencia del reino durante la cautividad de Fernando VII*, el doctor Creus fou designat president ⁸; mai no va sentir-lo queixar-se ningú dels insults, ni quan, havent pres possessió de l'arquebisbat, trobava, en visita pastoral, els seus insultadors. Morí a 17 de setembre de 1825 ⁹.

436. Les obres garriguenques dels escultors Josep Molist i Antoni Barri (1802-1807)

A l'arxiu de can Terrés es conserven ¹ unes notes relatives a tres retaules de l'església nova de La Garriga; és a dir, el retaule de l'altar major i els retaules de les dues capelles immediates al presbiteri, o sigui de les dues últimament construïdes; heus ací les dites notícies:

A. — A 23 del mes de març de l'any 1802 se acabà de plantar en dita iglésia lo altar de *Nostra Senyora dels Dolors* que vni existeix, qual féu Josep Molist, escultor de la ciutat de Vic, per preu de tres-centes i deu lliures, lo qual féu en sa pròpia casa i ja té pagat dita quantitat.

A 9 del mes de maig de 1805 arribaren en ésta los doradors per a dorar dit retaule dels Dolors, que foren Jacint Guàrdia, domiciliat en la vila de Granollers, qui portava dita fàbrica i son fadrí Francesc Graner, habitant en Barcelona; lo preu fou ajustat a docentes i quinze lliures i fer-los la vida; i dorar la tauleta del costat del retaule i emblancar bé la capella de dit altar costà 15 lliures; ... i a 30 de juliol del mateix any finiren dita fàbrica.

8. Els seus companys de regència foren el militar general baró d'Eroles i el paísà Marquès de Mataflorida; en acceptar el càrrec, els regents publicaren una interessant exposició adreçada al rei i un manifest adreçat a la nació, a 14 d'agost de 1822, des del *Cuartel general de La Seo de Urgèl*; la regència fou molt calumniada i ridiculitzada.

9. Poc abans de morir varen descobrir-se vàries espècies de cilicis amb els quals mortificava el seu cos.

1. *Lligall de les capelles*, un full solt, número 17.

Aquest retaule, instal·lat a la primera capella del costat de l'evan-geli, era de fusta; constava d'una fornícula on hi havien alguns dels instruments de la passió i una petita figura de la Mare de Déu dels Dolors, assentada, i amb vestimenta de roba; la fornícula estava flan-quejada per dues columnes estriades, amb els corresponents capitells, que sostenien un frontó de forma semicircular; hi havia dos angelets plorans.

B. — *Quan lo sobredit Josep Molist vingué a plantar lo referit retaule dels Dolors, se li recomanà fes un dissenyo o planta per re-taule major de Sant Esteve protomàrtir nostre, en nostra iglésia i, quan lo tingueren, que digué valia 45 lliures, se començaren a calentar los ànimos de nostres patricis per fer-lo fabricar²; i últimament, als 4 de octubre de 1803, se féu un contracte entre pàrrocos i obrers i An-ton Barri, escultor, habitant en la vila de Sant Celoni, de fer dit retaule de fusta de alba, a excepció de les estàtues de Sant Esteve, Pere, Pau, ab sos peus, àngels, serafins i nuvolada de la glòria ab sos serafins i a càrrec de dit Barri lo fer los raigs de dita glòria; obligant-se, com se obligà, a plantar les dos primeres parts de Nadal pròxim vinent a un any, i la altra part per Nadal de 1805, i per preu de mil vuit-centes i trenta lliures, pagadores ab tres iguals pagues.*

A 27 abril de 1805 se ha anat ab vuit carros a buscar la última part de dit retaule major, que arribaren en esta lo endemà, dia 28, ab dit escultor, que lo acabà de plantar, i li acabaren de satisfer tot dit preu.

Passat algun poc de temps, se ajustà ab lo referit Molist, escultor de Vic, de fer les escultures de Sant Esteve i demés exceptuat del re-taule, que se ajustà a quatre-centes i cinquanta lliures, franques per dit escultor; i als últims de juliol de 1805 se feren baixar les estàtues de Sant Esteve i demés, que se collocaren en son puesto, a excepció de les de Sant Pere i Sant Pau, que estos portaren i collocaren en lo altar als 16 del mes de maig de 1807...

En aquest intermedi se pensà de fer fabricar dos àngels ab dos palmatòries, per fer llum a Sant Esteve, que estos no anaven com-

2. A l'arxiu de can Terrés es guarda un certificat expedit pels obrers Vale-rià Nualart, pagès, Dalmau Viader, cirurgià, i Antoni Borrell, pagès, acreditant que lo magnífic Francesc de Rosselló i Draper, ... a imitació de sos antecessors, donà cent lliures per a la construcció del retaule major; porta la data de 18 de maig de 1805.

presos ab los exceptuats del retaule major; a esta suposició se concertà ab lo sobrecalendat Barri de Sant Celoni, a fi los fabriqués, per preu de cinquanta lliures; quals se feren anar a buscar a 30 juliol de 1806 i lo endemà, dia 31, los collocà dit escultor als peus de nostre patró Sant Esteve.

L'altar i retaule majors de l'església nova eren també de fusta i d'estil neoclàssic; sobre les grades de pedra posades al centre del presbiteri, s'aixecava l'altar sostingut per quatre pilastres; des d'ell pujava una graonada cap al sagrari major o de l'exposició; a cada banda de l'altar s'estenien els grans basaments del retaule. Al centre del cos mitger i dintre d'un gran arc hi havia una colossal estàtua de Sant Esteve, agenollat sobre núvols i amb els braços estesos, en actitud d'ascensió; l'arc central era flanquejat per grans columnes cilíndriques; al costat de l'epístola hi havia una gran imatge de Sant Pau, al costat de l'evangeli hi havia la imatge pariona de Sant Pere. Per damunt de la cornisa d'aquest cos central s'aixecava un altre cos, en el centre del qual, sobre l'escut de La Garriga ³, hi havia la representació d'uns raigs de llum al voltant d'un triangle que contenia un ull, símbol de Déu; uns àngels completaven aquest cos superior.

C. — *Als 27 abril, Miquel Serratacò i Fortuny, pagès de esta, cuidà de fer anar a buscar lo retaule nou de Nostra Senyora del Roser, que ell féu fer, ab los àngels de dit retaule, en la vila de Sant Celoni; qual féu lo escultor Anton Barri, per preu de tres-centes lliures, junt ab una imatge de Sant Antoni ab lo Ninyo en sos braços i lliri, sacres i tauleta de dit altar.*

El menys afortunat dels tres retaules esmentats era el retaule del Roser: una mena de cúpula mutilada pel davant i sostinguda per columnes, aixoplugava una imatge de la Mare de Déu, dreta, amb vestidures de roba; la imatge estava collocada sobre un gran pedestal; hi havia, una a cada banda, dues petites imatges representant, agenollats, Sant Domènec de Guzman i Santa Caterina de Siena ⁴.

3. Creiem que aquesta era la més antiga representació de l'actual escut de La Garriga: sobre la divisa de les quatre barres una corona de llorer i dues palmes encreuades en aspa.

4. Segons la tradicional disposició en moltes de les representacions modernes de la Mare de Déu del Roser.

D. — Des del punt de mira de l'art no eren pas gaire interessants. Tots tres retaules, amb el temps, sofriren algun retoc: al retaule major se li canvià el sagrari de l'exposició; els dos àngels dels peus de Sant Esteve, del nostre record, ja no hi eren; en època recent la imatge de la Mare de Déu del Roser va transformar-se en una d'escultura; en una paret lateral de la capella dels Dolors va penjar-s'hi un quadre representant Sant Telm i Sant Pere Màrtir (recentment en una banda de l'altar va posar-s'hi una imatge de Santa Llúcia; a l'altra banda, una de Santa Anna). Tot plegat fou cremat en 1936.

437. La Doma; qüestions amb el rector Quadres

A. — Premeditadament hem esperat fins ací per a parlar del nom de *La Doma*¹, perquè fins cap al darrer quart del segle XVIII no degué fer-se popular aquesta paraula per a designar l'antiga església parroquial de La Garriga. Certament que molts segles abans hem vist usada la paraula *doma*, però no per indicar la dita església, sinó per denominar les antigues institucions parroquials dels càrrecs setmaners del domer major i del domer menor. Feia temps, però, que el nom de domer, sense cap adjectiu, anava reservant-se cada cop més exclusivament a l'antic càrrec de domer menor, reservant el nom exclusiu de rector per al domer major. Quan a mitjans del segle XVIII el rector passà a viure prop de la nova església, i el domer restà vivint sol tocant a l'antiga església, aquest anà encomanant el seu nom a l'edifici; i de l'església i casa del domer se'n va dir *La Doma*. Aquest mot, en sentit geogràfic, ja apareix com d'ús corrent en les visites dels anys 1776 i 1781. De manera que, en resum, del mot llatí *hebdomada*, setmana, per afèresi va derivar-se *la doma*, com a institució setmanera, i *el domer*, com a benefici setmaner; i, d'aquestes paraules va consolidar-se l'expressió *La Doma*, però com a nom del lloc on vivia i principalment obrava *el domer*².

1. Vegeu, però, la referència del número 425 i la del número 435.

2. Per això és errònia l'etimologia donada per mossèn ANTONI GRIERA, que fa derivar el mot *la doma* de la paraula llatina *domus: domus ecclesiae*, casa de la clerecia i església del bisbe; d'on l'italià *duomo* i el francès *dome*, catedral; vegeu el seu article *L'element eclesiàstic en la llengua catalana*, publicat a *La paraula cristiana*, Barcelona, febrer de 1926.

En canvi és exacta l'etimologia demostrada per FRANCESC DE B. MOLL, *Gra-*

B. — El bisbe de Barcelona Pere Díaz de Valdés³ hagué de posar pau en unes qüestions garriguenques, mitjançant un decret del 20 d'agost de 1804, en el qual reporta que, vista una lletra del rector doctor Pere Quadres; vist que es diu ésser fals el que imputa al domer Francesc Gastó; *atendido que el día quince del último mes de julio el dicho rector Quadras, estando expuesto el Santísimo Sacramento y con escándalo de los fieles, privó al dicho domero de amonestar las fiestas, predicar i ejercer las demás funciones de párroco, lo que, según el mismo testimonio de los señores baile y regidores, jamás se había visto ni oído en dicha iglesia y pueblo;*

Vist que sempre los domeros, cuando están de semana han predicado en la iglesia oriental o en la nueva del pueblo, han bautizado y exercido las demás funciones parroquiales, sin necesidad de pedir licencia a los rectores; vist l'informe de l'ex-domer Esteve Argelés sobre el que él mismo practicó y exerció aún en tiempo del rector Roquer, que lo era había ya cerca de treinta años;

Vist el decret del bisbe Castillo, de 7 d'agost de 1740⁴, i les moltes informacions presentades; desaprovant la conducta del rector Quadres; recomana a los dichos rector y domero que, por las entrañas de Jesucristo olviden uno y otro las pasadas disensiones y de común acuerdo se apliquen al desempeño cabal de sus funciones, con provecho de las almas y con edificación del pueblo;

El senyor bisbe confirmà el decret de 7 d'agost de 1740 i els usos seguits en la parròquia; i manà que es complís el que sobre elles

màtica històrica catalana, Madrid, 1952, pàgs. 164 i segs., on diu que es tracta d'un cas d'afèresi, o sigui que s'interpretà que els sons inicials de la paraula formaven part d'una paraula anterior, quedant aquells mentalment eliminats de la paraula segona; més clarament: *doma* prové de *hebdomada*, perquè la sílaba *heb* va ésser xusclada per l'article interpretant-se l'*hebdoma* per la *doma*.

3. Que havia estat consagrat en la mateixa catedral de Barcelona; fou deixeble predilecte i imitador del zel i caritat del bisbe Climent; fou molt estimat dels seus diocesans; governà la diòcesi d'ençà de 1798 fins a 1807; vegeu *Bol. Of. del Obisp. de Bar.*, juny, 1943.

4. Vegeu el número 414.

havia declarat l'ex-doner Argelés ⁵. Per tant, continuava latent, i a petició dels propis garriguencs, l'estat de fet que havia originat el conflicte.

C. — A partir de 31 de gener de 1805 començaren una sèrie de remesa de lletres entre l'ajuntament i els pàrrocos, *sobre posar en orde algunes consuetuts que se van deixant; seguí lo recurs fet per lo ajuntament al senyor bisbe de Barcelona, data 10 agost 1806; el qual recurs terminà amb una providència del bisbe ratificant el decret del bisbe Castillo de 7 d'agost de 1740 i el decret suara esmentat, de 20 d'agost de 1804, i, en las demás pretensiones que propone el ajuntamiento, usen las partes de su derecho en justicia que se les ministrará.*

Les pretensions de l'ajuntament es referien les unes a les misses cantades, assistència al confessorari i als malalts, a antigues funcions parroquials, ensenyança de doctrina, enterraments, amonestació de les festes i estipendis; les altres pretensions es referien a la vella rectoria i als horts de la parròquia ⁶.

Esmentem ací que encara en unes certificacions dels llibres parroquials expedides a 19 de desembre de 1807 el doctor Pere Quadres es declara rector de La Garriga i, amb aquest nom notari públic de la dita parroquial església ⁷.

5. Arxiu de can Terrés, *Lligall de les capelles*.

6. Id. id.

7. Document del nostre arxiu particular, procedent de can Cors-Pellicer.

SEGONA PART

El municipi en el règim uniforme de la dinastia borbònica

- I. - Control de les persones i de les coses.
- II. - Amb la «nova planta» de Felip V.
- III. - Uniformisme municipal del segle XVIII.
- IV. - Dels grans trasbalsos, seqüeles de la revolució francesa.
- V. - Primeres guerres civils dels carlins.

El municipio en el régimen boliviano

de la división política

I - Control de las personas y de las cosas

II - Amparo a los ciudadanos de la ley

III - Fomento municipal

IV - Fomento de las artes y oficios

V - Fomento de las industrias

VI - Fomento de las ciencias y letras

VII - Fomento de las artes y oficios

VIII - Fomento de las industrias

Control de les persones i de les coses

438. Del cadastre de l'any 1716. — 439. Estadístiques de l'any 1716. —
 440. Del cens de la població de 1717. — 441. Altres cinquanta famí-
 lies del cens. — 442. Cinquanta famílies més del mateix cens. —
 443. Les darreres notes del cens de la població.

438. Del cadastre de l'any 1716

A l'Arxiu Municipal de La Garriga es conserva el *Llibre catastral del lloc i terme de La Garriga format en lo any de 1716, en lo qual se va establir la contribució del catastro en lo principat de Catalunya, en el qual es conté el catastro o inventari de les heretats que té lo lloc i terme de La Garriga bisbat de Barcelona, ab destinació de totes les presses de terra que les componen i les quarteres que conté cada pessa de terra, fruits que produeix i fertilitat que té, ab individuació del nom del posseedor de ella, etc.; nota dels decimadors així universals com particulars, i quant cada un de ells percebeix; cases, personals i bestiar que posseeixen; format en lo any de 1716*¹.

En primer lloc es van descriure les peces de terra de les masies; segueixen les cases dels pagesos habitants fora del lloc i dins del terme de La Garriga²; segueixen-se los terratinents forasters habitants en les parròquies de La Ametlla, de Llerona i del Figaró³; a continuació

1. De totes maneres el llibre actual sembla ésser una còpia d'època posterior.

2. És a dir que primerament es cadastraren les cases de pagès i les terres llurs.

3. Es refereix a les finques situades dins del terme de La Garriga, però pertanyents a propietaris residents en els esmentats pobles veïns.

es descriuen les cases del carrer del lloc de La Garriga ⁴; segueixen-se les terres, vinyes, boscos i horts dels habitants de dins del lloc de La Garriga ⁵.

Diu després: lo delme és partidor entre lo rector, domer, Don Josep de Pinós, Donya Mariana Masdovelles i beneficiat de Santa Maria de Manlleu; lo qual se paga de onze quarteres de grans, una; i del vi, aixís mateix; com i també del cànem i demás grans. Del qual delme percebeix dit rector ab lo domer junts, de dotze quarteres, cinc; Don Josep de Pinós, tres i mitja; Doña Mariana Mas de Ovelles, tres i mitja; i lo beneficiat de Santa Maria de Manlleu, de cert partatge de terra cobra el delme, ab la advertència que n'ha de dar la tercera part, que correspon a la primacia a dit rector i domer.

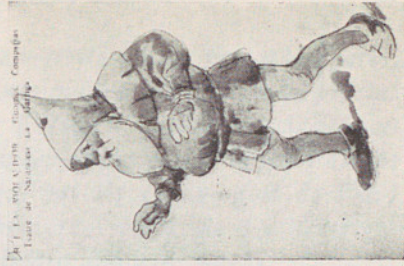
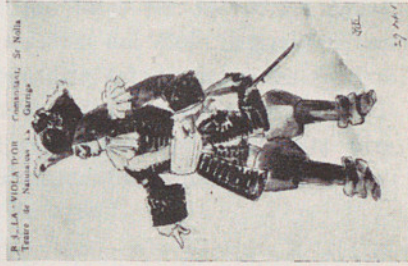
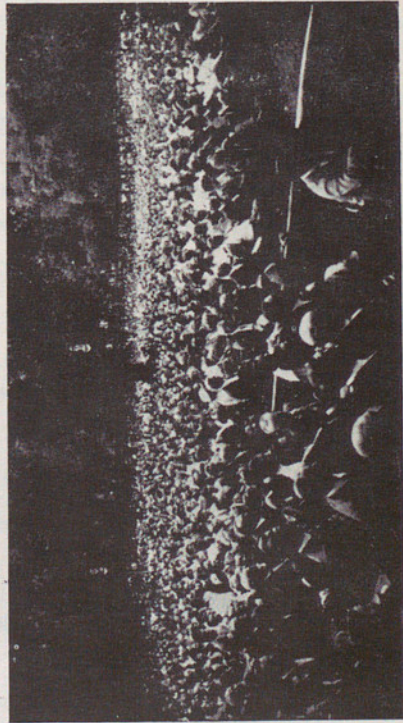
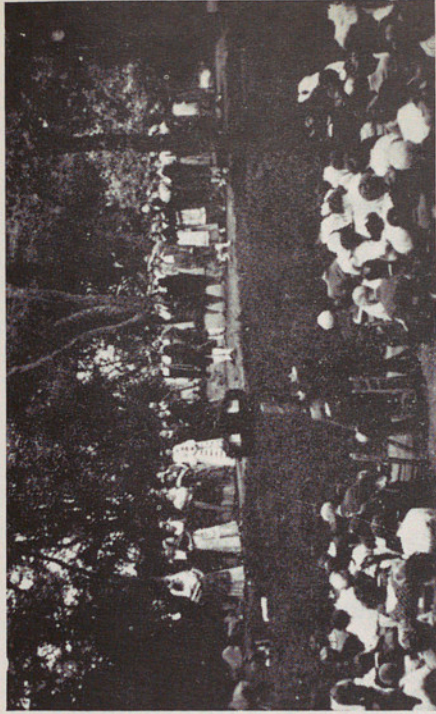
La part tocant al rector i domer, uns anys ab altres, importa trenta i set quarteres de blat, diem 37 quarteres, cinquanta de centeno o mastall; se ha de advertir que ab dita quantitat van inclosos los alous, que estos solament toquen a cobrar a dits rector i domer; i aixís mateix té lo dit rector i domer, entre delme i primicia li correspon al beneficiat de Manlleu i delme dels alous, cent càrregues de vi, sis quintars de cànem, i de grans grossers no se cull al bastant per la cavalcadura que fa la collecta.

A Don Josep de Pinós per la part li toca del terço del delme li correspondrà, uns anys ab altres, deu quarteres de blat i quinze de centeno o mastall, i de vi unes vint càrregues, de cànem uns dos quintars, i de grans grossers ninguna cosa, perquè lo poc se cull se ha de menester per lo sustento de la cavalcadura fa la collecta; i lo mateix se ha de contar per lo terço del delme que toca a Donya Mariana Masdovelles, perquè té la mateixa porció que Don Josep de Pinós.

La porció del delme que correspon al beneficiat de Santa Maria de Manlleu és a saber: de blat, unes vuit quarteres; de centeno o mastall, unes dotze quarteres; i de vi, unes cinquanta càrregues; i de cànem, un quintar; de grans grossers, ninguna cosa, perquè los pocs se recullen ha de menester per lo sustento de la cavalcadura fa la collecta.

4. És clar que amb la denominació de cases del carrer vol significar-se, no solament les del carrer gran, sinó també les cases de la placeta i les cases dels carrers de Samalús, de Cardedeu i dels Còdols o de Querol.

5. És a dir, les terres pertanyents a propietaris que residien en cases situades en el nucli urbà de La Garriga.

IV. - Les festes del bosc de Can Terrés : 1. Processó de l'aplec de la Mare de Déu del Camí. — 2. L'escenari de la representació de *La viola d'or*. — 3. El públic assistent a l'esmentada funció teatral. — 4 i 5. Figurins d'Apelles Mestres [548].

Aquesta és la relació que han fet los referits i baix firmats experts, mediant jurament que a Déu i a sos sants quatre evangelis han prestat en la mia mà i poder de haver-ho dit i respost segons la relació han fet diferents persones pràctiques i noticioses de les cases, terres i demés coses del dit lloc i terme de La Garriga, vui als 13 de agost de l'any 1716, Doctor Joan Anton Angelet, prevere, rector de La Garriga. Francesc Blancafort del Molí, pagès. Isidro Oliveró, pagès.

A continuació hi ha relligada una nota dels bestiaris dels individus del terme de La Garriga; acaba dient que totes les sobredites cavalcadures són per lo treball de ses cases i servei del Rei. Segueixen, relligats en el mateix volum, uns interrogatoris estadístics i les respostes donades als mateixos; aquestes darreres les extractarem en el número següent. Cal advertir, però, que els esmentats documents presenten algunes diferències amb altres documents coetanis; per exemple, amb un que es titula *amillament de 1716* ⁶.

439. Estadístiques de l'any 1716

CERTIFICACIÓN sobre los interrogatorios entregados por el señor Don José Patiño ¹, intendente general en el presente Principado de Cataluña, hecha pels esmentats rector Angelet, Francesc Blancafort i Isidre Oliveró. En ella diu que el terme de La Garriga ocupa de latitud desde mediodía a tramontana, una hora, y de ancho, desde levante a poniente, parte tres cuartos de hora i parte un cuarto y medio de hora, y de circunferencia, por ser tierra muy montañosa, cuatro horas.

Dicho término de La Garriga ocupa dos mil trescientos cuarenta y cuatro cuarteras de tierra; es a saber: tierras de conreo, ochocientas ochenta y siete cuarteras, esto es doscientas treinta y una cuarteras de

6. És una notícia de l'any 1716 l'ordre per a donar puntualment les notícies que se demàniën al batlle o jurats sobre de unes secretes averiguacions que se havien de fer, que ens reporta el *Llibre registre* de l'Arxiu Municipal de La Garriga, any 1716.

Pot veure's un estudi de caràcter general, referent a aquests anys, 1708 a 1718, en SALVADOR LLOBET, *El medio y la vida en el Montseny*, pàgs. 155 i segs.

1. Sobre Josep Patiño, president de la Reial Junta del Principat, vegeu SOLDEVILA, *opus cit.*, III, pàgs. 11 i segs.

primera calidad, doscientas ochenta y ocho cuarteras de segunda calidad, trescientas sesenta y ocho cuarteras de la tercera calidad. Tiene de viña de sembradura quinientas sesenta y dos cuarteras, esto es ochenta y dos cuarteras y media de primera calidad; 301 cuarteras de segunda calidad, 180 cuarteras de tercera calidad. Tiene de bosques 366 cuarteras, esto es 66 cuarteras de primera calidad, 94 cuarteras y media de segunda calidad, 201 cuarteras y media de la tercera calidad. Tiene de yermos 301 cuarteras. Tiene de tierra inculta, infructífera y sin provecho, que es la que ocupa el río y su orilla, 200 cuarteras. Tiene de prados 11 cuarteras y media. Tiene de olivares 8 cuarteras; pero se advierte que los olivares, que no se hallen juntos y reducidos en cierto parage, sino es unos en una parte y otros en otra, pero se juzga que, si estuviesen juntos, ocuparían dicha cantidad de tierra. Tiene de huerto 8 cuarteras; pero se advierte que los labradores acostumbran hacer huerto en algunas tierras los años que dejan de sembrarlas. También se advierte que en las dichas tierras de conreo hay parte de frutales que, si estuviesen juntos, se cree ocuparían unas 10 cuarteras de sembradura.

El resum de la producció de les terres era com segueix: La tierra de conreo solamente se acostumbra la mitad cada año, y así unos años con otros, 715 cuarteras de trigo; 1.000 cuarteras de centeno; 30 cuarteras de avena; 20 cuarteras de habas; 50 cuarteras de fesoles y otros legumbres; y 120 quintales de cáñamo. La de olivares, 20 cargas de aceite. La de frutales, 170 cargas de fruta. La de huerto, 80 cargas de verdura; y la de viña 2.100 cargas de vino.

Contiene el término en 178 casas; es a saber: 13 inhabitadas, 9 de arruinadas, 2 de nuevas y las demás viejas. Tiene tres molinos de moler harina; dos con dos muelas y uno con una muela²; cada molino de dos muelas da de útil a su dueño, unos años con otros 40 libras cada año, y el de una muela, por ser muy remoto y casi no muele sino por necesidad, sólo da de útil a su dueño 10 libras por cada año. Tiene un mesón y taberna junto.

A La Garriga no hi havia ni estanc, ni ponts, ni barques en el riu, ni mercats, ni fires; en canvi tiene un hospital para los pobres

2. Una informació paralela a l'esmentada, i relligada en el mateix volum diu que els molins de dues moles eren de Francesc Blancafort i Josep Caselles; i que el d'una mola era de Pedro Oliveres, labrador del lugar de Montmany,

del término y no tiene otras rentas que las limosnas que dan los devotos; no hi havia cap convent; hay tres clérigos, es a saber: rector, vicario y domero; en dicho término no habita arrendatario alguno y que hay 6 masoveres.

Diu que a La Garriga hi havia 181 famílies, compostes: de 158 mujeres casadas; de 40 viudas; de 12 viudos; de 21 viejos; de 131 entre mozos e hijos que pasan de 14 años; de 175 muchachos que no llegan a 14 años; de 199 entre hijas y criadas. En dicho término hay 70 pobres de solemnidad, 45 jornaleros, 2 sastres, 2 zapateros, 1 albañil, 1 serrador, 3 herreros, 1 alþargatero, 3 carpinteros, 4 boteros, 1 þelaire, 1 tejedor, 1 carnicero, 2 médicos, 2 cirujanos y 2 boticarios.

Hay en dicho término: 2 yeguas, 32 machos, 12 þares de bueyes para la labranza, 3 þares de vacas para la labranza, 7 vacas de cría, 6 terneras, 12 carneros, 40 ovejas de cría, con advertencia que en la carnicería se mantienen un tiempo con otro noventa cabezas de ganado de diferente especie, 16 corderos, 150 cabezas entre cabras y machos, 130 cochinos, 15 þuerkas de cría, 16 cochinitos de leche o porcells, 31 jumentos y burras, sin ningún pollino; pero se advierte que se hace la labranza con los bueyes y no con los mulos ni jumentos.

440. Del Cens de la població de 1717

LA Certificatòria individual de les persones que's troben, vui, dia 30 de abril de l'any 1717, habitar en la þarròquia i terme de Sanct Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, feta per lo reverend rector, batlle i jurats, per orde del senyor don Anton Gibert i de Reixach, subdelegat de la superintendència del þartit del Vallès, ab la explicació del nom, sexo, estat, edat i professió de quiscun dels individus, segons lo tenor del capítol 25 de les respostes generals i és com se segueix:

Com a observacions de caràcter general poden fer-se les següents: que quant als nois, fins allà als deu anys, sol consignar-se que són estudiants, que quant a les noies sol dir-se solament que son donzelles; que són molt freqüents els matrimonis amb una gran diferència d'edat, o sigui matrimonis d'un home vell amb una dona molt jove; que

després d'indicar l'animal de bast o de sella solt afegir-se per servei del Rei i de sa casa.

1. Família de Miquel Serratacò ; cap de casa, viudo, negociant, tenia: un fill fadrí, treballador, dos altres fills fadrins estudiants, quatre filles donzelles ; Emanuel, fadrí, estudiant, mestre per a ensenyar als fills del sobredit; la sogra ; té una mula per servei del rei i de sa casa.
2. Eulària Fortuny, viuda.
3. Pau Boget i Claus, sa muller, filla i sogre.
4. Joan Torra i Carreres, bracer, sa muller, filla i fill.
5. Pau Oliveres, bracer, sa muller, fill, filla ; té un burro per servei del rei i de sa casa.
6. Francesc Oliveres i Gorcs, treballador, muller, fill, Teresa Rodoreda, donzella, criada, té un matxo.
7. Miquel Poy, bracer, muller, tres filles i un fill.
8. Esteve Torres, pobre de solemnitat, sa muller, un fill fàtuo, fadrí, i altres dos fills.
9. Esteve Guilla i Buixó, bracer ; sa muller, germà, germana, fill, dues filles ; té un burro.
10. Rosa Guilla, vídua, i filla.
11. Francesc Guilla, bracer, i sa muller.
12. Josep Poy i Baró, bracer, sa muller, i tres fills.
13. Antoni Mascaró i Ribes, bracer, sa muller i filla.
14. Antoni Antoges, bracer, i sa muller.
15. Emanuel Garriga, bracer, i sa germana.
16. Joan Buscàs, bracer, sa muller i dos fills.
17. Jaume Fàuria, bracer, i sa muller.
18. Josep Valldeneu, ferrer, sa muller, i filla.
19. Maria Cors i Pellicer, vídua, i dues filles.
20. Jaume Ravella, bracer, sa muller, i un fill.
21. Magdalena Cases sogra del quondam Josep Fortuny, un fill i una filla del dit difunt ; en dita família habita Joan Vendrell, casat, bracer, pobre de solemnitat, la muller d'aquest i un fill i una filla llurs.
22. Sebastià Morera, treballador, sa muller, un fill, una filla ; té un matxo.
23. Joan Noguera i Godal, bracer, i sa muller.
24. Casa de Casals de la rasa, inhabitada.
25. Josep Masachs, cap de família, casat, bracer, habita en casa

Magí Antic, quondam; sa muller; fill casat, jornalер, i la muller d'aquest.

26. Magí Caselles i Fiol, treballador, sa muller, dos fills, dues filles; *té un matxo.*

27. Pere Fàuria, treballador, sa muller; dos germans fadrins, l'un jornalер, l'altre estudiant; un fill, una filla; *té un matxo.*

28. Joan Soler, *bracer, pobre de solemnitat*, sa muller i tres filles.

29. Antoni Borrell, *bracer*, i sa muller.

30. Pau Fiol, *sabater*, sa muller i tres filles.

31. Pere Fiol, *bracer*, sa muller, dos fills i dues filles.

32. Pere Traver, *bracer*, sa muller, dos fills i una filla.

33. Maria Bover, vídua, *Bernat Poy, germà, fadrí, bracer*, i un nebot.

34. Josep Abril, *bracer, pobre de solemnitat*, i sa muller.

35. Pau Miquel, *bracer*, sa muller i un fill.

36. Francesc Torra i Cortada, treballador, sa muller, sogra i filla.

37. Pau Vinyals, *bracer, pobre de solemnitat*, sa muller i fill.

38. Sagimon Baranger, *viudo, pobre de solemnitat, bracer*, i sa filla.

39. Josep Ribes, *bracer, pobre de solemnitat*, sa muller i dos fills; *en dita casa habita Esperança, viuda, pobre de solemnitat*, i sa filla.

40. Ramon Duran, *bracer*, sa muller, fill i fillastra.

41. Pere Gotanegra *bracer, pobre de solemnitat*, sa muller i un fill de llet.

42. Esteve Salamó, *fadrí, bracer*, germà i germana.

43. Pau Senac, *sabater*, i dues filles.

44. Esteve Viuet, *bracer, pobre de solemnitat*, i sa muller.

45. *Antoni Maurí, cap de família, fadrí, jornalер, de edat anys 22.*

46. Pere Forcada Sanac, *bracer*, sa muller, filla i sogra.

47. Tomàs Terrés, *bracer, pobre de solemnitat*, sa muller, fill i tres filles.

48. Joan Prat, *ferrer*, i sa muller.

49. Jacint Llimargues, *bracer, pobre de solemnitat*, sa muller, fill i filla.

50. Esteve Francàs, treballador, sa muller, germà, germana i filla.

441. Altres cinquanta famílies del Cens

51. Antoni Tenes, jornaler, sa muller i filla.
52. Vicenç Pairet, *bracer, pobre de solemnitat*, esposa i fill.
53. Pere Ungles, *bracer, pobre de solemnitat*, sa muller i dos fills.
54. Josep Vilar, *bracer, pobre de solemnitat*, sa muller i un fillastre.
55. Antoni Donadeu, *boter, malalt de malaltia habitual*, sa muller i un fill.
56. Joan Baucells, *bracer*, sa muller i un fill; *té un matxo*.
57. Miquel Parra, *bracer* i sa muller.
58. Pere Tey, *viudo, bracer, pobre de solemnitat*, fill, nora, i un altre fill i una altra filla.
59. Francesc Cassanyes, *bracer*, sa muller, un fill i una filla.
60. Joan Vernac, *mestre de cases*, sa muller i una filla.
61. Angustí Riquer, *bracer*, sa muller, filla i *sa madrastra*.
62. Rafael Nadal, *bracer, pobre de solemnitat*, i sa muller.
63. Francesc Salamó, *bracer* i sa muller.
64. Rafael Sabater, *bracer, pobre de solemnitat*, sa muller, dos fills i una filla.
65. Josep Selles, *bracer, pobre de solemnitat*, la seva esposa, dos fills, dues filles i una *filla de llet*.
66. Pau Salvi, *bracer, pobre de solemnitat*, esposa, fill i dues filles.
67. Josep Ramissa, *bracer, pobre de solemnitat*, muller, un fill i una filla.
68. Joan Baixeres, *bracer, pobre de solemnitat*, muller, fill i dues filles.
69. Esteve Sabater, *bracer, pobre de solemnitat*, esposa i filla.
70. Magdalena Casellas, *viuda, gaudint de privilegi militar*, fill casat, sa muller, llur fill, un germà de l'hereu, i *Angela Fetje, criada*.
71. Francesc Baixeras, *bracer*, i sa muller.
72. Francesc Mallol, *pagès*, sa muller, dos fills, dues filles; *Isabel Múrcia, criada; Bernabé, germà de dit Francesc, fadrí, bracer, baldat; Isidro, germà de dit Francesc Mallol, fadrí, bover; té dit Francesc Mallol un parell de bous, un burro, tres nodrissos i una varrana*.

73. Maria Pellac, vídua ; *Pere*, fill, casat, bracer, sa esposa i llur fill.
74. Francesc Castellsaguer, bracer, pobre de solemnitat, sa muller i una filla.
75. *Francesc Torra de Plaça*, treballador, sa muller ; *Jaume*, fill, casat, treballador, sa esposa i una filla llur ; dos fills i una filla del dit Francesc, la mare d'aquest ; *Magdalena Martí*, donzella, criada; *Enric* germà de dit Francesc, fadrí, treballador.
76. Bernat Pla, treballador, sa muller, tres fills i una filla.
77. Maria Subirà, vídua, un fill i dues filles.
78. Miquel Vinyes, bracer, impedit i pobre de solemnitat, sa esposa i dos fills.
79. Josep Poy de Plaça, fadrí, bracer ; *Mariàngela Figueres*, vídua, sa germana, i un fill i una filla d'aquesta.
80. Caterina Blancafort, vídua ; *Pau*, fill, casat, treballador, amb sa muller i tres fills.
81. Isabel Casart i Sorell, vídua, dos fills, tres filles ; *Emanuel Duran*, pastor; té un parell de bous per cultivar la heretat, un burro, sis nodrissos i una varrana.
82. Antoni Pujol i Blasi, sa esposa, dos fills i una fillastra.
83. Isidre Vilar, bracer, pobre de solemnitat, sa muller, un fill i dues filles.
84. Isidre Reixac, fadrí, bracer, i sa mare.
85. Gregori Boget, bracer, pobre de solemnitat, muller, filla i sogra.
86. *Felis Andreu*, bracer, pobre de solemnitat, sa muller, una filla baldada i una altra filla.
87. Esteve Mas, fuster, sa esposa i dues filles.
88. Pere Vinyoles, treballador, sa muller, dos fills i una filla ; té un burro per servei del Rei i de sa casa.
89. Tomàs Pujades, bracer, pobre de solemnitat, sa muller i un fill.
90. Pere Gotanegra, bracer, pobre de solemnitat, sa muller, un fill, una filla i *Jaume*, fill de pares incògnits.
91. Maria Poy, vídua, un fill i dues filles.
92. Pere Aspa, bracer, sa muller, la mare, un germà i un fill.
93. Joan Granyer, serrador, sa muller i una filla.
94. *Marianna Busquets*, viuda, i dues filles ; té en sa casa *Gerònima Llaurens*, viuda.

95. *Bartomeu Verde, doctor en medicina, sa muller i dos fills.*
 96. *Andreu Pujades, bracer, pobre de solemnitat, sa muller i quatre fills; habita en sa casa Esteve Cortines, bracer, pobre de solemnitat, i sa muller.*
 97. *Marc Espinassa, bracer, pobre de solemnitat, sa muller, dos fills i dues filles.*
 98. *Esteve Llaurens, bracer, sa muller, una filla, un fillastre i una fillastra.*
 99. *Pere Tresserres, bracer, pobre de solemnitat, sa muller, un fill, dues filles i un fillastre.*
 100. *Francesc Pedrissa, pobre de solemnitat, bracer, sa muller, dos fills i una filla.*

442. Cinquanta famílies més del mateix Cens

101. *Pau Llorenç, jornaler, sa muller, un fill i una filla.*
 102. *Rafael Novelles, pobre de solemnitat; sa muller.*
 103. *Francesc Guitó, bracer, pobre de solemnitat, i sa muller.*
 104. *Isidre Masacs, bracer, sa muller, un fill i dues filles.*
 105. *Gabriel Soley, bracer, sa muller, una filla i un nét.*
 106. *Pere Masvidal, treballador, sa esposa, dues filles i Pau, fill de pares incògnits.*
 107. *Esteve Vinyoles, bracer, sa muller i dues filles, habita en dita casa Maria Franc, viuda.*
 108. *Esteve Busquets, treballador, jornaler, impedit de malaltia habitual; sa muller, dos fills, un d'ells aprenent, i dues filles.*
 109. *Bernat Felip, fuster, sa muller i dues filles.*
 110. *Isidre Ramissa, bracer, pobre de solemnitat, sa muller i dos fills.*
 111. *Francesc Casals, treballador, sa esposa, un fill i dues filles llurs.*
 112. *Bernat Bolvena, treballador, sa muller, dos fills i dues filles; té un burro.*
 113. *Joan Batlles i Llobet, bracer, pobre de solemnitat, sa muller i dos fills.*
 114. *Miquel Marc, apotecari, sa muller, dos fills, dues filles i una cunyada.*

115. Isidre Puig, sastre, sa muller; un fill *fadrí*, aprenent de sastre; i un altre fill.
116. Gregori Torres, treballador, sa muller, un fill i tres filles; *té un burro*.
117. Sebastià Martí, bracer, sa muller, tres fills i una filla.
118. Josep Cervera, fuster, sa esposa, un fill i Maria, filla de pares incògnits.
119. Pau Ribes, doctor en medicina, sa muller, Margarida Fortuny, donzella, criada; *té un matxo per son servei*.
120. Pere Pau Boget, viudo, impedit de malaltia habitual, pobre de solemnitat, i un fill.
121. Josep Rodoreda, sastre, sa muller, un fill i cinc filles.
122. Pau Fàuria, treballador, sa muller, un germà treballador, coix impedit; Anna Maria Martí, criada; *té un matxo*.
123. Pau Santeugeni i Trull, bracer, pobre de solemnitat, sa muller i dos fills.
124. Josep Torra, bracer, sa muller i tres filles.
125. Antic Martí, bracer, sa esposa i un fill.
126. Sebastià Poy, cirurgià, sa muller, dos fills fadrins estudiants de setze i tretze anys d'edat respectivament, dues filles i Mariàngela Fortuny, donzella, criada.
127. Josep Puigferrer, sord, viudo, bracer, pobre de solemnitat, i quatre fills i una filla.
128. Antoni Boget, bracer, sa muller i un fill.
129. Ignasi Roca, bracer, habita en la casa del terme, sa muller, un fill i Madalena filla de pares incògnits.
130. Magdalena Cases, vídua, Tomàs, fill, viudo, cirurgià, i una filla d'aquella; *té un matxo*.
131. Antoni Casals, treballador, sa muller, un oncle i un germà; en dita casa habita Maria Collell, viuda.
132. Esteve Cervera, moliner, i sa muller.
133. Francesca Torró i Criminet, vídua, un fill treballador, un altre impedit i una filla.
134. Francesc Casals, *fadrí*, bracer, el seu germà i la seva germana.
135. Domingo Codina, treballador, sa muller i un fill; *té un burro*.
136. Isidro Valls, treballador, sa muller i dues filles; *té un burro*.
137. Josep Sauquer, treballador, sa muller i tres fills llurs.

138. Miquel Vila, *viudo, bracer, pobre de solemnitat*, un fill i una filla.

139. Bonaventura Valls, *masover, pagès*, sa muller; *fill, casat; treballador* i sa muller; dos altres fills del dit Bonaventura, l'un bover i l'altre pastor; *té un parell de bous per cultivar la heretat, un matxo, vuit nodriços, deu cabres i vuit ovelles.*

140. Francesc Blancafort del Molí, *pagès*, sa muller i sis fills, el major moliner i el segon bover; *Francesc Ordeig, fadrí, pastor; Francisca Capità, donzella, criada; té un parell de bous per cultivar sa heretat, un matxo, una burra, deu nodriços, vint-i-cinc entre ovelles i cabres.*

141. Esteve Rocabayera, *treballador*, tres fills també treballadors; el major casat, la muller d'aquest i quatre fills i una filla d'ambdós; *té un matxo i divuit cabres.*

142. Maria Poy del Bosc, *viuda*, dues filles donzelles i Jaume, *fill de pares incògnits, fadrí, bracer.*

143. Jacint Dalmau, *viudo, treballador*, i un fill; *té una somera i quatre nodriços.*

144. Bernat Bori, *bracer*, sa muller i dos fills.

145. Domingo Geli, *fadrí, masover de casa d'En Palau*, sa mare; un germà, casat, *bracer*, i la muller d'aquest; altre germà bover; un altre germà *porquer* i una germana; *té un parell de bous per cultura de la heretat, un burro i sis nodriços.*

146. Josep Mas, *viudo, bracer*, i dues filles.

147. Francesc Lluç, *bracer*, i sa muller.

148. Jaume Roig, *bracer*, sa muller, tres fills i una filla.

149. Francesc Pi, *jornaler*, sa muller, dues filles i un germà; *té un burro.*

150. Francesc Montcau, *bracer*, sa muller i una filla.

443. Les darreres notes del cens de la població

151. Antoni Sunyer, *bracer*, la seva muller, dos fills, una filla i un germà.

152. Teresa Solà, *vídua*, i un fill.

153. Astàsia Burbó, *viuda, pobre de solemnitat*, i un fill.

154. Ramon Serrat, *masover de casa de Vilanova*, sa muller, tres filles, l'una casada amb Josep Mas, bover; Jaume Fortuny, *bracer*, i

sa muller; *té un parell de bous per la cultura de la heretat, una somera i sis nodriços.*

155. Pere Abril, bracer, *pobre de solemnitat*, sa muller, un fill i una filla.

156. Francesc Queralt, bracer, sa muller i dues filles; *té un burro.*

157. Francesc Busquets, *pagès*, sa muller, tres fills, dues filles i Caterina Ribes, donzella; *té un parell de bous per la cultura de sa heretat, una mula, dotze nodriços.*

158. Francesc Noguera, *pagès*, sa muller, tres fills, tres filles, un germà bover, una germana, i Isidro Puig, *fadrí, pastor*; *té un parell de bous per cultivar sa heretat, té un remat de bestiar de setze crestats i cinc cabres, té quinze nodriços i una verrana.*

159. Miquel Canal, *masover de casa Lledó*, sa muller, dues filles i dos fills; *té un parell de vaques per cultivar la heretat, cinc nodriços i una somera.*

160. Pau Parera de la Pinyonera, *baldat*, sa muller, un fill i un germà.

161. Bernat Illa, *treballador*, sa muller i Jaume Puig, *fadrí, pastor*; *té una vaca vella i dolenta per cultura de ses terres, un burro i una verrana ab sis nodriços.*

162. Andreu Roger, *masover*, sa muller, un fill, una filla, Josep Pastor, *pastor*, i Gerònima Pou, donzella, criada; *té dos parells de bous per cultivar la heretat, un matxo i una truja ab vuit nodriços.*

163. Josep Nualart, *pagès*, sa muller i una filla; *Francisco*, fill de pares incògnits; Maria Artigues, donzella, criada; Paula Ribes, donzella criada; Geroni Pedriça, bover, i Esteve Pujades, *pastor*; *té un parell de bous per cultivar sa heretat, un matxo, deu nodriços, i una verrana.*

164. Bernet Rocaries, *viudo*, bracer, un fill i dues filles.

165. Isidro Tarrés, *viudo*, *pagès*; un fill, casat, amb sa muller; Rafel Nadal, bover; Marianno Prat, *pastor*; Madalena Nadal, donzella, criada; *té un parell de bous i un parell de vaques per a cultivar la heretat, un matxo, deu nodriços.*

166. Josep Espargaró, *fadrí, pagès*; sa mare, el padraastre Josep Canal; una germana; Eudalt Claramunt, *pastor*; *té diu Espargaró un parell de vaques per cultivar la heretat i un matxo.*

167. Pere Pau Guri, *viudo*, *masover de casa Pla de Rosanes*; tres

fills, un d'ells bover i l'altre pastor; una filla; *té un parell de bous per cultivar la heretat; té una verrana ab sis nodriços.*

168. *Eulària Borrell, vídua; una filla, també vídua, amb dos fills; i un fill fadrí, bracer.*

169. *Josep Boget, bracer, sa muller, la mare i dos fills.*

170. *Isidro Oliveró, viudo, pagès; fill casat i sa muller; un germà fadrí, bover; la mare; Maria Bover, viuda, criada; Francisco Oliveró, nebot; Francesc Mas, fadrí; té un parell de bous per cultivar la heretat i un matxo.*

171. *Rosa Torra de la Riba, vídua, dos fills, dues filles; un cunyat bover; Arcàngela Vinyoles i Maria Vinyoles, criades; Francesc Torra, fadrí, pastor; té un parell de bous per a cultivar la heretat, un matxo i nou nodriços.*

172. *Miquel Rof, masover de la torra de Rosanes, sa muller; dos fills, un d'ells bover; quatre filles; Miquel Capella, porquer; té dos parells de bous per cultivar la heretat, una euga, una vaca de cria, una verrana i vuit nodriços.*

173. *Jaume Parera de Pimar, treballador, sa muller, tres germans, fadrins, bracers; Isabel Tries, donzella; té trenta cabres i un matxo.*

174. *Caseta de Pau Parera de la Pinyonera, deshabitada.*

175. *Miquel Casals, bracer, pobre de solemnitat, sa muller, un fill i una filla.*

176. *Pere Parera, bracer, sa muller, dos fills i dues filles.*

En l'esmentada *certificatòria* dels habitants de La Garriga al final hi han unes curioses notes; la primera d'elles diu *nota dels morts de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, de des del dia 4 de març de l'any 1716, que fonc lo dia de la conclusió del catastro i són los següents: sis homes i dotze dones.*

Segueix després una *nota de Josep Rafel, apotecari, ha plegat la botiga per no poder viure i vui habita en Barcelona; i que diferents moços que habitaven en les cases per treballadors en lo temps de la formació del catastro vui no s'hi troben, perquè eren de la Cerdanya i de diferents terres, que los amos los han despedits sens que se hagen quedat nota del nom, cognom i pàtria de aquells, perquè no prevean que açò fos menester i los despediren per no poder-los mantenir. Los albats que han mort de des del dia 4 de març de l'any 1716, entre mascles i famelles, són vint-i-cinc.*

Aquesta és la relació que fan Francesc Noguera, pagès de La Garriga, i Sebastià Poy, cirurgià de La Garriga, dient que lo batlle i jurats de dit terme de La Garriga han fet la sobredita averiguació en lo modo sobredit i que creuen i tenen per cert ser verdadera i que està ab tota legalitat i ho firmen ab jurament vui als 10 de maig de 1717.

SEGONA LLISTA DE BATLLES DE LA GARRIGA

		Francesc Blancafort	11 juliol	1722
29 setembre	1722	Isidre Oliveró	3 maig	1723
17 abril	1724	Francesc Busquets		
27 abril	1725	Josep Nualart	26 agost	1726
20 maig	1727	Francesc Blancafort	30 juny	1729
29 gener	1732	Gregori Torres.....	4 març	1733
7 desembre	1733	Josep Nualart	20 novembre	1734
26 agost	1735	Jaume Blancafort	3 febrer	1737
24 abril	1738	Pau Fàuria		
.....	1739	Francesc Busquets	18 febrer	1741
25 agost	1744	Francesc Torra de la Riba		
21 maig	1761	Esteve Blancafort		1762
.....	1763	Jaume Poy		1764
.....	1765	Josep Nualart		1766
.....	1767	Jaume Oliveres Queralt		1768
.....	1769	Jaume Busquets.....		1770
.....	1771	Pau Traver i Fàuria		1772
.....	1773	Josep Esparagaró		1774
.....	1775	Antoni Olivella	8 juliol	1776
.....	1777	Miquel Parera de Pimar		1778
6 juliol	1779	Josep Nualart		
19 febrer	1781	Jaume Pla de Rosanes		
23 febrer	1783	Jaume Pareres Codina	8 febrer	1784
.....	1785	Antoni Olivella	26 abril	1786
10 febrer	1787	Esteve Illa	15 juny	1788
25 febrer	1789	Josep Nualart		
29 juny	1791	Esteve Illa		
3 febrer	1793	Pau Argila Blancafort		
		Josep de Rosselló Terrés ¹	7 agost	1795
	1795	Josep Parera de Pimar.....		1796
11 febrer	1797	Vatllerià Nualart	20 abril	1798
18 maig	1799	Josep Pareres Codina		
10 febrer	1801	Joan Batlles Llobet		
14 febrer	1803	Miquel Serratacò Massaguer		
9 febrer	1805	Josep Oliveró	25 setembre	1806
7 febrer	1807	Josep Partegàs Poy del Bosc		
16 febrer	1809	Josep de Rosselló i Draper		
30 gener	1811	Joan Batlles Llobet		

1. Per mort de Josep de Rosselló i Terrés, batlle, s'elegí i serví per dit em-pleo Josep Parera de Pinar, part en 1795 i en 1796. Nota de l'A. M. de L. G.

Amb la «nova planta» de Felip V

444. Acords dels regidors del Municipi. — 445. Qüestions amb el Municipi de La Garriga. — 446. Els impostos aclaparadors. — 447. L'arrendament del trentè dels grans. — 448. L'arrendament de la fleca. — 449. Els arrendaments de pesca i drogues; de l'oli; de grans grossers; i del glaç. — 450. L'arrendament de l'hostal.

444. Acords dels regidors del Municipi

AMB el decret de 16 de gener de 1716, el rei Felip V va establir l'organització o *nova planta* del govern de Catalunya, d'acord amb el seu criteri premeditat.¹ En el que afecta a La Garriga podem subratllar que el nostre poble va incloure's en el corregiment de Mataró; que en lloc dels jurats i consellers ara administrarien el municipi el batlle i els cinc *regidors* nomenats per l'Audiència; i que aquest règim uniforme per a tot Catalunya, però encara distint del de la resta d'Espanya, és el que subsistí ací durant un segle. Les atribucions del municipi foren ínfimes; per això les reunions dels regidors van ésser molt poques i poc interessants; gairebé solament s'ocupen del jurament dels càrrecs, de la concessió dels monopolis municipals i

1. Vegeu SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, III pàgs. 11 i segs. J. VICENS VIVES, *Aproximación a la Historia de España*, pàgs. 135 i segs. Diu que de les reformes dels Borbons *algunas venían impuestas por la liquidación del régimen austracista; otras respondieron al arbitrio ministerial estimulado por el ejemplo europeo en la época del Despotismo Ilustrado ... En conjunto el reformismo borbónico tuvo éxito en cuanto rehizo la potencialidad de España en Europa y América; pero encauzó el Estado por las vías de un rígido racionalismo, contrario al sentido histórico español.*

del rendiment dels comptes. Heus ací, a l'atzar, unes mostres de cada una d'aquestes reunions:

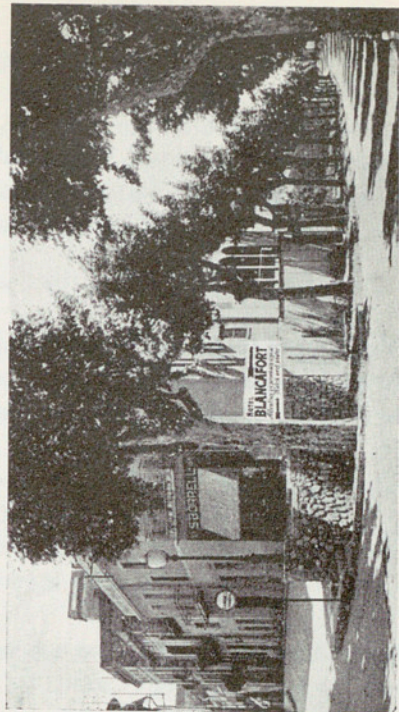
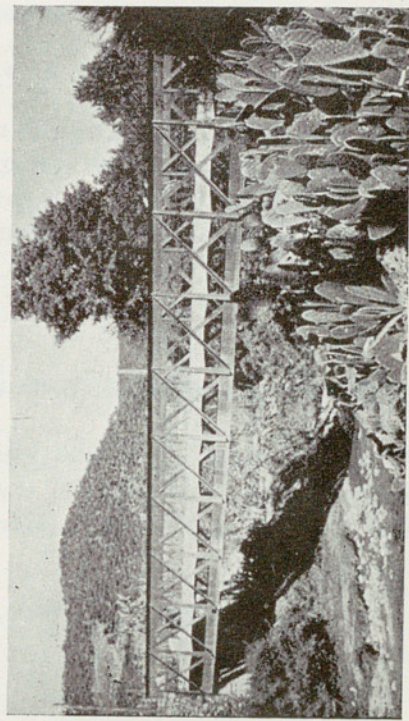
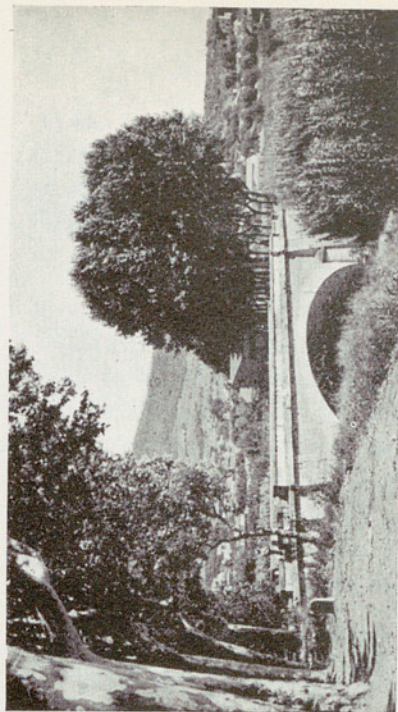
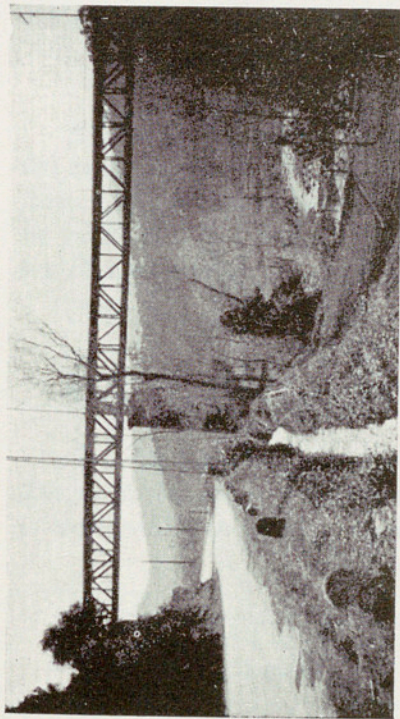
A. — *Diem los infrascrits com vui als 22 de març de 1718 havem examinat i passat los comptes de son clauariat a Josep Nualart, i trobam que ab pòlçes i altrament ha donat bo i lleal compte de 554 lliures 7 sous 4, que és la càrrega de son clauariat; i de dita quantitat té cobrat ço és 516 lliures 0 sous 5; i dit clauari resta debitor de la quantitat de 38 lliures 6 sous 11, advertint que deu cobrar son salari del clauariat i tots los ròssecs, estant en tot de evicció la present universitat; i així, en la conformitat sobredita, li'n fem llarga i bastant difinició, en la forma acostumada; i així ho firmam dia i any dalt citat. Francesc Blancafort regidor. Miquel Serratacò regidor i per ell firma Sebastià Poy cirurgià. Pau Fàuria regidor².*

B. — *Dia 3 de març 1723. Convocats dits decurions, en presència de l'honorable Isidre Oliveró, batlle; proposa que, en atenció que lo real privilegi de la nòva elecció de regidors disposa que préstien lo jurament en mà del dit batlle i de l'ajuntament, és de sentir que se pose en execució dita disposició; quatre vots; i en virtut del deliberat lo honorable batlle ha pres lo sòlit jurament de tot lo expressat en lo real privilegi a Francesc Busquets, Pere Fàuria, Francesc Torra de la Riba, Jaume Ravella, i a Bernat Pla, regidors nous; los quals han jurat en la forma acostumada i han promès de haver-se bé i llealment en lo dit càrrec; de les quals coses, etc.; testimonis són Josep Costa, metge, i Pere Oliveres, pagès de Montmany³.*

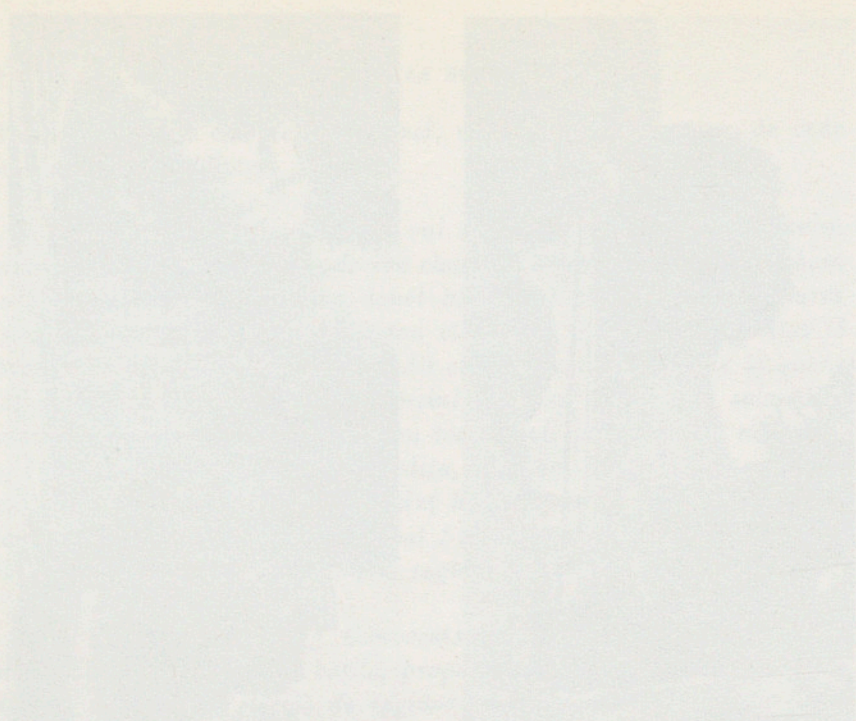
C. — *Dia 3 de maig 1723. Los dits honorables regidors fan arrendament per temps de un any de la facultat de vendre glaç o neu, en la parròquia de La Garriga, a Antic Martí, pagès, present, ab los pactes de la tabba, etc. inserats, etc.; lo qual glaç o neu ha de vendre a tres diners la lliura; i així lo preu són quinze lliures, detrets los aixaus i mitges dites, los quals dega pagar a qui los ha trets; pagador lo dit preu lo dia de Nostra Senyora de Agost propvinent; lo qual prometem fer-li valer, etc., ab obligació dels béns de dit terme; i dit Antic Martí accepta etc. «fiat» etc.; i per seguretat ne dóna per fermança a Sebastià Martí, pagès, present, lo qual accepta etc.; «es fa l'accepta-*

2. Arxiu Municipal de La Garriga, Llibre petit, full 227 girat.

3. Id. id. fulls 286 girat i 287.

V. - 1. La riera, el rec Monar, la carretera de Vic a Barcelona i part del pont ferroviari de Can Palau [520]. — 2. Pont de la carretera de L'Ametlla, sobre la riera [540]. — 3. El pont de La Doma [554]. — 4. La nova desviació de la carretera de Barcelona [520].

ció etc. i amb totes les obligacions, coses, submissions, amb escriptura de terç, obligació de la persona i dels béns, juntament i solidàriament, en nom propi i amb jurament, llargament etc. Testimonis són Joan Fàuria i Antoni Pi, pagesos de La Garriga»⁴.

* * *

Heus ací el compte dels arrendaments de l'any 1720: Primer a Pere Filloi lo arrendament de la pesca munta 65 lliures; item, a Joan Baucells de l'arrendament de l'oli munta 55 lliures; item a Josep Vinyes de l'arrendament del gra grosser, 27 lliures, 10 sous; item a Josep Vinyes lo arrendament del glaç munta 21 lliures. A l'any següent, 1721, ultra els tres primers arrendaments esmentats consta lo trentè del vi, dit Joan Baucells arrenda per 9 lliures; item lo arrendament de l'hostal a Josep Vinyes, arrenda per 190 lliures.

Encara el dia 10 de juliol 1721 se ha fet lo arrendament de la fleca per temps de un any, per preu de 25 lliures cada any, a Josep Rodereda, sastre; a 23 de setembre de 1722 fou arrendada a Francesc Salamó, flaquer, habitant en La Garriga, la facultat de pastar i vendre tot género de pa tant blanc com moreno⁵.

* * *

Afegim ací una notícia relativa a l'empedrat que existia en el pendent del carrer de Samalús tocant a les parets de l'actual casa Dachs, abans dita ca l'Oliveres: Lo empedrat prop de casa Oliveres se féu lo dia 20 de gener 1738 per causa de estar molt mal posat lo carrer; i sols costà a-n-el comú 1 lliura 10 sous⁶.

445. Qüestions amb el municipi de La Garriga

A. — Hi ha notícia de la súplica feta per lo procurador de Don Antoni de Magarola a fi de convocar la causa té ab los regidors del present poble, en ordre a la carniceria, a altra de les dos sales civils;

4. Arxiu Municipal de La Garriga, Llibre petit, full 55.

5. Id. id. full 52 i 52 girat.

6. Id. id. full 217 girat.

i al peu de la present súplica és la provisió del modo se demana; fet als 27 de juliol 1723 ¹.

La qüestió ve explicada així: Antoni Vilanova, pagès de La Garriga, a 8 de febrer 1398, a cens de mig morabatí de moneda que vui és de valor de quatre sous i sis diners, dic 4 sous 6, establí la carniceria de La Garriga, no ab privativa. Don Anton de Magarola, habitant en Barcelona, comprà, a 23 de gener de 1712, dita casa de Antoni Vilanova i la heretat, a carta de gràcia, per preu de 1010 lliures 3 sous, dic deu mil i deu lliures tres sous i un diner, en poder de Josep Vila, notari de Barcelona.

Dit Magarola tingué alguna notícia que lo comú volia establir la carniceria, féu nou establiment com a possessor de la heretat dita de Vilanova, ab la privativa, als 27 de febrer 1728. I quant lo comú tinguia per gastar i vulla fer les diligències degudes, lograrà dita carniceria, per haver-se consultat, però per falta de medis no se ha posat en obra ².

De totes maneres, en el mateix Arxiu Municipal, acte número 26, consta que, a 26 de març de l'any 1736, fou novament establerta per l'Intendent General de Catalunya la carnisseria de La Garriga a l'esmentat Antoni de Magarola.

B. — Hi ha també notícia d'un estampat amb les lletres citadries i mandatòries en nom dels regidors del present poble contra lo egregi comte de Centelles i demés que convinga, a fi de no innovar i presentar los títols de ses pretensions per la capbreuació i sa forma i per a ser oïts los demés que pretenguen tenir delmes, censos i dominis directes en cases i terres del present poble, com los rector i domer de est lloc, prior de Sant Miquel del Fai, lo camarey de Ripoll i demés que en les presents lletres porta, imprès a Barcelona a 27 de febrer de 1728 ³.

I, concordant a l'esmentada notícia, en tenim d'altres sobre recibos de l'advocat i procurador per los gastos fets en la causa aporta lo comú contra lo comte de Centelles, i sobre una nota que diu que a Barcelona, en casa lo senyor doctor Salvador Cervera se portà lo privilegi de la batllia general de la facultat de tenir hostal i gavella i lo privilegi de

1. Arxiu Municipal de La Garriga, Llibre registre, any 1723, manuscrit 7.

2. Id. Llibre petit, full 275 girat.

3. Id. Llibre registre, any 1728, estampat 1.

tenir consell en la casa del terme i tres privilegis o actes de la reunió féu lo comú quan se reuní que era del comte de Centelles i se tornà al senyor Rei; si dits privilegis no se troben en la casa de dit Cervera, se trobaran en casa lo doctor Francisco Camps i Aulet, al carrer de Sant Domingo, que dits senyors són lo advocat i procurador del comú; quals papers se entregaren lo dia 8 de juliol del present any 1728⁴. Aquells garriguencs encara no havien capit prou bé el canvi operat en el règim estatal i continuaven estintolant-se en els privilegis antics, ja derogats.

C. — De l'any 1741 és un memorial sens decret fent veure que havent lo revistador revistat la botiga a Miquel Marc, apotecari, segona vegada, lo aguardent i lo compost ab ella, li inventarià sos béns, volent-lo portar pres a Barcelona, i hagué de firmar-li debitori de 70 lliures, suplicant al superior hagués pietat i misericòrdia de ell⁵.

D. — De l'any 1751 és una ordre de captura del batlle i un regidor i ser estos menat presos devant del marquès de la Mina, capità general, per haver-se detingut en est poble uns soldats més de mitja hora ab ses armes i vestuari, i no haver-los dit cosa alguna⁶.

E. — Tenim esment d'una ordre de arreglament de la aigua del rec monar fet dos experts, lo qual és fet podent regar tres dies i tres nits los de dalt i altre tant los de baix; dat a Granollers, a 15 juliol 1724.⁷

Diem nosaltres, baix firmats, com sent elegits, per part del comú i de Pau Cors, per fer la averiguació dels danys ha dat lo rec de la sotsaigua, que transita lo hort de dits Cors, i així havem ajustat que dit comú donia i pàguia a dit Cors onze lliures deu sous, diem 11 lliures 10 sous, per tots los danys li han donat; advertint que, sempre i quan se tinguia de obrir dit rec, tinguia lo comú la llibertat sens paga ninguna; i aixís ho firmam vui dia 1 de novembre 1737. Pau Fàuria. Francisco Torra de la Riba⁸.

4. Arxiu Municipal de La Garriga. *Llibre registre*, manusc. 5 y 6, any 1728.

5. Id. id. manuscrit 6, any 1741.

6. Id. id. manuscrit 2, ordre 12, any 1751.

7. Id. id. manuscrit 2, any 1724.

8. Id. *Llibre petit*, full 279.

Posseïm còpia de la *requesta contra la universitat de La Garriga a instància de Jaume Blancafort del Molí, presentada als 4 de agost 1745, per fer-li la resclosa*, perquè l'esmentat Blancafort, basant-se en la concòrdia de l'any 1699⁹, afirmava *hallarse de presente descompuesta dicha resclosa y sequia*; però la universitat respongué: que l'obligació de reparar-les *se debe entender cuando precise la necesidad*; que ja havia gastado *más de quarenta jornales en componer-lo*; que necessitant-se aleshores l'aigua per regar, *pasada la presente estación procuraran en componer y hacer en dicha cequia lo que se debe hacer*¹⁰.

446. Els impostos aclaparadors

ELS tributs imposats en general al Principat van anar augmentant amb tanta de manera que, pel mes de juny de l'any 1723, els síndics de tot el país van haver d'enviar una representació, davant del Govern de Madrid, per a mostrar com era exorbitant l'impost del cadastre i com eren injustos altres tributs que s'exigiren pels llits, palla, farratges i altres objectes necessaris o insignificants¹. Vegeu unes repercussions d'aquests fets en la vida de municipi garriguenc:

A. — *Dia 7 de novembre 1723 los dits honorables regidors arrenden per temps de dos anys tota aquella casa i terres del Mas Planell del terme de La Garriga a Josep Surell de La Garriga, per pagar los petxos² reals fa la dita casa, ab los pactes contenguts en la tabba de dit arrendament; lo preu de dit arrendament són 18 lliures per tots dos anys, pagadores per les imposicions reals del mateix modo ho paguen los demás particulars del poble³...*

Los honorables regidors de dit terme, per pagar-se del que deu la casa d'En Poy del Bosc de catastro i altres talles, de llur grat etc. per temps de tres anys, que començaran a córrer lo primer de febrer de

9. Vegeu el número 378.

10. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, full 85 i següents.

1. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, III, pàg. 29. Noves instruccions foren dictades a 20 de desembre de 1735 per tal d'endegar la matèria tributària.

2. Els impostos.

3. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, full 56.

1725 i finiran als 31 de gener de 1728, arrenden a Miquel Serratacó i Jaume Fortuny, pagesos de dita parròquia, les glans i herbes de dita casa de dit mas Poy, tabba i corredor mitgençant, com a més donant, en lo encant públic; lo qual arrendament fan ab los pactes de la tabba ⁴...

B. — Dia 11 de gener 1729; Garriga; Convocats los honorables Josep Nualart, Gregori Torres, Josep Esparagaró i Francesc Parra, decurions del terme de La Garriga, en presència de l'honorable Francesc Blancafort, batlle de dita parròquia:

Proposa lo senyor regidor en cap que en atenció de los honorables regidors antecessors nostres per subvenir la urgència de diferents pobres del terme qui no podien pagar son contingent del real catastro, i per la dificiència de aquells, estava detinguda la discreció en lo terme, pagant lo comú, en grave perjudici del públic, los fou precís vendre un censal, de 200 lliures de preu, a favor de Josep Figuera de La Mora, ab acte rebut en poder del rector de La Garriga, de dia i any en aquell contingut...; i no sia just que, qui no se ha utilat de una cosa, ne patisca dany, és per ço de sentit que se'ls face acte de indemnitat ab la forma acostumada; i així ho acordaren, per quatre vots, és a dir: per unanimitat ⁵.

C. — Dia 29 d'abril 1734; convocats etc.; proposa etc. que, atès la urgència se troba lo comú per treure una discreció de infanteria se troba tenir per lo compliment del catastro de l'any passat, han vingut a bé que Bernat Terrés i Tomàs Oliveres i Gorcs, prenguen un censal de preu 400 lliures per dit efecte; prometent que los rellevaran indemnes fent-los regoneixença de aquell, lo que dit dia han fet ab obligació dels béns de dit comú, en poder de Josep Vaixeres, notari i secretari de dit terme ⁶.

D. — Hi ha unes notícies d'estadístiques: una, de l'any 1752, fent relació del teixidors que són en lo present terme; altres són de l'any 1753: una certificació autèntica de Josep Serra, notari, dels arbres trobà en la visita de muntanyes i plantius i dels que assenyalaren; cer-

4. Arxiu Municipal de La Garriga, Llibre petit, full 57 girat.

5. Id. id. full 248 girat.

6. Id. id. full 66.

tificació dels arbres existents en les heretats; relació dels arbres existents en lo present terme ⁷.

Dos memorials originals, lo un és per a satisfer a Esteve Blancafort les dietes dels set dies que hagué de estar a Mataró, quan portà la relació de les mules se trobaren en lo present terme; i lo altre representen los regidors al senyor intendent que passa de quaranta subjectes que per raó de tenir 60 anys volen estar excempts de pagar lo personal; i decretà no ser llibres del tribut personal encara que tinguen 60 anys, no estant privats de treballar i també hagen de presentar decret que'ls concedesca lo indult; aquests memorials són de l'any 1763 ⁸.

447. L'arrendament del trentè dels grans

Tothom qui vulla entendre en arrendar per temps de sis anys, que començaran a córrer lo primer dia de juny de l'any 1730 i finiran als 30 de maig de l'any 1736, la imposició del vintè de blat, mestall i demés grans de garba lligada, faves, favons, cànem i vi que se cullirà en lo terme de La Garriga, bisbat de Barcelona, los honorables regidors de dit terme, com a tenint poder i consentiment dels habitants de aquell, per fer-se únicament per quitar los censals i pagar les pensions de aquells, pagar salari del mestre, los gastos de posar passeres, adobar camins i recs públics per a regar i per passar pobres a l'hospital, los ne feren arrendament a qui més preu oferirà i aquell feren valer i tenir i ne estaran de evicció ab obligació dels drets i emoluments del dit comú; ab los pactes següents:

Primerament sàpia dit arrendatari que haja de collectar lo dit vintè, a saber los grans, en les eres lo dia se batran, a saber, de vint-i-una quartera, una per dit arrendatari i vint per lo duenyo; lo cànem, en los camps, en la mateixa conformitat, de vint-i-una manada, una per dit arrendatari; i los raïms los hauran de fer anar a cercar en les vinyes de dit terme, tenint obligació de fer tallar los raïms que li tocan per raó de dit vintè, i també, de vint-i-un cove, un per dit arrendatari i vint per lo amo de dites vinyes.

7. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre registre*, any 1752, estampat 19, i any 1753, manuscrits 7, 8 i 9.

8. Id. id. any 1763, manuscrit 5.

Item sàpia dit arrendatari que qualsevol terratinent, tant de Llerona, Ametlla, del terme de Vallcàrcara i Montmany, és franc de pagar dit vintè i se exceptuen aquells de dita imposició.

Item sàpia dit arrendatari que lo terme se reserva lo cobrar quiscun any lo contingent que tocarà a pagar a la torra de Rosanes i mas Vilanova, per la part dominical tant solament, podent cobrar dit arrendatari la part tocarà a pagar els masovers de dites respectives heretats per llurs parts coloniques.

Item sàpia dit arrendatari que lo dit terme no entèn estar-li a evicció en temps de pesta, guerra, pedra, ni neula, ans bé corre en arrisc i perill de dit arrendatari.

Afegeix encara, que l'arrendatari haurà de presentar fiadors, pagar el notari, lliurar el preu en sis terminis, el dia dels Reis de cada any, i sàpia dit arrendatari que los aixaus i mitges dites se oferiran per raó del present arrendament los haurà de pagar de comptants als qui los hauran guanyats, lo que se li rellevarà del preu de dit arrendament.

A 19 de juny de 1730 els regidors atorgaren l'arrendament a favor de Pau Macià, botiguer de la ciutat de Vic, per preu de 3.025 lliures; amb l'obligació invertir-les en la lluçió de censals i pagaments de llurs pensions. Consta que a 27 de gener de 1736 fou cancel·lat el dit arrendament, havent l'arrendatari complert totes les seves obligacions ¹.

En la *tabba del trentè de blat, mestall, i demás grans que paguen delme*, per a l'any 1740-1741, es mencionen les següents obligacions: *Sàpia dit arrendatari que, a més del preu oferirà, tinga obligació de donar dotze cortans de oli per les llànties del Santíssim Sagrament sempre que dits regidors lo demanen. Item sàpia dit arrendatari tinga de batre dits grans en dita parròquia i pagar lo delme al reverend rector de la mateixa* ².

En la *tabba* de 1748 es precisa que els altres grans de garba lligada eren *ordi, civada, espelta i pàmula*, però aleshores no es tractava tam-

1. Arxiu Municipal de La Garriga *Llibre petit*, fulls 59, 60, 61 i 62
2. Id. id. fulls 69 gir. i 70. Vegeu el número 407.

poc del vintè sinó del trentè de les collites; hi ha una clàusula que diu: *sàpia dit arrendatari que los senyors regidors elegiran un home lleal i capaç per atrentanar los grans de garba per los camps i tindrà dit arrendador obligació de donar a dit expert deu reals per quiscun dia estarà ocupat en dita collecta* ³.

448. L'arrendament de la fleca

P RIMO: *Qualsevol persona que vulla arrendar per temps de un any la fleca de La Garriga, que començarà a córrer lo primer dia de febrer 1745 i finirà lo dia últim de gener 1746, los regidors de la dita parròquia li'n faran arrendament al qui més preu oferirà, obligant-hi los béns del comú i no altrament.*

Item sàpia dit arrendatari que hàgia de pastar xeixa pura, tant per lo pa blanc, com per lo moreno, i que púguia barrejar los prims del pa blanc ab lo pa moreno, i no altrament, en pena de 3 lliures.

Item sàpia dit arrendatari que tinguia de donar lo pa moreno a cinc diners i malla la lliura; i lo blanc, a sa coneguda; i del blanc sia obligació de tenir coernes, vuitenes i pa de pes¹, en pena de 3 lliures.

Item sàpia dit arrendatari que lo preu del blat és a 3 lliures la quartera, i cada segon mercat del mes, en la vila de Granollers, se tinguia de pendre lo preu de dita xeixa, no lo més alt, ni lo més baix, sinó lo medià, i de cinc en cinc sous, tant al pujar, com al baixar, tinguia de disminuir una malla per lliura del pa moreno, en pena de 3 lliures.

Item sàpia dit arrendatari que la malla no se li augmentarà quan no arribia als cinc sous i així mateix no se li disminuirà quan no rebàixia als cinc sous, pena de 3 lliures.

Item sàpia dit arrendatari que tinguia de tenir lo pa bo i rebedor i que no púguia pastar blat gros, ni mestall, ni barrejar ningun gé-

3. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, full 98.

1. Qüerna és un panet de poc preu, o bé la quarta part d'un pa.

nero de llegum en dit pa, pena de 3 lliures, tot en mà i poder del senyor mostasaf ².

Item sàpia dit arrendatari que a més del preu oferirà tinguia obligació de donar, en qualsevol ocasió li demànién, deu cortans de oli per la llàntia del Santíssim Sagrament i cobrarà recibo de aquell a qui lo entregará.

Finalment, l'arrendatari havia d'atorgar l'acta dins vuit dies, donar fermances, pagar el notari i el corredor; pagar el preu en dues iguals pagues, la primera per Sant Joan de juny, i la altra per Sant Tomàs apòstol; i pagar el preu al comptat.

Als 24 de gener 1745 se lliurà la present tabba a Bernat Iglésies, per preu de 42 lliures, rellevats los aixaus i mitges dites, restant dita quantitat de 42 lliures líquida per lo comú. Però al marge hi ha una nota que diu: Lo arrendament de la fleca lliurat a Bernat Iglésies no tingué lloc, per no haver trobat fiances i haver marxat a Saboia ³.

Per això hagué d'anunciar-se un nou arrendament per lo espai de un any, que començarà a corre lo dia 13 de juny del present any 1745 i finirà lo dia 12 de juny 1746; però aquesta vegada precisament al qui més pa donarà, i, per tant, no es fixava en aquesta nova tabba el preu de venda del pa; en canvi s'hi féu constar expressament: *sàpia dit arrendatari que ninguna persona, tant foraster com de dit terme, puga tenir ocasió de vendre pa sinó lo arrendatari de la fleca, seguint lo estil.*

Ara primer s'adjudicava l'arrendament de la fleca a Jaume Font, corder, però finalment quedà a favor de Salvador Llobet, per haver ofert donar lo pa moreno a quatre diners i malla i lo blanc a sis diners, la lliura; i les 10 lliures sobredites, además del pa, i, detretes les 2 lliures 10 sous de mitjes dites i aixaus per Jaume Font, quedaren líquides per lo comú 7 lliures 10 sous ⁴.

2. Vegeu el número 180, nota 5.

3. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, full 75.

4. En els dits arxiu i llibre, full 80.

449. Els arrendaments de pesca i drogues; de l'oli; de grans grossers, i del glaç

A. — *Tothom qui vulla arrendar la pesca seca i salada i les drogues del terme i lloc de La Garriga per temps de un any que començarà lo primer dia de quaresma 1745 i finirà lo dia de carnestoltes 1746, lo qual arrendament li feran los regidors i lo feran tenir i valer dels béns del comú i no altrament.*

Primo: Sàpia dit arrendatari que de totes les coses se li expressaran en dita tabba ne hage de tenir a compliment de tothom li'n demanarà, com és bacallà bo i medià, congre bo i medià, peixopalo bo, tonyina, sorra¹, arengades grosses i petites i sardines confites, com i també arròs bo i medià, fideus de tota sort, ametlles torrades i crues, avellanes, sucre blanc, sucre candi, sucre roig, clavells, canyella, safrà, pebre, salses bones, matafaluga, sofre, amidó, azul, melindros, sabó, bescuits, confits, xacolata, paper blanc i de estrassa, cotó per blens, sèmola, pinyons, farina de blatdemoro, claus, tatxes i tota espècie de terrissa.

Item sàpia dit arrendatari que de totes les coses expressades en la present tabba per cada vegada li'n faltaran, passat lo termini de dos hores, caurà en pena de 3 lliures, en mà i poder del senyor mostassaf; i se li donarà lo preu de la vila de Granollers lo segon mercat de cada mes.

Item sàpia dit arrendatari que qualsevol foraster pugua vendre de dites coses, denunciant-les a dit arrendatari, pagant-li un sou per lliura del que vendrà de dites coses; i que ningun habitant de dit poble no pugua vendre lo expressat sinó que sia tocant a son ofici o que tinga dret per vendre-ne, en pena de 3 lliures en mà i poder del senyor mostassaf.

Havia de fer dues pagues al comptat, per Sant Joan i per Sant Tomàs; donar vuit quartans d'oli per la llàntia del Santíssim; pagar

1. S'anomena sorra cadascun dels costats del ventre de la tonyina.

les despeses; donar fermances; i que, a més del sobreponderat, tinga obligació de fer compondre sobre la capella de Sant Elm i Sant Pere màrtir la balustrada, ab lo modo i forma estan compostes en les demés capelles, o bé pagar 4 lliures, diem quaranta reals, per dita obra, la qual hage de estar posada en la semmana de Passió de la quaresma del present any, en pena de 3 lliures, aplicadores a dita fàbrica. Al primer de març 1745 se lliurà dita tabba a Jaume Serratacò, per preu de 32 lliures ².

B. — L'arrendar lo vendre oli en lo lloc i terme de La Garriga per temps de un any, que començarà lo dia primer de quaresma 1745 i finirà lo dia de carnestoltes 1746 obligava a l'arrendatari que hage de vendre lo oli bo i rebedor i ne hage de tenir a compliment per tothom li'n demanarà.

Sàpia dit arrendatari que se li donarà dos sous de venedures per cada cortà; i se li donarà lo preu cada mes lo dia onze, aportant lo certificat del preu ha donat la ciutat de Mataró a les gavelles de l'oli de dita ciutat.

Els altres extrems d'aquesta tabba són anàlegs als de l'arrendament de pesca i drogues; però solament havia de donar cinc quartans d'oli per a la llàntia i fer compondre sobre la capella de Sant Antoni la meitat de la balustrada. Sortí per arrendatari, en 1745, Francesc Busquets, cirurgià, per preu de 14 lliures 10 sous ³.

En la tabba de l'any 1746 s'afegeix sàpiga dit arrendatari que tinguia obligació de treure 45 fanegues de sal de l'alfoli de Mataró ⁴; lo qual sal ha de vendre a raó de nou diners la lliura a tothom qui li'n demanarà; i, per cada vegada li'n faltará per lo espai de dues hores, caurà en pena de 3 lliures ⁵.

C. — Anàleg a l'arrendament de l'oli era el dels grans grossers, que havia de proveir i vendre faves, garrofins, ordi, civada, blat de

2. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, fulls 76 i 77. Vegeu el número 419.

3. Id. id. full 77.

4. Alfòndic és un establiment per a la compra i venda o per a dipòsit de blat i altres mercaderies.

5. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, full 90 girat.

moro i mill, segons el mercat de Granollers, mes de venedures quatre sous per quartera de dits grans; en el dit any de 1745 havia d'aportar també cinc quartans d'oli per la llàntia i sufragar l'import de l'altra meitat de balustrada de sobre la capella de Sant Antoni; fou adjudicat a Miquel Blancafort per 13 lliures ⁶.

D. — Finalment hi hagué altre arrendament a dit Salvador Llobet per la facultat de vendre glaç a dos diners la lliura i vi fred, per preu 17 lliures líquides per lo comú, detrets aixaus i mitges dites, pagadores per lo dia de Nostra Senyora de Agost 1745 ⁷.

A 24 de maig de 1763 se concedí a Bernat Iglésies la facultat de vendre neu; i dit Iglésies se obligà a donar dita neu a raó de 2 cs. la lliura, fins lo dia primer de octubre inclusive; i, en recompensa de això se li cedí la facultat de vendre aiguardent sens interès algun ⁸.

450. L'arrendament de l'hostal

EN el tribunal y juzgado de la real cabrevación se sigue pleito a instancia del agente fiscal contra dicha universidad respeto de no haber presentado los títulos en virtud de los cuales dicho común tiene y posee la gabella y mesón; y deseando terminar dicho pleito y obtener precario o nuevo título, es demanà que fos atorgat establiment emfitèutic de la facultat de tenir tenda i hostal.

Vist l'informe del fiscal, l'intendente general de este ejército y principado de Cataluña, concedí el que es sollicitava, però amb la càrrega de pagar un cens anual de vint sous el dia 30 de març, i pagant, encara, una entrada de cinquanta lliures. S'atorgà el document a 30 de març de 1726; va capbrevar-se a 21 de desembre de 1780 ¹.

En la tabba de l'hostal per tres anys, ço és 1743, 1744 i 1745, es féu constar que sàpia dit arrendatari que tinguia obligació sempre i quan se li serà manat per los senyors regidors, en tenir vi de dos qualitats,

6. Arxiu Municipal de La Garriga, Llibre petit, full 78.

7. Id. id. full 81 girat.

8. Id. id. full 153.

1. Arxiu Municipal de La Garriga, Plec de documents antics, número 27.

bo i medià, i vendrer-ne a tothom li'n demanarà, ço és: si és de Marina, tant del bo, com del medià, se li donarà 1 lliura 1 sou per càrrega; i si no és de Marina i de qualsevol part sia, se li donarà del bo 1 lliura per càrrega, i del medià 10 sous; i que no púguia vendrer-lo a major preu de lo que se li donarà i tinguia obligació de aportar un certificat dels regidors o batlle del poble a on comprarà dit vi. Fou adjudicat l'hostal a Bernat Iglésies per 380 lliures ².

Qualsevol persona que vulla entendre en arrendar lo hostal del lloc i terme de La Garriga per tres anys, que començarà a correr lo dia primer de gener 1746 i finirà lo dia 31 de desembre 1749, los senyors regidors los ne feran arrendament, i ho feran tenir i valer ab los béns del comú i pactes següents:

Primo: Sàpia dit arrendatari que tinga obligació en donar, pagant, menjar, beure i acullir o hospedar a qualsevol transitant, en pena de 3 lliures, per quiscuna vegada faltará, en mà del senyor mostassaf.

Item sàpia dit arrendatari que púguia tenir-se qualsevols manteniments i tenir-los en gros i gastar-ne dels seus, en tots aquells que lo comú hi tinguia jurisdicció, exceptat lo glaç, lo qual glaç tindrà obligació de comprar-lo a l'arrendador de dit glaç, en pena de 3 lliures, en mà del senyor mostassaf, per quiscuna vegada faltará.

Item sàpia dit arrendatari que, a més del preu prometrà, tinguia obligació de donar quiscun any, per la llàntia del Santíssim Sagrament, deu cortans de oli bo i rebedor, en la ocasió li demànién los administradors de dita confraria i així mateix en los demés anys, en pena de 3 lliures.

Item sàpia dit arrendatari que, a més del preu oferirà, tinguia obligació de fer compondre un banc de fusta de alba, que sia capaç per assentar-se lo senyor batlle i los cinc regidors en la iglésia, los quals donaran la forma i modo com se ha de fabricar; o bé donar 5 lliures per la sua composició; i dit banc ha de estar fet per lo dia de Nadal del present any 1745, i quan no, lo comú tindrà acció de fer-lo treballar a costes de l'arrendatari.

2. Arxiu Municipal de La Garriga, Llibre petit, fulls 214 i 215.

Finalment havia de fer les dues pagues trimestrals, al comptat, atorgar l'escriptura, presentar *idònees fermances*, a satisfacció dels senyors regidors, i entregar en mans dels senyors obrers 10 lliures per lo fi de comprar una campana per la iglésia oriental; i pagar el notari i el corredor. Lo dia 17 de octubre de 1745 se lliurà la sobredita tabba de l'hostal a Josep Mallol per preu de cinc-centes quaranta-cinc lliures³.

En la tabba de l'hostal per 1756, 1757 i 1758 consta sàpia dit arrendatari que, a més del preu prometrà a dit arrendament, té obligació de pagar per lo lloguer de la casa de Esteve Fortuny i Fillol la quantitat de vint-i-cinc lliures quiscun any...; dit Esteve Fortuny i Fillol se reserva lo pas de entrar en lo celler i graner, quedant dit celler i graner a favor de dit Fortuny i ires mesos de fems los que se feren en dit hostal quiscun any, que són gener, febrer i març; dit arrendatari hàgia de fer cada any en dita casa de Fillol sis jornals de mestre de cases, pagant dit arrendador tant solament lo mestre i dit Esteve Fortuny lo gasto⁴.

3. Arxiu Municipal de La Garriga, *Llibre petit*, full 84.

4. Id. id. full 144.